

Barn i internationell människohandel och exploatering

Handbok för socialtjänsten

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa format till alternativaformat@socialstyrelsen.se.

Artikelnummer: 2025-12-9953

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, december 2025

Förord

Socialtjänsten har en central roll när det gäller att stödja och skydda barn som är offer eller potentiella offer för människohandel eller exploatering. Den fria rörligheten inom EU och migrationen i världen bidrar till att socialtjänsten i ökad utsträckning kan komma i kontakt med barn från andra länder som vistas i Sverige och är i behov av myndigheternas skydd och stöd. En del av dessa barn kan vara offer för människohandel eller exploatering. De kan till exempel utnyttjas sexuellt, i tiggeri, kriminalitet eller hushållsarbete. Barnen kan också vara medföljande till sina föräldrar som kan vara offer eller förövare. Situationen för barnen kan se väldigt olika ut. Medvetenhet, kunskap och samverkan mellan berörda aktörer är en förutsättning för att barn i människohandel och exploatering ska kunna identifieras och få det stöd och den hjälp som de behöver och har rätt till enligt svensk och internationell lagstiftning. Den nationella samordningen mot prostitution och människohandel på Jämställdhetsmyndigheten samordnar arbetet mot människohandel i Sverige och bistår berörda aktörer, däribland socialtjänsten, med kunskap och metodstöd i arbetet.

Handboken riktar sig framför allt till socialsekreterare och chefer inom socialtjänsten som handlägger ärenden som rör barn. Syftet med handboken är att underlätta tillämpningen av det regelverk som gäller för socialtjänsten vid handläggning av ett ärende som rör barn som är eller kan vara utsatt för människohandel eller exploatering. Innehållet bygger i huvudsak på bestämmelser i svensk och internationell rätt.

Handboken har skrivits av juristen Åsa Malmros. Mariana Näslund Blixt har varit ansvarig enhetschef. Handboken ersätter den vägledning som publicerades 2018.

Pär Ödman
Avdelningschef
Rättsavdelningen

Innehåll

Förord	3
Läsanvisning	7
Handboken är indelad i åtta delar	7
Professionellt socialt arbete i barn- och ungdomsvården	13
1. Människohandel och exploatering av barn.....	14
Människohandel förekommer globalt	14
Människohandel med barn i Sverige	16
Vem kan socialtjänsten möta?.....	17
Människohandel och exploatering i brottsbalken	20
2. Rättigheter för offer för människohandel	23
Internationella åtaganden	23
3. Aktörer för stöd och samverkan	27
Stöd och samverkan i människohandelsärenden	27
UD – svensk centralmyndighet	31
4. Socialtjänstens handläggning	33
Socialtjänstens skyldighet att inleda utredning gäller alla barn som befinner sig här	33
Tecken på att ett barn är utsatt för människohandel.....	36
Ett människohandelsärende kan aktualiseras på olika sätt	37
Säkerställa skydd för barnet.....	38
Socialnämnden bör polisanmäla människohandel med barn	40
Utreda barnets situation	42
Inhämta information från andra svenska myndigheter	45
Informationsutbyte och kontakt med utländska myndigheter	45
Placera barnet.....	48
En varaktig lösning utifrån barnets bästa	50
Begära samarbete med annat lands sociala myndigheter	54
5. Socialnämndens roll vid insamling och utbyte av information i internationella situationer	56
Socialnämnden är på begäran skyldig att rapportera om ett barns situation	56
Begäran om att socialnämnden ska överväga skyddsåtgärder för ett barn	57

Socialnämnden ska lämna information om ett barn utsätts för allvarlig fara	58
Behörig socialnämnd	58
Barns delaktighet	59
6. Behörighet i internationella situationer	60
Beakta internationella regelverk	60
Bedöma hemvist enligt Bryssel II-förordningen	63
Bedöma hemvist enligt 1996 års Haagkonvention	65
Barnets hemvist avgör som huvudregel vilket land som är behörigt.....	66
Vistelse är grund för behörighet i vissa fall.....	70
Brådskanie åtgärder kan vidtas även om en annan stat är behörig	72
Behörighet kan i undantagsfall överföras efter att talan väckts	73
7. Socialnämndens handläggning när barnet inte har hemvist här eller har oklar hemvist.....	76
Socialnämnden behöver ta ställning till sin behörighet i internationella situationer	76
Samarbete med sociala myndigheter i utlandet är ofta nödvändigt	77
Behörighet på annan grund än hemvist i Sverige	77
Interimistiska åtgärder kan vidtas i brådskanie internationella situationer	81
8. Socialtjänstens handläggning när barn med svensk hemvist befinner sig utomlands	91
Socialnämnden behöver ta ställning till sin behörighet	91
Vid internationella bortföranden och kvarhållanden kvarstår nämndens behörighet.....	92
Samverkan med myndigheter.....	94
Verkställa LVU-beslut när barnet befinner sig utomlands.....	97
När barnet behöver ett pass	100
Referenser.....	102
Propositioner	102
Statens offentliga utredningar (SOU).....	103
Föreskrifter och allmänna råd.....	103
Socialstyrelsens handböcker	103
Socialstyrelsens meddelandeblad	104
Övriga publikationer från Socialstyrelsen	104
Barnrättskommitténs allmänna kommentarer	104
Övrig litteratur	104

Webbplatser	105
-------------------	-----

Läsanvisning

Socialtjänstens uppdrag vid misstänkt människohandel med barn skiljer sig inte principiellt från andra ärenden där barn misstänkts fara illa. Precis som när det gäller andra barn ska socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning om nämnden får kännedom om något som kan föranleda en åtgärd av nämnden. När det gäller barn i människohandel eller exploatering finns det emellertid vissa faktorer som socialtjänsten behöver vara särskilt uppmärksam på för att kunna tillgodose barnets behov av och rätt till skydd och stöd.

Barnets bästa, både på kort och lång sikt, behöver utvärderas av behöriga myndigheter i varje enskilt fall och barnet behöver vara delaktig i den processen. På kort sikt kan barnets bästa handla om att säkerställa skydd och tillgodose andra nödvändiga behov. På längre sikt handlar barnets bästa om att hitta en varaktig lösning där barnet kan få sina behov och rättigheter tillgodosedda.

Handboken är indelad i åtta delar

Del 1 – Människohandel och exploatering av barn

Innehåller övergripande kunskap om fenomenet människohandel och exploatering av barn, vilka barn som riskerar att drabbas och varför. Hänvisningar ges till annan information och andra källor för mer och fördjupad kunskap. Del 1 innehåller också en beskrivning av vad som utgör brottet människohandel i svensk rätt och vilka andra brottsrubriceringar som kan aktualiseras när ett barn exploateras.

Del 2 – Rättigheter för offer för människohandel

Beskriver översiktligt de särskilda rättigheter som offer för människohandel har genom internationell rätt samt barnets rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Del 3 – Aktörer för stöd och samverkan

Innehåller en redovisning av de aktörer som är särskilt viktiga för socialtjänsten att känna till och samverka med och vilket stöd som finns att tillgå genom dessa.

Del 4 – Socialtjänstens handläggning

Beskriver delar i socialtjänstens handläggning med bäring på barn som kan vara eller är utsatta för människohandel. Del 4 beskriver bland annat tecken som kan indikera att ett barn är utsatt för människohandel, hur ett ärende om människohandel kan aktualiseras och socialtjänstens möjlighet att ansöka om uppehållstillstånd för betänketid för att barnet ska ha möjlighet att tänka över om hen är beredd att medverka i en polisutredning. Del 4 innehåller även kort information om återvändandeprogrammet Människohandel Prostitution samt om informationsutbyte och kontakt med utländska myndigheter i internationella ärenden.

Del 5 – Socialtjänstens roll vid insamling och utbyte av information i internationella situationer

Beskriver kort socialtjänstens skyldighet enligt Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention att på begäran rapportera om ett barns situation och socialtjänstens skyldighet att förmedla information till en annan stat om ett barn utsätts för allvarlig fara. Vidare redogörs kort för att utländska myndigheter kan göra framställningar om att socialnämnden ska överväga skyddsåtgärder för ett barn.

Del 6 – Behörighet i internationella situationer

Beskriver grundprincipen i Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention som innebär att barnets hemvist avgör vilket land som är behörigt att fatta beslut om barnet. Hur hemvist bedöms enligt dessa regelverk beskrivs översiktligt. Vidare återges undantag från huvudregeln om att behörigheten beror på barnets hemvist.

Del 7 – Socialtjänstens handläggning när barnet inte har hemvist här eller har oklar hemvist

Beskriver i vilka situationer socialnämnden kan vara behörig att fatta beslut om ett barn trots att barnet inte har hemvist här. Del 7 redogör även för att socialnämnden i brådskande internationella situationer har möjlighet att vidta interimistiska åtgärder trots att nämnden inte är behörig att fatta beslut om barnet.

Del 8 – Socialtjänstens handläggning när barn med svensk hemvist befinner sig utomlands

Beskriver socialtjänstens yttersta ansvar samt att socialtjänsten behåller vid olovliga internationella bortföranden eller kvarhållanden behåller sin behörighet. Del 8 beskriver även regelverket avseende verkställighet av beslut samt vad som gäller om barnet behöver ett pass för att kunna återföras till Sverige.

Andra handböcker

Den här handboken är ett komplement till andra handböcker. Nedan följer exempel på andra handböcker som kan vara relevanta i arbetet med barn som är eller misstänks vara utsatta för människohandel eller exploatering.

Utreda barn och unga – handbok för socialtjänsten

Behandlar det regelverk som gäller för socialtjänsten vid en utredning som gäller ett barn eller en ung person. Handboken redogör även för olika öppna insatser, deras förutsättningar och socialnämndens ansvar för att följa upp dem.

Handläggning och dokumentation – handbok för socialtjänsten

Redogör för handläggning av ärenden och dokumentation av insatser som rör enskilda inom socialtjänsten.

Ensamkommande barn och unga – handbok för socialtjänsten

Beskriver socialnämndens ansvar för ensamkommande barn.

Placerade barn och unga – handbok för socialtjänsten

Fokuserar på de uppgifter socialnämndens har när barn och unga placeras utanför det egna hemmet.

LVU – handbok för socialtjänsten

Ger stöd vid handläggning av ärenden enligt LVU.

Våld i nära relation – handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården

Redogör för regelverket kring våld i nära relation.

Förklaringar av vissa begrepp

Begrepp	Förklaring
Barn	Person under 18 år.
Socialnämnd	Den del av kommunen som har ansvar för kommunens uppgifter enligt SoL. I en del kommuner har den här nämnden ett annat namn och uppgifterna är uppdelade på flera olika nämnder, men det finns alltid någon nämnd med samma funktion. När enbart begreppet "nämnden" används avses socialnämnden eller motsvarande nämnd. I handboken används begreppet i huvudsak för att markera det ansvar som åvilar socialnämnden enligt lag.
Socialtjänst	Används i huvudsak vid beskrivningar som rör socialsekreterarens/handläggarens direkta handläggning.

Förkortningar

Förkortning	Förklaring
1996 års Haagkonvention	Den i Haag den 19 oktober 1996 dagtecknade konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn
Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken (1962:700)
Bryssel II-förordningen	Rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europarådets konvention om bekämpande av människohandel	Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, Warszawa den 16 maj 2005, SÖ 2010:8.
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FN	Förenta nationerna
FUK	Förundersökningskungörelse (1947:948)
HVB	Hem för vård eller boende
LVU	Lagen (1990: 52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Människohandelsdirektivet	Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
SoF	Socialtjänstförordningen (2025:468)
SoL	Socialtjänstlagen (2025:400)
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling

Professionellt socialt arbete i barn- och ungdomsvården

Handboken är avsedd att användas inom ramen för ett professionellt socialt arbete i barn- och ungdomsvården. Ett sådant arbete styrs av barnets eller den unges bästa och genomförs tillsammans med barn, unga och deras närstående. Kärnan i det sociala arbetet är möten för positiva och varaktiga förändringar. Det gäller också i komplexa situationer där förhållandena kan vara osäkra och det kanske inte går att få samtycke till insatser.

Grundläggande för ett professionellt förhållningssätt är att den enskilde yrkesutövaren reflekterar över sin yrkesroll och över värderingar och normer som kan påverka arbetet. Till ett professionellt arbete hör att använda relevanta kunskaper, färdigheter och förhållningssätt samt att förstå vad rättssäkerhet och god förvaltning innebär. Samverkan med andra verksamheter är också centralt. Den enskilde yrkesutövaren behöver dessutom få stöd av en organisation som arbetar professionellt och själv bidra till att utveckla verksamheten.

1. Människohandel och exploatering av barn

Människohandel förekommer globalt

Människohandel förekommer över hela världen. Globalt är ett av tre offer för människohandel barn. I vissa delar av världen är så många som hälften av alla offer för människohandel barn. Handel med människor, inklusive barn, är en av de största brottsliga verksamheterna i världen, tillsammans med narkotika- och vapenhandel.¹ Utnyttjandet av människor genererar stora vinster, samtidigt som få personer åtalas och döms för brottet. Handeln sker ofta över landsgränser, men förekommer även inom ett lands gränser.² Vägarna för människohandeln förändras hela tiden i takt med att de ekonomiska och politiska omständigheterna kräver det. Ändrad lagstiftning eller nya rutiner bland polis och tull kan också leda till att vägarna förändras. Handeln sker främst från landsbygd till stad och från fattigare till rikare regioner.

Offer för människohandel befinner sig ofta i beroendeställning till förövaren och inte sällan finns en hel kedja av personer bakom ett barn som är utsatt för människohandel. De främsta orsakerna till att handel med barn existerar globalt är utbredd fattigdom och maktlöshet. Barnen kommer ofta från fattiga förhållanden och svåra sociala livsvillkor. Barn kan kidnappas och tvingas in i handeln, andra lockas av löften om jobb och ett bättre liv i något annat land.³ De främsta orsakerna till att handel med barn existerar globalt är utbredd fattigdom och maktlöshet. Barnen kommer ofta från fattiga förhållanden och svåra sociala livsvillkor. Barn kan kidnappas och tvingas in i handeln, andra lockas av löften om jobb och ett bättre liv i något annat land.⁴ Vilken form av exploatering barnen utsätts för skiljer sig åt mellan olika länder, exempelvis sexuell exploatering, som barnsoldater, hushållshjälp, jordbruksarbetare, tiggare eller i kriminalitet. Rekruteringsmetoderna kan vara allt ifrån löften om en bättre tillvaro och framtid till kidnappning.⁵

¹ UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2020 (United Nations publication, Sales No. E.20.IV.3).

² Profits and poverty: the economics of forced labour / International Labour Office. - Geneve: ILO, 2014, ISBN: 97892212878,10; 9789221287827 (web pdf). International Labour Office och Kan det vara människohandel? Kortfattad information för myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel. Länsstyrelsen Stockholm och Unicef, 2015.

³ Se Kan det vara människohandel? Kortfattad information för myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel. Länsstyrelsen Stockholm och Unicef, 2015.

⁴ Se Kan det vara människohandel? Kortfattad information för myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel. Länsstyrelsen Stockholm och Unicef, 2015.

⁵ Kan det vara människohandel? Kortfattad information för myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel. Länsstyrelsen Stockholm och Unicef, 2015.

Barn är särskilt sårbara för utnyttjanden av olika slag, inte minst på grund av sin beroendeställning gentemot vuxna. I en del fall förses barn med nya identiteter och förs ut ur hemlandet under täckmantel av familjeliknande konstellationer.⁶

Exploatering av barn kan vara en del i brottet människohandel. Exploateringen kan också utgöra något annat brott som till exempel människoexploatering eller sexuellt utnyttjande. Vad som är människohandel och vad som är annan exploatering av barn i liknande situationer har betydelse för polisen och domstolarna men inte för socialtjänstens arbete. För socialtjänstens del är det behovet av skydd och stöd hos det enskilda barnet som är i fokus.

Riskfaktorer

Det finns vissa faktorer som, i synnerhet för barn, kan innebära en risk för att bli utsatt för människohandel. Riskfaktorer kan identifieras på individuell nivå, familjerelaterad nivå, i närsamhället eller i samhället i stort. De familjerelaterade faktorerna pekas ut som de viktigaste. Hit hör till exempel fattigdom, våld, övergrepp och brister i omsorgen om barnet. Individuella faktorer kan handla om olika typer av riskbeteenden eller en funktionsnedsättning. Faktorer i samhället kan handla om att barnet kommer ifrån ett område med hög kriminalitet och sociala normer som accepterar exploatering.⁷ Sexualisering av flickor och kvinnor förstärker generellt flickors utsatthet. Hbtq-personer kan mötas av brist på tolerans hos omgivningen, vilket kan ge upphov till känslor av skuld och skam som gör det extra svårt att söka hjälp och medför en ökad utsatthet.⁸ Faktorer på samhällsnivå kan också vara politisk och social oro, t.ex. att barnet kommer ifrån ett konflikt- eller krisområde eller tillhör en diskriminerad eller marginaliserad grupp i samhället. Risken bestäms inte enbart av en viss faktor utan det är ofta en kombination av omständigheter som gör att någon blir offer för människohandel.⁹

⁶ [Människohandel](https://nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se), på NSPM:s webbplats nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se. Hämtad 2025-05-20.

⁷ Den långa resan – Möten med barn som misstänks vara utsatta för människohandel och sexuell exploatering. Länsstyrelsen Stockholm och Linköpings universitet och Study on high-risk groups for trafficking in human beings – Final report. 2015. European commission.

⁸ UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2020 (United Nations publication, Sales No. E.20.IV.3) och Meyer IH. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. Psychol Bull 2003; 129:674-697.

⁹ Den långa resan – Möten med barn som misstänks vara utsatta för människohandel och sexuell exploatering. Länsstyrelsen Stockholm och Linköpings universitet och Study on high-risk groups for trafficking in human beings – Final report. 2015. European commission.

Människohandel med barn i Sverige

Sverige kan vara både ursprungsland, destinationsland och transitland för offer för människohandel. Med transitland menas ett land som personen transporteras igenom eller tillfälligt befinner sig i på vägen till destinationslandet.¹⁰

De former av människohandel som är vanligast i Sverige är människohandel för sexuella ändamål och arbetskraftsexploatering. Barn som utsätts för människohandel kan exempelvis utsättas för sexuell exploatering. De kan även bli tvingade att begå brott eller tigger. Att utföra obetalt hushållsarbete eller begå bidragsbrott är andra exempel på utnyttjande. Ofta är barnen utsatta för flera olika former av exploatering samtidigt.¹¹

Det går inte att ange hur många barn som är utsatta för människohandel i Sverige eftersom mörkertalet sannolikt är stort. Regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel sammanställer statistik som bygger på information som kommit in till dem genom andra myndigheter eller civilsamhället eller genom regionkoordinatorernas egna operativa arbete.¹² 2023 var tvångsarbete den vanligaste formen av rapporterad människohandel. Tidigare år har sexuella ändamål varit mest förekommande. Enligt Nationella samordningen mot prostitution och människohandel kan det vara en indikation på att insatserna för att upptäcka arbetskraftsexploatering har intensifierats. Antalet barn som identifierades sjönk under 2023 till 35 från tidigare runt 50 barn per år. Av de barn som identifierades hade sju flickor och tre pojkar utnyttjats för sexuella ändamål. Fyra flickor och tre pojkar hade utnyttjats inom tiggeri, två flickor och fyra pojkar inom arbetskraft och elva pojkar inom kriminalitet. Jämfört med tidigare år ökade antalet svenska medborgare som identifierats som utsatta till fyra barn. Rumänien var den vanligaste förekommande nationaliteten med 13 barn följt av Sverige. Två barn var medborgare i Nigeria och ett barn var ukrainsk medborgare. Under 2023 befann sig nio närstående barn till utsatta i Sverige. Motsvarande siffra under 2022 var 34 barn.¹³ Under 2024 identifierade regionkoordinatorerna totalt 22 barn; 14 flickor och sju pojkar som utnyttjats inom exploateringsformerna arbetskraft, hushållsarbete, sexuella ändamål och tvångsäktenskap. Majoriteten av flickorna hade utnyttjats för sexuella ändamål och pojkarna som arbetskraft. Det vanligaste ursprungslandet i statistiken var Sverige. Under 2024 fanns det 8 närstående

¹⁰ Människohandel med barn – Nationell kartläggning 2012–2015. Rapport 2015:30. Länsstyrelsen Stockholm.

¹¹ [Handel med barn](#), på UNICEF:s webbplats [unicef.se](https://www.unicef.se). Hämtad 2025-05-20.

¹² Ett ärende registreras i statistiken om regionkoordinatorerna gör bedömningen att det finns anledning att anta att personen utsatts för människohandel eller människoexploatering.

¹³ [Regionkoordinatorernas statistik om människohandel och människoexploatering 2023](#), på Jämställdhetsmyndighetens webbplats [jamstalldetsmyndigheten.se](https://www.jamstalldetsmyndigheten.se). Hämtad 2025-05-20.

barn som befann sig i Sverige och 36 barn som befann sig i annat land än Sverige.¹⁴

Vem kan socialtjänsten möta?

Barn är särskilt sårbara för utnyttjanden av olika slag, inte minst på grund av sin beroendeställning gentemot vuxna. I en del fall förses barn med nya identiteter och förs ut ur hemlandet under täckmantel av familjeliknande konstellationer.¹⁵ Exempel på grupper av barn som är särskilt utsatta för människohandel i Sverige är

- ensamkommande barn
- barn i gatusituationer
- utsatta EU/EES-medborgare
- medföljande barn till personer som är utsatta för människohandel
- barn som utnyttjas i hushållsslaveri, till exempel vissa barn i nätverkshem eller barn som är utsatta för barnäktenskap¹⁶

Som framgått ovan befinner sig barn i människohandel ofta i någon form av beroendeställning till förövaren. De kan exempelvis sakna alternativa sätt att försörja sig själva, ha ett försörjningsansvar för familjemedlemmar eller skulder som ska återbetalas. Många av barnen har tidigt i livet fått axla ett vuxenansvar. De kan vara utsatta för hot mot sig själva eller mot personer i sin närhet. Ibland kan förövaren vara en familjemedlem eller en släkting. Socialtjänsten behöver vara uppmärksam på att barnet kanske inte ser sig själv som utsatt, och kan känna lojalitet till den eller de som utnyttjar barnet. Det kan vara någon som ger barnet omsorg i form av exempelvis mat och boende.

Ensamkommande barn kan redan innan eller tidigt i sin vistelse i Sverige vara utsatta för människohandel. Enligt en europeisk rapport framgår att ensamkommande barn som försvinner omedelbart eller i nära anslutning till att placeringen har inletts ska ses som potentiella offer för människohandel.¹⁷

Barn som vistas i Sverige tillsammans med en förälder eller annan omsorgsperson som är utsatt för människohandel kan ha upplevt, sett och hört våld mot personer i sin närhet. De kan vara traumatiserade och bära på känslor av skuld och skam och ha behov som skiljer sig mycket från den vuxnes.

¹⁴ Regionkoordinatorernas statistik om människohandel och människoexploatering 2024.

¹⁵ [Människohandel](https://nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se), på NSPM:s webbplats nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se. Hämtad 2025-05-20.

¹⁶ ”De kan alltid hitta mig” – Studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor. Rapport 2018:3. Länsstyrelsen Stockholm.

¹⁷ Jfr Outside the frame: Unaccompanied children denied care and protection. Ecpat UK.

Nedan följer några exempel för att illustrera hur villkoren kan se ut för barn som direkt eller indirekt är offer för människohandel eller på annat sätt exploateras. Exempelen är fiktiva men bygger på verkliga händelser.

Claudio kommer från fattiga förhållanden i ett sydeuropeiskt land. En släkting till en granne frågar Claudio om han vill åka med honom till Sverige för att arbeta och tjäna pengar. Enligt mannen ska han arbeta i ett växthus och bo hemma hos arbetsgivaren. Mannen pratar med Claudios mamma och övertygar henne om att Claudio kan tjäna pengar i Sverige. Mannen får en fullmakt från mamman där det står att han får resa med Claudio. Väl i Sverige uppdagas det att det inte finns något arbete. Claudio har inga pengar och kan inte kommunicera på något annat språk än sitt modersmål. Mannen hotar honom och tvingar honom att stjäla för att betala av sin skuld för resan.

Li kommer ifrån ett land i Asien. Hennes föräldrar har skickat henne till släktingar i Sverige som har lovat att ta hand om henne mot en mindre ersättning. Familjen som Li bor hos har flera egna barn som är yngre än henne. När hon inte är i skolan måste hon arbeta i hemmet. Hon tar hand om de yngre barnen, tvättar, städar, lagar mat och diskar. Om hon gör någonting fel blir hon slagen. Li vågar inte berätta för sina föräldrar eller någon annan vuxen hur hon har det.

Dusa bor med sina föräldrar i en övergiven verkstadslokal utanför en liten ort i Sverige. Familjen kommer från fattiga förhållanden i Europa och har lockats till Sverige av landsmän med löfte om arbete och en inkomst. Paret som lockat familjen till Sverige bor också i lokalen tillsammans med sitt gemensamma barn. Nu tvingas Dusas föräldrar att titta flera timmar varje dag och får endast behålla en mycket liten del av sina inkomster. Under tiden får Dusa vara själv i lagerlokalen.

Sibel kommer från ett land i södra Europa och har förts till Sverige av släktingar. De reser nu runt för att tigga. Ibland sover de i bilen, ibland på ett härbärge eller i någon lägenhet.

Emin är ensamkommande barn. Han lämnade sitt hemland med en förhoppning om att kunna tjäna pengar och få ett bättre liv i Europa. Under resan utnyttjas han av ett kriminellt nätverk för stölder och droghandel. Emin anländer till Sverige. Han ansöker om asyl, placeras på ett HVB och tilldelas en god man. Efter några veckor får han ett samtal från en man från det kriminella nätverket. Mannen ringer flera gånger och säger att han ska döda Emin om han tjallar till polisen. Efter en tid försvinner Emin spårlöst från HVB.

Ajwad har precis fått avslag på sin ansökan om asyl och ska utvisas till hemlandet. Han avviker från det HVB där han har placerats av socialtjänsten för att hålla sig gömd från myndigheterna. Att återvända ser han inte som ett alternativ. Ajwad har ingenstans att bo och inga pengar. När en man tar kontakt med honom utanför skolan och erbjuder honom mat och husrum följer han med. Mannen våldför sig på Ajwad. Han säger att Ajwad ska bo hos honom och jobba för honom och om han försöker sticka kommer han bli dödad. Ajwad får fina kläder, mat och droger av mannen. Han tvingas till sex och får transportera droger mellan olika adresser, ibland även utomlands.

Ayla anländer till Sverige med släktingar och ansöker om asyl. Svenska myndigheter känner inte till att Ayla är gift med sin kusin som också bor i hushållet. Ayla får ta ansvar för skötsel av hemmet och orkar inte med skolan. Efter några månader i Sverige är hon gravid.

Mariam bor med sin familj i Sverige. I familjen är hedern viktig och Mariam kontrolleras hårt av sina föräldrar och bröder. Efter sommarlovet kommer Mariam inte tillbaka till skolan efter ett besök i föräldrarnas hemland. Familjen har bestämt att hon ska stanna kvar där och gifta sig med en man som hon inte känner. Som gift förväntas hon ta hand om barn och hushåll och får inte gå i skolan.

Abena kommer från ett land i Västafrika. Hon och hennes småsyskon är föräldralösa och växer upp på barnhem. Utanför skolan blir Abena kontaktad av en kvinna som säger att hon kan få resa till Europa där hon kan få utbildning och jobb. Innan Abena reser får hon genomgå en särskild ceremoni, en så kallad juju-ceremoni. Hon får höra att det vid ceremonin skapas en magisk kraft som binder henne till den som betalat pengar för henne. Den magiska kraften gör att om hon försöker fly så kommer det hända henne eller hennes syskon en hemsk olycka. Abena och några andra flickor får sedan resa med en okänd man till Italien. På resan blir Abena våldtagen av mannen. I Italien hämtas hon upp av en okänd kvinna som för henne till Sverige där hon blir inlåst i en lägenhet och tvingas ha sex mot ersättning. Kvinnan säger att Abena har en skuld till henne för resan till Sverige. När Abena gråter och ber att få resa hem till sina syskon hotar kvinnan henne med Jujun. Efter en tid i Sverige blir Abena gravid.

Lär dig mer om människohandel

[Webbutbildning – Sexuell exploatering av barn, prostitution och människohandel](#)

[Metodstöd – manual vid misstanke om människohandel](#)

Webbutbildningen och metodstödet finns på NSPM:s webbplats nspm.jamstalldshetsmyndigheten.se.

Människohandel och exploatering i brottsbalken

Brottet människohandel

I svensk lagstiftning beskrivs brottet människohandel i 4 kap. 1 a § brottsbalken. Den svenska bestämmelsen bygger på den internationella rätten.¹⁸

Brottet människohandel innefattar flera olika led eller moment. För att en gärning ska klassas som människohandelsbrott mot barn behöver följande två villkor vara uppfyllda. Gärningspersonen har

- vidtagit någon handelsåtgärd

¹⁸ Brottet människohandel definierades första gången år 2000 i ett tilläggsprotokoll till FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet, det så kallade Palermo-protokollet (Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn till FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet).

- ett syfte att exploatera barnet

Som framgår ovan behöver barnet inte ha blivit exploaterad för att rekvisiten för brottet människohandel ska vara uppfyllt. Det räcker att gärningspersonen vidtagit en handelsåtgärd i syfte att exploatera barnet.

Med *handelsåtgärder* menas rekrytering, transport, överföring, mottagande och inhysande. Med *exploatering* avses ett ”otillbörligt användande” av offret för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte. Med *nödläge* menas enligt lagens förarbeten att offret befinner sig i en verkligt svår situation som inte är helt tillfällig eller övergående, där offret är förhindrat att fritt bestämma över sig själv. Exempel på en situation som innebär nödläge för den utsatte enligt förarbetena är när en person – utan att det är fråga om tvångsarbete – förmås arbeta under synnerligen svåra förhållanden till en mycket låg lön. Andra exempel är när en person förmås att tigga eller stjäla. Ytterligare ett exempel är när en person förmås att avlägsna annat biologiskt material än organ, t.ex. vävnad såsom hud och brosk.¹⁹

När brottet gäller *barn* finns det *inte* något *krav* i lagen på att gärningspersonen har använt sig av *tvång, vilseledande eller liknande*, vilket är fallet när det gäller vuxna. Barn befinner sig i en så sårbar situation att alla åtgärder som syftar till att barnet ska utnyttjas är människohandel.²⁰ Det innebär till exempel att det inte ska spela någon roll för straffansvaret om barnet har samtyckt till exploateringen.

Närliggande brott

Ett barn som exploateras kan vara utsatt för olika brott, varav människohandel är ett. Nedan ges några exempel på närliggande brott till människohandel som kan vara bra att känna till.

Brottet *människoexploatering* är ett mindre allvarligt brott än människohandel och innebär att barnet exploateras i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri.²¹ Skillnaden mot brottet människohandel kan enkelt uttryckt beskrivas som att människoexploatering inte förutsätter att någon handelsåtgärd har vidtagits. Människoexploatering avser såväl exploatering utan samband med ett människohandelsförfarande som exploatering som vidtas av någon annan än den som har genomfört människohandeln.²²

¹⁹ Proposition 2009/10:152 Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel s. 60–61.

²⁰ Proposition 2001/02:124 Straffansvaret för människohandel s. 28 och 36–37.

²¹ Se 4 kap. 1 b § BrB.

²² Proposition 2017/18:123 Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering, s. 41.

Sexuell exploatering som inte är ett led i människohandelsbrottet kan utgöra sexualbrott enligt 6 kap. BrB, exempelvis våldtäkt mot barn eller sexuellt utnyttjande av barn.²³

I sammanhanget kan även brottet *människosmuggling* nämnas.

Människosmuggling innefattar att någon hjälper en utlänning att ta sig in i ett land illegalt.²⁴ Migranter som tar hjälp av människosmugglare riskerar att exploateras i destinationslandet. Så kan exempelvis vara fallet om de står i skuld till smugglaren för resan.

²³ Se 6 kap. 4 och 5 §§ BrB.

²⁴ Den som uppsåtligt hjälper en utlänning att olovligt komma in i eller passera genom Sverige, en annan EU-stat eller Island, Norge, Schweiz eller Liechtenstein döms för människosmuggling, se 20 kap. 8 § Utlänningslagen (2005:716).

2. Rättigheter för offer för människohandel

Internationella åtaganden

Regeringen har i sin strategi för mänskliga rättigheter²⁵ framhållit att myndigheterna, däribland socialtjänsten, spelar en viktig roll i arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Exempel på internationella åtaganden är förutom Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, Europarådets konvention om bekämpande av människohandel²⁶ och det så kallade människohandelsdirektivet²⁷.

Barnkonventionen

De rättigheter som barn har enligt barnkonventionen är en del av de mänskliga rättigheter som under lång tid fastställts genom olika internationella överenskommelser.²⁸ Barnkonventionen har inkorporerats i svensk rätt.²⁹ Det innebär bland annat ett förtydligande av att bestämmelser i svenska lagar ska tolkas i förhållande till barnkonventionen.³⁰ Artiklarna 1–42 i barnkonventionen gäller som svensk lag. Sverige har dock som konventionsstat redan före lagens inträde varit skyldigt att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.³¹ Det har bland annat skett genom att svensk lagstiftning i vissa delar har omarbetats utifrån konventionens artiklar och genom att nya bestämmelser har förts in i olika lagar, till exempel SoL.³²

Rättigheterna i barnkonventionen gäller alla barn som rör sig inom och mellan länder, oavsett skälet till deras resa. Alla barns lika rättigheter och skydd mot diskriminering i artikel 2 är också en av de grundläggande principerna i barnkonventionen. Den innebär att rättigheterna i konventionen ska tillförsäkras alla barn inom en stats jurisdiktion, utan åtskillnad av något

²⁵ Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter, Skr 2016/17:29 s.26.

²⁶ Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, Warszawa den 16 maj 2005, SÖ 2010:8.

²⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättning av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

²⁸ Se proposition 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter s. 59.

²⁹ Se lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

³⁰ Se 1 § första stycket lagen om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter och prop. 2017/18:186 s. 1.

³¹ Se artikel 4 i barnkonventionen. Till barnkonventionen har det antagits ett fakultativt (fristående och frivilligt) protokoll som Sverige har tillträtt och som handlar om att motverka försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Se vidare Proposition 2005/06:68 Försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi – Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter.

³² Se prop. 2017/18:186 s. 63.

slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung etc. De andra grundläggande principerna i barnkonventionen är barnets bästa i artikel 3, barnets rätt till liv och utveckling i artikel 6 samt barnets rätt att uttrycka sin åsikt och få den respekterad som finns i artikel 12. Konventionen innehåller också en lång rad sociala rättigheter, bland annat att barn ska ges skydd mot faror såsom fysiska och psykiska övergrepp, vanvård, bortförande och ekonomiskt eller sexuellt utnyttjande.

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel

Genom Europarådets konvention om bekämpande av människohandel³³ har de stater som har anslutit sig till konventionen kommit överens om att samarbeta för att förhindra och bekämpa människohandel. Enligt konventionen ska staterna ha lagar för skydd och hjälp till människohandelsoffer och effektiva brottsutredningar och åtal. Sverige har anslutit sig till konventionen.³⁴ Konventionen är direkt bindande för Sverige som stat.

Personer som har identifieras som offer eller potentiella offer för människohandel har rätt till stöd och hjälp oavsett om personen är villig att medverka i en brottmålsprocess eller inte.³⁵ Exempel på rättigheter som nämns i konventionen är ett tryggt boende, akut sjukvård, rådgivning och tolkning.³⁶ Barn ska ges ytterligare hjälp såsom fysiskt och psykosocialt stöd, tillgång till utbildning och, i förekommande fall, möjlighet att få en förmyndare eller företrädare utsedd.³⁷ Enligt konventionen ska särskild uppmärksamhet ägnas offer med särskilda behov (särskilt behov som framförallt har sin grund i graviditet, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, mental eller psykisk sjukdom, eller som grundar sig på att den berörda personen har utsatts för allvarligt psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld).³⁸

³³ Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, Warszawa den 16 maj 2005, SÖ 2010:8.

³⁴ Se Proposition 2009/10:152 Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel.

³⁵ Artikel 10.2 Europarådets konvention om bekämpande av människohandel.

³⁶ Artikel 11.5 Europarådets konvention om bekämpande av människohandel.

³⁷ Artikel 14.1 och 2 Europarådets konvention om bekämpande av människohandel.

³⁸ Artikel 11.7 Europarådets konvention om bekämpande av människohandel.

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel

Artikel 12.1 – Hjälp till brottsoffer

Varje part ska anta lagstiftning eller andra åtgärder som kan behövas för att hjälpa brottsoffren med deras fysiska, psykiska och sociala återhämtning. Denna hjälp ska minst innefatta följande:

- a. En levnadsstandard som kan trygga deras uppehälle genom åtgärder som lämplig och trygg bostad samt psykologiskt och materiellt bistånd.
- b. Tillgång till akutsjukvård.
- c. Hjälp med översättning och tolkning vid behov.
- d. Rådgivning och upplysning, särskilt om deras lagliga rättigheter och de tjänster som står till deras förfogande, på ett språk som de kan förstå.
- e. Biträde så att deras rättigheter och intressen kan framföras och beaktas i lämpliga skeden av brottmålsförfaranden mot förövare.
- f. Tillgång till utbildning för barn.

Människohandelsdirektivet

På EU-nivå finns det så kallade människohandelsdirektivet³⁹, som har tillkommit för att skapa ett mer sammanhållet synsätt inom EU i kampen mot människohandel. Direktivet är bindande för Sverige som stat. Syftet med direktivet är att förebygga och lagföra människohandelsbrott och skydda brottsoffrens rättigheter.

Människohandelsdirektivet innehåller minimiregler när det gäller definition av vad som ska utgöra straffbelagd människohandel; utnyttjande av andras prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete eller tvångstjänster, inklusive tiggeri, slaveri eller slaveriliknande förhållanden, trälldom, utnyttjande av brottslig verksamhet eller avlägsnande av organ. Sedan juni 2024⁴⁰ ingår även exploateringsformerna utnyttjande av surrogatmoderskap, tvångsäktenskap och illegal adoption i bestämmelsen om människohandelsbrott i direktivet. Människohandelsdirektivet innehåller också bestämmelser om bl.a. utredning och lagföring av människohandelsbrott samt hjälp och stöd till och skydd för brottsoffer.

³⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

⁴⁰ [Europaparlamentets och rådets direktiv \(EU\) 2024/1712](#) av den 13 juni 2024 om ändring av direktiv 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel och om skydd av dess offer. Direktivet finns på eur-lex.europa.eu.

Rätten till stöd och hjälp gäller oavsett om personen är villig att medverka i en brottmålsprocess eller inte och om någon brottmålsprocess inte inleds.⁴¹

Offrens rättigheter innefattar även rätt till bland annat tillfälligt uppehållstillstånd och, om det är aktuellt, ett tryggt återvändande till hemlandet och återintegrering i samhället.

EU:s människohandelsdirektiv

Artikel 11. Hjälp och stöd till offer för människohandel

Ur artikel 11.5

De hjälp- och stödåtgärder... ska åtminstone omfatta en levnadsstandard som kan säkerställa brottsoffrens försörjning, genom åtgärder som tillhandahållande av lämplig och säker bostad och materiellt understöd samt nödvändig sjukvård, och när det är lämpligt psykologiskt stöd, rådgivning och information, översättning och tolkning.

Artikel 11.7

Medlemsstaterna ska ta hand om brottsoffer med särskilda behov när dessa behov har sin grund i, framför allt, om de är gravida, deras hälsotillstånd, eventuella funktionshinder, eventuella mentala eller psykiska störningar, eller på grund av att de har utsatts för allvarliga former av psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld.

⁴¹ Artikel 11.2 och 3 EU:s människohandelsdirektiv.

3. Aktörer för stöd och samverkan

Stöd och samverkan i människohandelsärenden

Ärenden som rör barn som är offer för människohandel är komplexa och behovet av samverkan, rådgivning och stöd är ofta stort. Nedan beskrivs aktörer som socialtjänsten kan komma i kontakt med eller kontakta för att få stöd i ärenden som gäller människohandel eller exploatering.

Nationella samordningen mot prostitution och människohandel (NSPM)

NSPM vid Jämställdhetsmyndigheten samordnar arbetet mot sexuell exploatering av barn, prostitution och människohandel för alla ändamål i Sverige. Det sker genom att

- samordna Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel (NMT) och genom samverkansforum med civilsamhällesorganisationer
- samordna regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel
- fördela medel till Återvändandeprogrammet Människohandel Prostitution (ÅMP) och
- fördela medel till Nationella Stödprogrammet (NSP).

NSPM arbetar även med att utveckla förebyggande insatser, internationellsamverkan och bistår myndigheter och andra aktörer med kunskap och metodstöd.

Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel (NMT)

NMT fungerar som en operativ och strategisk resurs för att utveckla och effektivisera samverkan i arbetet mot prostitution, exploatering och människohandel. I nätverket ingår representanter från Arbetsmiljöverket, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Tullverket, Åklagarmyndigheten, länsstyrelserna samt verksamheter inom socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel

Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel stödjer yrkesverksamma i människohandelsärenden. De är anställda inom socialtjänsten och finns i hela Sverige, indelat i sju geografiska områden. Regionkoordinatorerna är även kontaktpersoner för ansökningar till Återvändandeprogrammet för personer utsatta i människohandel och prostitution (ÅMP).⁴²

Manual vid misstanke om människohandel

Manual vid misstanke om människohandel är den svenska varianten av en National Referral Mechanism (NRM), och beskriver stöd- och skyddsprocessen i Sverige för personer utsatta för människohandel. I stöd- och skyddsprocessen ingår socialtjänsten, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Migrationsverket, Arbetsmiljöverket, hälso- och sjukvården, Plattformen Civila Sverige mot människohandel och Utrikesdepartementet.

Plattformen Civila Sverige mot människohandel

Plattformen Civila Sverige mot människohandel samlar organisationer och aktörer som verkar inom ramen för civilsamhället och möter och/eller arbetar för att hjälpa utsatta för människohandel och människohandelsliknande exploatering utifrån de mänskliga rättigheterna som värdegrund. De verkar för att utsatta för människohandel ska få det skydd och stöd de behöver och har rätt till enligt internationell rätt, t.ex. Europarådets konvention om bekämpande av handel med människor. Aktörerna erbjuder bland annat skyddat boende, juridisk rådgivning, samtalsstöd och långsiktigt stöd. Insatserna kan vara en del av samhällets stöd och finansieras av exempelvis socialtjänsten eller Migrationsverket men plattformen kan också erbjuda ett kompletterande stöd när samhället av olika anledningar inte direkt kan finansiera det eller den utsatte inte vill ta kontakt med myndigheter.⁴³

Nationellt Stödprogram (NSP)

Det Nationella stödprogrammet (NSP) är utvecklat och drivs av Plattformen Civila Sverige mot människohandel. NSP syftar till att erbjuda ett

⁴² [Kontaktuppgifter till regionkoordinatorerna](#), på NSPM:s webbplats nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se. Hämtad 2025-05-20.

⁴³ Plattformen Civila Sverige mot människohandel, webbplats: manniskohandel.se. Hämtad 2025-05-20.

kompletterande stöd till utsatta för människohandel och exploatering där samhällets stöd brister. Stödet är individuellt avpassat till den utsattas behov. Det Nationella stödprogrammet kompletterar de stödinsatser som erbjuds inom ramen för Manual vid misstanke om människohandel samt Återvändandeprogrammet för personer utsatta för människohandel och prostitution.

[Att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av barn, prostitution och människohandel – så gör vi](#)

Broschyren vänder sig till den som i sitt arbete kan möta barn eller vuxna som befinner sig i en utsatt livssituation, eller som arbetar med att förebygga och bekämpa våld och brott.

[Manual vid misstanke om människohandel – skydd och stöd till människohandelsoffer](#)

Syftet med manualen är att vägleda yrkesverksamma och tydliggöra olika aktörers ansvar.

Publikationerna finns på NSPM:s webbplats
nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se.

Migrationsverket

Migrationsverket ingår i Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel (NMT) men har också internt i sin organisation byggt upp en struktur för arbete med människohandelsärenden.

De offer för människohandel som Migrationsverket kommer i kontakt med kan ha lämnat sitt hemland på grund av människohandeln. De kan också ha utsatts på vägen hit eller hamnat i människohandel efter ankomsten till Sverige. Ibland har de varit utsatta av samma nätverk både i hemlandet, under resan och i Sverige. Ibland ansöker personerna om uppehållstillstånd först efter att de har påträffats av myndigheter.

Upphållstillstånd för betänketid

Om barnet vill ha betänketid för att återhämta sig och för att kunna ta ställning till om hen vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna, kan förundersökningsledaren ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om 30 dagar. Syftet med uppehållstillstånd för betänketid är att personen ska ha möjlighet att tänka över om hen är beredd att medverka i en polisutredning.⁴⁴ Om brottet gäller människohandel eller

⁴⁴ Se 5 kap. 15 § andra stycket UtL.

människoexploatering kan även socialnämnden ansöka om uppehållstillstånd för betänketid.⁴⁵

Upphållstillstånd för att delta i en rättsprocess

Migrationsverket kan på ansökan av en förundersökningsledare (polis eller åklagare) bevilja en utländsk person som vistas i Sverige ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för minst sex månader om det behövs för att en förundersökning eller en huvudförhandling i brottmål ska kunna genomföras.⁴⁶ Om förutsättningarna fortfarande är uppfyllda kan uppehållstillståndet förlängas.⁴⁷ Om polisen eller åklagaren har inlett en förundersökning på grund av att man misstänker att ett barn som saknar uppehållstillstånd är utsatt för människohandel har alltså polisen/åklagaren möjlighet att ansöka om uppehållstillstånd för barnets räkning för att barnet ska kunna medverka under förundersökningen eller huvudförhandlingen.

Kommun och region har rätt till ersättning för kostnader

För en person som vistas här med stöd av en ansökan eller ett beslut om tidsbegränsat uppehållstillstånd för betänketid eller för att delta i en rättsprocess enligt 5 kap. 15 § UtL, har kommunen rätt till ersättning för kostnader för de insatser och det ekonomiska bistånd som har lämnats enligt 11 kap. 1 § och 12 kap. 1 § SoL samt den vård som har lämnats med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, eller lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. En region har rätt till ersättning för kostnader för den hälso- och sjukvård som den lämnat.⁴⁸

Polismyndigheten

Polisens roll i ett människohandelsärende är i första hand att utreda om ett brott har begåtts, vem som har begått det samt samla in bevis. Polisen genomför en förundersökning och håller förhör med offret. Förundersökningen syftar till att samla och säkra bevis som sedan ligger till grund för ett eventuellt åtal. I det arbetet måste polisen vara objektiv och ta fasta på omständigheter som talar både för och emot den misstänkte.

⁴⁵ Se 5 kap. 15 § fjärde stycket UtL.

⁴⁶ Se 5 kap. 15 § UtL. Utlänningen ska bl.a. även ha visat att hen vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna och brutit alla förbindelser med de personer som är misstänkta för brottet.

⁴⁷ Se 5 kap. 15 § UtL.

⁴⁸ Se 17 § förordningen (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

Individuella skyddsåtgärder under förundersökning och rättegång

Polisen ska i tidigt skede göra en individuell skyddsbedömning för att fastställa om ett brottsoffer har behov av särskilda skyddsåtgärder under förundersökningen eller rättegången. Brottsoffer under 18 år ska alltid anses ha ett särskilt skyddsbehov.⁴⁹ Det innebär att barn som utsatts för människohandel har ett särskilt skyddsbehov. Vid viss typ av brottslighet, exempelvis människohandel, inträder ytterligare rättigheter såsom att upprepade förhör med barnet ska hållas av samma förhørsledare och att barnet kan begära att förhørsledaren ska vara en person med visst kön.⁵⁰

UD – svensk centralmyndighet

Utrikesdepartementet, UD, är svensk centralmyndighet för Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention.⁵¹ Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention är regelverk som ger juridiskt stöd för myndigheter att samarbeta över landsgränserna för att skydda barn. Mellan länder inom EU gäller i första hand Bryssel II-förordningen (med undantag för Danmark). I relation till länder utanför EU gäller 1996 års Haagkonvention, förutsatt att landet tillträtt konventionen.

Som centralmyndighet kan UD bistå svenska myndigheter, till exempel socialtjänsten, som vill samarbeta med myndigheterna i ett annat land med stöd av förordningen eller konventionen. Det görs genom kontakt mellan UD och det andra landets centralmyndighet, som i sin tur vidarebefordrar begäran till lokal myndighet, till exempel sociala myndigheter, i det andra landet. På motsvarande sätt bistår UD andra länders centralmyndigheter när lokala myndigheter i andra länder önskar samarbeta med svenska lokala myndigheter såsom socialtjänsten.

Vid frågor kring tillämpningen av ovannämnda regelverk kan socialtjänsten kontakta UD, enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden.

Kontaktuppgift UD

ud.kc@gov.se

Vxl 08-405 10 00

Direkt 08-405 53, kl 13–16

⁴⁹ Se 13 f § förundersökningskungörelsen (1947:948).

⁵⁰ Se 5 b § FUK.

⁵¹ Se artikel 76 i Bryssel II-förordningen och artikel 29 i 1996 års Haagkonvention samt 2 och 3 §§ förordningen (2022:959) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen och förordningen (2012:826) med kompletterande bestämmelser till 1996 års Haagkonvention.

Skicka begäran om samarbete med annat land via UD

En myndighet som vill samarbeta med ett annat lands myndighet i ett ärende med stöd av Bryssel II förordningen eller 1996 års Haagkonvention kan skicka en begäran via UD. Det finns inga formkrav. En begäran skickas på svenska tillsammans med en översättning till det andra landets språk, alternativt på engelska. Begäran kan skickas till UD via e-post, fax eller vanlig post.

- E-post: ud.kc@gov.se
- Fax: 08-723 11 76 (Skriv UD KC IC som mottagare på försättsbladet)
- Postadress: Utrikesdepartementet, KC IC Centralmyndigheten, 103 39 Stockholm

4. Socialtjänstens handläggning

Socialtjänstens skyldighet att inleda utredning gäller alla barn som befinner sig här

Många barn som är eller har varit utsatta för människohandel eller exploatering kommer från andra länder, både inom och utanför EU. Det förekommer även att barn utnyttjas inom Sveriges gränser. Barnen kan ha befunnit sig en längre eller kortare tid i Sverige när de kommer till socialtjänstens kännedom. Kommunens yttersta ansvar för stöd och hjälp enligt 4 kap. 1 § SoL omfattar alla som vistas sig i Sverige. Det gäller oavsett om de har rätt att befinna sig i Sverige och hur länge de har vistats i Sverige. Om barnet inte är bosatt i någon kommun är det den kommun där barnet vistas när behovet uppmärksammas som ansvarar för stöd och hjälp.⁵²

När det gäller barn som saknar vårdnadshavare i Sverige och som ger sig till känna eller aktualiseras på annat sätt, till exempel genom en anvisning från Migrationsverket, ska socialnämnden alltid inleda en utredning enligt 14 kap. 2 § SoL.⁵³

Barnets bästa

EU:s människohandelsdirektiv

Artikel 13 Allmänna bestämmelser om hjälp, stöd och skyddsåtgärder för barn som är offer för människohandel

Artikel 13.1

Barn som är offer för människohandel ska ges hjälp, stöd och skydd. Vid tillämpningen av detta direktiv ska barnets bästa komma i främsta rummet.

⁵² 29 kap 1 och 4 §§ SoL.

⁵³ Proposition 2005/06:46 Mottagande av ensamkommande barn, s. 20, och 48–49.

Artikel 14 Hjälp och stöd till barn som är offer

Ur Artikel 14.1

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de särskilda åtgärder för att på kort och lång sikt bistå och stödja barn som fallit offer för människohandel i deras fysiska och psykosociala återhämtning vidtas efter en individuell bedömning av varje enskilt barns särskilda omständigheter i syfte att finna en varaktig lösning för barnet med beaktande av barnets synpunkter, behov och problem...

Principen om barnets bästa finns reglerad i artikel 3.1 i barnkonventionen. Den finns också i 3 kap. 1 § SoL och i 1 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.⁵⁴ Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Barnets – eller den unges – bästa ska också vara avgörande vid beslut enligt LVU. Principen om barnets bästa finns även i EU:s människohandelsdirektiv.

Enligt barnrättskommittén är barnets bästa ett flexibelt och anpassningsbart begrepp som ska tolkas och tillämpas i förhållande till övriga rättigheter enligt barnkonvention.⁵⁵ Rätten att bli hörd är enligt barnrättskommittén av särskild vikt. Barnets åsikter är en viktig del i bedömningen av vad som är barnets bästa.⁵⁶ Tillämpningen av barnets bästa ska genomföras unikt i varje enskilt fall, med utgångspunkt i de specifika omständigheterna för det enskilda barnet. Dessa omständigheter handlar om individuella egenskaper hos barnet eller barnen, som ålder, kön, mognad och erfarenhet. Det kan också ha att göra med att tillhöra en minoritetsgrupp, eller med att ha en fysisk, sensorisk eller intellektuell funktionsnedsättning. Omständigheterna kan även ha att göra med det sociala och kulturella sammanhang som barnet befinner sig i, till exempel om föräldrarna är närvarande eller ej, huruvida barnet bor med dem, kvaliteten på relationerna mellan barnet och dess familj eller omvårdare, livsmiljön ur ett säkerhetsperspektiv, huruvida familj, släkt och omvårdare har tillgång till goda alternativa resurser, osv.⁵⁷ Bland annat när det gäller ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet krävs en tydlig och heltäckande bedömning av barnets identitet, inklusive hans eller hennes nationalitet, uppväxt, etniska, kulturella och språkliga bakgrund, särskilda utsatthet och behov av skydd.⁵⁸

⁵⁴ 3 kap. 1 § SoL och 1 § femte stycket LVU.

⁵⁵ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 14 p. 32.

⁵⁶ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 14 p. 53 och 89 och nr 12 p. 74.

⁵⁷ Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 14 p. 48.

⁵⁸ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 6 p. 20.

Barns rätt till delaktighet

Rätten att fritt uttrycka sina åsikter och att bli hörd finns reglerad i artikel 12 i barnkonventionen liksom i SoL och LVU.⁵⁹ Barns rätt till delaktighet finns även reglerad i Bryssel II-förordningen och i 1996 års Haagkonvention.⁶⁰

Barns rätt till relevant information

En av förutsättningarna för delaktighet är att barnet får relevant information. Det är viktigt att informationen till barnet är anpassad så att barnet förstår informationen och att det är relevant information för situationen.

Information behöver lämnas så tidigt som möjligt.⁶¹ Information i detta sammanhang skulle exempelvis vara att informera om socialtjänstens roll, vad som kommer att hända framöver, brottsoffers rättigheter samt vilket stöd som finns att få.

Barn har rätt till återkoppling

Återkoppling är en central del i barnets rätt att bli hörd. Enligt barnrättskommittén måste beslutsfattaren informera barnet om resultatet av en process och förklara hur man har beaktat barnets åsikter. Återkopplingen är enligt barnrättskommittén en garanti för att barnet inte bara hörs som en formalitet utan faktiskt tas på allvar.⁶²

Samtala med barn

Att samtala med barn som är eller kan vara offer för människohandel kan ställa professionella inför utmaningar. Barnet kan känna en rädsla för att berätta om sina upplevelser på grund av hot från förövaren och för att framtiden, och möjligheten att få skydd, verkar oviss. I vissa fall kan barnet känna lojalitet med förövaren eftersom barnet kan uppleva denna person som sin enda trygghet. Barnet kan vara traumatiserat på grund av tidigare upplevelser och erfarenheter och därför hysa misstro mot vuxna och myndighetspersoner. Barnet kan också känna starka känslor av skam över handlingar som barnet har utsatts för eller förmåtts att begå.

⁵⁹ 3 kap 2-4 §§ SoL och 36 § LVU.

⁶⁰ Artikel 21.1 Bryssel II-förordningen och artikel 23.2 b) 1996 års Haagkonvention.

⁶¹ Se artikel 12 i barnkonventionen och proposition 2006/07:129 Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. s. 38-39 och prop. 2012/13:10 s. 39.

⁶² Se artikel 12 i barnkonventionen och Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 12 p. 45.

Läs mer

[Att samtala med barn – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården](#)

[Den långa resan – Möten med barn som misstänks vara utsatta för människohandel och sexuell exploatering](#)

Samtal genom tolk

När det behövs ska en myndighet använda tolk och se till att översätta handlingar så att den enskilde kan ta tillvara sin rätt.⁶³ Offer för människohandel behöver i ett tidigt skede få information från respektive aktör om rätten till tolk, när behov av det finns, att tolken är opartisk samt har tystnadsplikt.

Läs mer

[Att samtala genom tolk – En kort vägledning](#)

Tecken på att ett barn är utsatt för människohandel

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel

Artikel 10 – Identifiering av offren

Ur Artikel 10.2

... Om de behöriga myndigheterna har skälig anledning att anta att en person har blivit offer för människohandel ska parten se till att personen inte avlägsnas från dess territorium förrän de behöriga myndigheterna har avslutat identifieringsförfarandet ... och personen i fråga har fått hjälp enligt artikel 12.1 och 12.2.

Ur Artikel 10.30

Om brottsoffrets ålder är obestämd och det finns skäl att tro att offret är ett barn, ska hon eller han antas vara ett barn och ges särskilt skydd i avvaktan på att åldern fastställs.

⁶³ 13 § förvaltningslagen (2017:900).

Barn är särskilt sårbara för utnyttjanden av olika slag, inte minst på grund av sin beroendeställning gentemot vuxna. I en del fall förses barn med nya identiteter och förs ut ur hemlandet under täckmantel av familjeliknande konstellationer. Socialtjänsten har en central roll för att stödja och skydda personer som är offer, eller potentiella offer, för människohandel eller människoexploatering. När det gäller barn skiljer sig uppdraget inte principiellt från andra ärenden där barn far illa. För att socialtjänsten ska kunna upptäcka om någon är eller riskerar att bli utsatt för människohandel är kunskap om tecken på människohandel centralt. Förekomsten av en eller flera tecken på människohandel innebär givetvis inte automatiskt att en person är utsatt för människohandel. Samtidigt kan en person vara utsatt för människohandel utan att det finns något tydligt tecken på det.

På NSPM på Jämställdhetsmyndighetens webbplats kan du läsa om tecken som kan indikera att ett barn är utsatt för människohandel. Några exempel från listan är att barnet

- saknar pass eller id-kort
- har falska Id-handlingar
- saknar kontaktuppgifter till de personer som tog emot barnet vid ankomsten till Sverige
- verkar kontrollerad av någon som ringer barnet ofta
- ser välklädd ut och/eller har mycket pengar på sig och inte kan redogöra för var pengarna kommer ifrån
- ofta försvinner utan förklaring
- är involverad i kriminella aktiviteter där vuxna finns med i bakgrunden.⁶⁴

Ett människohandelsärende kan aktualiseras på olika sätt

Tecken på att ett barn är utsatt för människohandel kan uppmärksammas i samband med en ansökan, en anmälan eller genom information som kommer in på annat sätt till socialtjänsten. Även andra delar av socialtjänsten än den som handlägger ärenden som rör barn och unga kan uppmärksamma sådana tecken, till exempel de som handlägger ansökningar om ekonomiskt bistånd.

Nedan följer några exempel på olika situationer då misstanke om utsatthet skulle kunna uppkomma.

⁶⁴ Kan det vara människohandel? Kortfattad information för myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel. 2015. Länsstyrelsen Stockholm och UNICEF.

Ansökan

Ett barn kommer till socialtjänsten tillsammans med vuxna personer som uppger att de är släktingar till barnet. De ansöker om ekonomiskt bistånd till biljetter för att resa till hemlandet. Tecken på människohandel skulle kunna vara att barnet verkar kontrollerat av de vuxna som följer med barnet och att barnet, som har varit i Sverige under en tid, inte kan redogöra för vad hen har gjort och inte heller kan uppge kontaktuppgifter till sina vårdnadshavare i hemlandet.

Anmälan om oro

En anmälan kan avse en direkt oro för att ett barn far illa genom människohandel, exempelvis från polisen eller från Migrationsverket. En anmälan kan också avse misstanke om att ett barn far illa på något annat sätt, till exempel en oro för att det utsätts för missförhållanden i hemmet. Under utredningen framkommer att barnet som ett led i människohandelsbrottet utnyttjas i hushållsslaveri. Ett ytterligare exempel skulle kunna vara att skolan anmäler oro på grund av att ett barn inte längre kommer till skolan.

Information på annat sätt

I socialtjänstens uppsökande verksamhet kan misstanke om människohandel uppkomma när socialtjänsten exempelvis påträffar barn som utnyttjas för sexuella ändamål eller barn som tigger eller spelar musik på allmän plats. Misstanke om människohandel skulle även kunna uppkomma när socialtjänsten uppmärksammar att det finns barn vid olagliga boplatser.

Information på annat sätt

Ytterligare ett exempel kan vara att det kommer in en underrättelse från polisen med anledning av att ett barn är misstänkt för ett brott. Beroende på situationen i det enskilda fallet kan socialtjänsten ha anledning att misstänka att barnet har begått de kriminella handlingarna på grund av att det är utsatt för människohandel.

Säkerställa skydd för barnet

Att ha kännedom om de risker som ett barn som är utsatt för människohandel kan vara utsatt för är viktigt när socialtjänsten bedömer barnets behov av skydd och stöd. Socialtjänsten kan behöva överväga

barnets behov av skydd vid flera tillfällen under en utredning. Socialtjänsten ska alltid göra en bedömning av om ett barn eller en ung person är i behov av omedelbart skydd när det kommer in en anmälan.⁶⁵

Det är vanligt att barn som är utsatta för människohandel försvinner när de uppmärksammas av socialtjänsten.⁶⁶ Barnen befinner sig ofta i beroendeställning till förövaren. Det kan finnas en kedja av personer bakom dessa barn. Det kan bland annat vara rekryterare, pojk- och flickvänner, transportörer och hyresvärdar.⁶⁷ Det betyder att många personer kan vara beroende av att barnet utnyttjas och därför inte vill att barnet ska aktualiseras hos socialtjänsten. Dessa personer kan vilja hämta barnet eller försöka påverka barnet att själv avvika. Barnet och/eller barnets familj och vänner kan vara utsatta för hot. Barnet kan också ha egna barn i hemlandet som kan vara utsatta för hot. Det är därför viktigt att socialtjänsten samarbetar med polisen och håller sig uppdaterad om hur hotbilden mot barnet ser ut. Socialtjänsten kan också få värdefull information om barnets situation från de som vårdar barnet för sin bedömning av om andra eller ytterligare insatser behöver vidtas till skydd för barnet. Även kontakter med andra aktörer som till exempel god man, skola och fritidshem kan hjälpa socialtjänsten att bedöma barnets behov av skydd och stöd. Läs om socialtjänstens möjligheter att dela information med andra i Del 4 *Inhämta information från andra svenska myndigheter*.

Barn kan vara dubbelt utsatta

Barn som är utsatta för människohandel kan även vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och omvänt, barn som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan samtidigt kan vara utsatta för människohandel. Vidare kan barnäktenskap vara ett led i människohandel; exempelvis om det förekommer pengatransaktioner i samband med äktenskapet, förutsatt att rekvisiten i övrigt är uppfyllda i människohandelsbrottet. De kan också vara utsatta för våld alternativt ha bevittnat våld eller andra övergrepp av närstående.

Läs mer

[Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården](#)

⁶⁵ Jfr 20 kap. 1 § första stycket SoL.

⁶⁶ ”De kan alltid hitta mig” – Studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor. Rapport 2018:3. Länsstyrelsen Stockholm. Policies, practices and data on unaccompanied minors in the EU Member States and Norway. Synthesis Report: May 2015. European Migration Network, Ensamkommande barn som försvinner. 2017. Barnombudsmannen.

⁶⁷ [Handel med barn](#), på UNICEF:s webbplats [unicef.se](https://www.unicef.se). Hämtad 2025-05-20.

Socialnämnden bör polisanmäla människohandel med barn

Socialnämnden bör vid misstanke om brott mot ett barn enligt 3, 4, eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor skyndsamt göra en polisanmälan, såvida det inte strider mot barnets bästa.⁶⁸ Människohandel och människoexploatering är brott enligt 4 kap. brottsbalken och sexualbrott mot barn är brott enligt 6 kap. brottsbalken.

Läs mer

Läs om när det är möjligt att polisanmäla brott mot barn i [Utreda barn och unga – handbok för socialtjänsten](#).

Socialtjänsten kan ansöka om uppehållstillstånd för betänketid

Som framgått tidigare kan Migrationsverket, om det behövs för att en förundersökning eller en huvudförhandling som rör människohandel eller människoexploatering ska kunna genomföras, på ansökan av förundersökningsledaren under vissa förutsättningar bevilja en utländsk person som vistas i Sverige ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för minst sex månader så att den utländska personen kan stanna i Sverige för att delta under rättsprocessen.⁶⁹

I de fall den utländska personen behöver betänketid för att ta ställning till om hen vill medverka i en rättsprocess kan Migrationsverket bevilja ett kortare uppehållstillstånd om 30 dagar för betänketid.⁷⁰ När brottet gäller människohandel eller människoexploatering kan ansökan även göras av socialnämnden.⁷¹

Ansöka om uppehållstillstånd för betänketid

Om socialtjänsten misstänker (om det finns anledning att anta) att ett barn har blivit utsatt för människohandel eller människoexploatering, och barnet saknar tillstånd att vara i Sverige, har socialtjänsten möjlighet att ansöka om att barnet får ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för betänketid.⁷² Offer för människohandel har inte sällan blivit utsatta för allvarliga övergrepp och

⁶⁸ Se allmänt råd i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga. Socialnämnden har då möjlighet att lämna ut sekretessbelagda uppgifter, se 10 kap. 21 § OSL och 12 kap. 10 § SoL.

⁶⁹ Se 5 kap. 15 § första stycket UtL.

⁷⁰ Se 5 kap. 15 § andra stycket UtL.

⁷¹ Se 5 kap. 15 § fjärde stycket UtL.

⁷² Se 5 kap. 15 § fjärde stycket UtL. Se även prop. 2021/22:224 s. 119.

kan därför behöva en viss tid i en lugn och trygg miljö för att kunna återhämta sig, fundera över sin situation och ta ställning till sin medverkan i en rättsprocess.⁷³

Socialnämnden bör normalt kunna utgå från att ett barn som kan antas ha utsatts för människohandel eller människoexploatering också har betydelse för utredningen av brottet.⁷⁴ Att barnet redan har ansökt om uppehållstillstånd (på en annan grund) och har ett pågående ärende hos Migrationsverket hindrar inte att nämnden ansöker om uppehållstillstånd för betänketid.⁷⁵

Blankett för ansökan om betänketid

Instruktion för ansökan om betänketid och ansökningsblankett finns på Migrationsverkets webbplats. [Blanketten](#)⁷⁶ skickas via mejl till visa.app@migrationsverket.se.

Betänketiden kan ibland behöva förlängas

Om det av särskilda skäl finns behov av en längre betänketid än 30 dagar får Migrationsverket förlänga uppehållstillståndet om förutsättningarna för tillståndet fortfarande är uppfyllda.⁷⁷ Det är *bara förundersökningsledaren* som kan ansöka om ett förlängt uppehållstillstånd för betänketid.⁷⁸ Det gäller även om det är socialnämnden som först har ansökt om uppehållstillståndet.⁷⁹

Särskilda skäl kan enligt förarbetsuttalanden föreligga om utlänningen utsatts för mycket traumatiska upplevelser eller står i ett starkt beroendeförhållande till gärningsmännen och därför behöver mer tid för återhämtning. Förlängning av betänketiden kan särskilt komma att bli aktuellt när det gäller barn som har utsatts för brott, då barn har andra förutsättningar att återhämta sig och fatta beslut om att samarbeta med brottsutredande myndigheter.⁸⁰

⁷³ Se prop. 2003/04:35 Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m. s. 71 och prop. 2006/07:53 genomförande av EG-direktivet om offer för människohandel s. 27.

⁷⁴ Se prop. 2021/22:224 s. 97 och 119.

⁷⁵ Prop. 2021/22:224 s. 97.

⁷⁶ Migrationsverkets webbplats migrationsverket.se (sök på ”betänketid”). Hämtad 2025-05-20.

⁷⁷ Se 5 kap. 15 § tredje stycket UtL.

⁷⁸ Se 5 kap. 15 § fjärde stycket UtL.

⁷⁹ Se prop. 2021/22:224 s. 97.

⁸⁰ Se 5 kap. 15 § tredje stycket UtL och prop. 2006/07:53 s. 48.

Överklagan samt återkallelse av ett beslut om betänketid

Om Migrationsverket avslår socialnämndens ansökan om uppehållstillstånd, kan nämnden överklaga beslutet.⁸¹ Migrationsverket kan under vissa förutsättningar återkalla ett beviljat uppehållstillstånd för betänketid. Migrationsverket får dock inte återkalla ett uppehållstillstånd innan den som har ansökt om tillstånd har fått tillfälle att yttra sig. Om det är socialnämnden som har ansökt om uppehållstillstånd för betänketid ska nämnden alltså få tillfälle att yttra sig innan Migrationsverket fattar beslut.⁸²

Socialtjänsten kan få ersättning för kostnader

Kommunen har rätt till ersättning för kostnader för de insatser och det ekonomiska bistånd som har lämnats enligt 11 kap. 1 § och 12 kap. 1 § SoL samt den vård som har lämnats med stöd av LVU eller LVM. Det innebär att socialtjänsten kan ansöka om ersättning för de stödinsatser som ges till ett brottsoffer som vistas här med stöd av en ansökan eller ett beslut om uppehållstillstånd för betänketid eller för att delta i en rättegångsprocess. Ansökan görs till [Migrationsverket](#).⁸³

Utreda barnets situation

En utredning av ett barn som kan vara eller är utsatt för människohandel har behov av socialtjänstens insatser ska genomföras med samma utgångspunkt som andra utredningar som rör barns behov av skydd och stöd. Grundfrågan vid utredningen är densamma som vid andra barnutredningar: Har barnet behov av skydd och stöd och hur kan det behovet tillgodoses? Det gäller oavsett om en polisanmälan leder till åtal eller inte. Om misstankar om brott uppkommer under utredningstiden kan det innebära att utredningen behöver ändra inriktning för att socialtjänsten ska kunna bedöma barnets behov av skydd och stöd.

BBIC som stöd i arbetet

Ett sätt att ge arbetet struktur och säkerställa att utredningen beskriver det aktuella barnets situation och behov är att använda Barns behov i centrum (BBIC) som stöd. BBIC grundprinciper och BBIC-triangeln är ett stöd även i arbetet med barn som misstänks vara utsatta för människohandel. I BBIC-triangelns tre sidor finns det relevanta områden och delområden som kan behöva ingå i utredningsarbetet för att få en helhetsbild av barnets situation.

⁸¹ Se 14 kap. 4 § UtL.

⁸² Se prop. 2021/22:224 s. 122.

⁸³ Du hittar information om ansökan på Migrationsverkets webbplats migrationsverket.se (sök på ”bevispersoner”). Hämtad 2025-05-20.

Under triangelns alla delområden presenteras risk- och skyddsfaktorer och viktiga aspekter. BBIC ger stöd till handläggaren från det att ett ärende aktualiseras till dess att det avslutas efter genomförd insats.

Läs mer

[Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum](#)

BBIC är en nationell enhetlig struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av enskilda ärenden i den sociala barn- och ungdomsvårdens myndighetsutövning.

Barnets identitet

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel Artikel 10 – Identifiering av offren

Artikel 10.4 b

Så snart en underårig utan medföljande vuxen har identifierats som ett brottsoffer ska varje part vidta nödvändiga åtgärder för att fastställa barnets identitet och nationalitet.

För att kunna bedöma vad som är barnets bästa krävs bland annat en utredning av barnets identitet.⁸⁴ Barn som är utsatta för människohandel saknar emellertid ofta identitetshandlingar.⁸⁵ Det förekommer också att förövare i kontakt med polis och socialtjänst uppger sig vara vårdnadshavare eller släkt med barnet alternativt att de har handlingar som ska visa att de fungerar som vårdnadshavare med tillstånd att resa utomlands med barnet.⁸⁶

Att barnet saknar identitetshandlingar eller uppger falska identitetsuppgifter, liksom att vuxna som uppger sig ha släktskap till barnet vill hämta barnet, är tecken på att barnet kan vara utsatt för människohandel. Det finns därför skäl för socialtjänsten att vara extra observant i sådana situationer och att inte förutsätta att de som uppger sig vara närstående har rätt att ta hand om barnet.

Om socialtjänsten misstänker att den identitet som barnet och/eller den vuxne uppger inte är korrekt kan socialtjänsten vända sig till polisen eller Migrationsverket med önskemål om hjälp med att undersöka id-handlingar

⁸⁴ Se FN:s kommitté för barnets rättigheter. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 6, 2015, paragraf 20.

⁸⁵ ”De kan alltid hitta mig” – Studie om människohandel och utsatta barn-gruppers livsvillkor. Rapport 2018:3. Länsstyrelsen Stockholm.

⁸⁶ Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 18. Rapport 2017. Polismyndigheten.

och att identifiera barnet. Det är dock många gånger en svår uppgift även för dessa myndigheter. Socialtjänsten kan också behöva kontakta hemlandets sociala myndigheter för att inhämta information om barnets och vårdnadshavarnas identitet. Läs mer i avsnittet *Informationsutbyte och kontakt med utländska myndigheter*, om hur socialtjänsten kan gå till väga i kontakten med sociala myndigheter i utlandet.

God man för ensamkommande barn

Om ett barn har kommit ensam till Sverige eller blivit ensamt här, ska en god man utses enligt 2 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, om det inte är uppenbart obehövligt. Den gode mannen ska i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter.

Efterforska familjemedlemmar

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel

Artikel 10 – Identifiering av offren

Artikel 10.4 c

Så snart en underårig utan medföljande vuxen har identifierats som ett brottsoffer ska varje part göra sitt bästa för att söka rätt på barnets familj, om det ligger i barnets intresse.

För barn som inte ansöker om asyl eller barn som beviljas uppehållstillstånd och som är aktuella hos socialtjänsten har socialtjänsten ett ansvar att efterforska var barnets familjemedlemmar finns. Det följer av 9 kap. 10 § andra stycket SoL, som stadgar att vården (för ett barn som placerats utanför hemmet) bör utformas så att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

Ett barn kan ha lämnat hemmet på grund av våld och övergrepp i familjen. Innan socialtjänsten börjar söka efter barnets föräldrar är det därför viktigt att ta reda på barnets relation till sina vårdnadshavare.

Inhämta information från andra svenska myndigheter

Skyddsbehov bryter sekretess

Socialtjänsten kan inom ramen för en utredning behöva inhämta information om barnet från exempelvis Migrationsverket och polisen. Myndigheter, deras anställda och övriga verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som omfattas av anmälningsskyldigheten enligt 19 kap. 1 § SoL, är enligt 20 kap. 6 § SoL skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning av ett barns behov av skydd och stöd. Anmälnings- och uppgiftsskyldigheten enligt SoL bryter enligt 10 kap. 28 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, sekretessen mellan myndigheter. Uppgiftsskyldigheten gäller även om någon annan har gjort anmälan eller om socialnämnden har inlett en utredning på eget initiativ.⁸⁷ Skyldigheten att lämna ut uppgifter gäller bara sådant som har betydelse för den aktuella utredningen. Andra uppgifter om en person som kan finnas hos exempelvis en myndighet behöver alltså inte lämnas ut.⁸⁸ Socialnämnden bedömer vilka uppgifter som behövs för den fortsatta utredningen. Ansvar för sekretessprövningen ligger dock på den utlämnande myndigheten.

Informationsutbyte och kontakt med utländska myndigheter

I regel sker kontakten via UD

Socialtjänsten kan behöva inhämta information från de sociala myndigheterna i barnets hemland, exempelvis vem som är vårdnadshavare eller andra uppgifter om barnets hemförhållanden. Om barnet ska återvända hem kan socialtjänsten behöva upprätta kontakt med myndigheterna på plats. Är barnet aktuellt hos Migrationsverket sköter Migrationsverket i regel återvändandet. Läs mer i avsnittet Återvända hem.

I regel sker den initiala kontakten via utrikesdepartementet (UD).⁸⁹ UD är centralmyndighet i Sverige för bland annat Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention. Både förordningen och konventionen ger myndigheter i ett land juridiskt stöd att *under vissa förutsättningar utbyta information och samarbeta* med myndigheterna i ett annat land där

⁸⁷ SOU 2009:68 Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU), s. 253.

⁸⁸ Proposition 1989/90:28 Om vård i vissa fall av barn och ungdomar, s. 132.

⁸⁹ E-post: ud.kc@gov.se, telefonnummer: 08-405 10 00 (Regeringskansliets växel). Centralmyndigheten har även ett gruppnummer, 08-405 53 04, som är öppet kl. 13–16.

förordningen/konventionen är tillämplig; bland annat i ärenden gällande skydd av barn. I vissa situationer har socialtjänsten en *uppgiftsskyldighet* i förhållande till andra länder. Det kan du läsa mer om det i Del 5 *Socialnämndens roll vid insamling och utbyte av information i internationella situationer.*

Bryssel II-förordningen är i egenskap av EU-förordning direkt tillämplig i alla EU:s medlemsstater med undantag av Danmark.⁹⁰ 1996 års Haagkonvention utgör lag i Sverige och gäller i förhållande till de stater som har tillträtt konventionen.⁹¹

En myndighet som vill samarbeta med ett annat lands myndighet i ett ärende med stöd av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention kan skicka en begäran via UD. När det gäller Bryssel II förordningen är utgångspunkten att kontakten ska ske via UD.⁹² Det finns inga formkrav. UD översänder begäran till centralmyndigheten i det andra landet för vidarebefordran till ansvarig myndighet där. Den vidare kontakten kan sedan utvecklas på olika sätt, beroende på vilket land det gäller och hur de sociala myndigheterna i det landet arbetar. Begäran skickas på svenska tillsammans med en översättning till det andra landets språk, alternativt på engelska. Begäran kan skickas till UD via e-post, fax eller vanlig post.

- E-post: ud.kc@gov.se
- Fax: 08-723 11 76 (Skriv UD KC IC som mottagare på försättsbladet)
- Postadress: Utrikesdepartementet, KC IC Centralmyndigheten, 103 39 Stockholm

Om varken Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är tillämplig kan det istället vara aktuellt att kontakta det aktuella landets ambassad eller konsulat för information om vart och till vem socialtjänsten kan vända sig.

Sekretess gentemot utländska myndigheter

Socialnämndens verksamhet omfattas av en stark sekretess.⁹³ Om sociala myndigheter i utlandet efterfrågar information från socialtjänsten i Sverige behöver socialtjänsten göra en sekretessprövning. Så kan även vara fallet när socialtjänsten vill inhämta information från utlandet och i samband med det behöver lämna information om det aktuella barnet.

⁹⁰ Detta då Danmark som enda EU-land står utanför samarbetet inom Bryssel II-förordningen, se skäl 96 i Bryssel II-förordningen med hänvisning till artikel 1-2 i protokoll nr 22 om Danmarks ställning fogat till EU- och EUF-fördraget samt proposition 2021/22:189 Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål s. 24. I förhållande till Danmark gäller istället 1996 års Haagkonvention.

⁹¹ För aktuell information om anslutna stater, se [HCCH | #34 – Status table](#), på [hcch.net](#).

⁹² Se artikel 78.3 i Bryssel II-förordningen.

⁹³ Se 26 kap. 1 § OSL.

Utgångspunkten är att det är förbjudet att lämna sekretessbelagda uppgifter till utländska myndigheter

Utgångspunkten enligt 8 kap. 3 § OSL är att det är förbjudet att lämna ut sekretessbelagda uppgifter till utlandet. Svenska myndigheter, exempelvis socialnämnden, får bara lämna ut sekretessbelagda uppgifter till utlandet

- om det anges i lag eller förordning, eller
- om det är tillåtet i en liknande situation i Sverige och i övrigt kan anses förenligt med svenska intressen.⁹⁴

Om det behövs för att ge barnet stöd och är förenligt med svenska intressen kan uppgifter med sekretess lämnas

En myndighet inom socialtjänsten får, med stöd av 26 kap. 9 § OSL, utan hinder av sekretess lämna uppgifter om ett barn eller någon närstående till barnet till en annan sådan myndighet om det *behövs för att ge barnet nödvändig vård, behandling eller annat stöd*. Det innebär att socialnämnden har möjlighet att lämna ut sekretessbelagda uppgifter för dessa ändamål förutsatt att det är *förenligt med svenska intressen*. Prövningen av om det är förenligt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter till utlandet ska gälla Sveriges intresse av samarbete i det aktuella fallet och en bedömning av de intressen sekretessen avser skydda.⁹⁵ Prövningen påverkas av flera olika omständigheter, bland annat vilka relationer Sverige har till det land det gäller, och vilka relationer som finns mellan den svenska och den utländska myndigheten. Prövningen ska göras av den utlämnande myndigheten (socialnämnden). Vid behov bör samråd ske med UD.⁹⁶ JO har i ett ärende ansett det vara förenligt med svenska intressen att lämna ut sekretessbelagda uppgifter från socialnämnden i Sverige för att bistå danska myndigheter rörande ett barn som var tvångsomhändertaget i Danmark men som vistades i Sverige.⁹⁷

Sekretess till skydd för utlännings säkerhet

Alla myndigheter, exempelvis socialnämnden, ska sekretessbelägga uppgifter som rör utlännings om det kan antas att röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men som föranleds av förhållandet mellan utlännings och utländsk stat,

⁹⁴ Se 8 kap. 3 § OSL.

⁹⁵ Prop. 1981/82:186 s. 58–59.

⁹⁶ Prop. 1981/82:186 s. 59.

⁹⁷ JO 2002/03 s. 276.

myndighet eller organisation av utlänningar.⁹⁸ Bestämmelsen skulle exempelvis kunna bli tillämplig om utlänningen har ett pågående asylärende i Sverige. Då kan socialnämnden inte lämna ut uppgifter om det kan antas att uppgiften på grund av förhållandet mellan den asylsökande och en utländsk stat skulle medföra fara för övergrepp eller annat allvarligt men för barnet.

I vissa fall föreligger en skyldighet att informera

Om ett *barn är i allvarlig fara* framgår av Bryssel II-förordningen att det finns en *direkt skyldighet att informera* annan medlemsstats myndigheter.⁹⁹ Det finns en motsvarande skyldighet enligt 1996 års Haagkonvention.¹⁰⁰

En utländsk myndighet kan även begära att få information om ett barns situation.¹⁰¹

När socialnämnden är skyldig att lämna över informationen till UD i egenskap av centralmyndighet utgör sekretess inget hinder.¹⁰² Läs mer i Del 5 *Socialnämnden ska lämna information om ett barn utsätts för allvarlig fara*, och vilka åtgärder som vidtagits.

Placera barnet

Sverige har i egenskap av konventionsstat en skyldighet enligt barnkonventionen att vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av barn som har utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp. Rehabiliteringen och återanpassningen ska äga rum i en miljö som främjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.¹⁰³

Barn som är utsatta eller misstänks vara utsatta för människohandel kan behöva en placering i ett hem där de kan vara skyddade.¹⁰⁴ Om det inte går att placera ett barn på frivillig väg enligt SoL kan det bli aktuellt med en placering enligt LVU. Vid ett LVU-ärende där barnet misstänks ha sin hemvist i ett annat land än Sverige behöver socialtjänsten ta reda på om den har behörighet att fatta ett sådant beslut. Som huvudregel är det barnets hemvist som avgör om socialtjänsten är behörig, men socialtjänsten kan

⁹⁸ 21 kap. 5 § OSL.

⁹⁹ Artikel 80.2 Bryssel II-förordningen.

¹⁰⁰ Artiklarna 34 och 36 1996 års Haagkonvention.

¹⁰¹ Se artikel 80.2 Bryssel II-förordningen och artiklarna 34 och 36 1996 års Haagkonvention.

¹⁰² Se 10 kap. 28 § OSL samt prop. 2021/22:189 s. 76. Jfr även prop. 2010/11:120 s. 33 och 34.

¹⁰³ Artikel 39 barnkonventionen.

¹⁰⁴ Vilka alternativ som finns framgår av 9 kap. 1-4 §§ SoL samt 22 kap. 4 § första stycket SoL. Skyddat boende torde i regel i bli aktuellt då det förutsätter att barnet placeras tillsammans med en vuxen person.

också vara behörig i andra situationer. Det gäller till exempel i brådsnande situationer när det kan bli fråga om ett omedelbart omhändertagande. Läs om socialtjänstens behörighet i internationella situationer i Del 6 och om socialtjänstens handläggning av ärenden där barnet som befinner sig i Sverige har hemvist utomlands eller oklar hemvist i Del 7.

Läs mer

[Placerade barn och unga – handbok för socialtjänsten](#)

[LVU – handbok för socialtjänsten](#)

Att beakta inför en placering

Faktorer som kan påverka placeringens utformning är om det finns risk för att förövarna försöker hämta med sig barnet från boendet eller försöker påverka barnet att lämna boendet. I denna bedömning är det viktigt att socialtjänsten samverkar med polisen som kan ha information om hur hotbilden mot barnet ser ut. Det är en svår uppgift för socialtjänsten att förhindra att barn avviker i samband med en placering.

Val av placeringsform

En bedömning av barnets behov behöver göras i varje enskilt fall. Barn kan placeras i

- familjehem¹⁰⁵
- hem för vård eller boende (HVB)¹⁰⁶
- stödboende för barn och unga i åldern 16–20 år (stödboende)¹⁰⁷
- skyddat boende¹⁰⁸

I socialtjänstens utredning av om ett familjehem är ett lämpligt alternativ ska en bedömning göras av hemmets allmänna förutsättningar att erbjuda barn vård som bland annat är trygg och säker.¹⁰⁹ Som en del i utredningen är det därför viktigt att vara medveten om att den enskilda familjen kan uppleva oro på grund av den eventuella hotbild som kan finnas mot barnet och även känna oro för hur detta hot kan påverka övriga medlemmar i familjehemmet. En faktor att ta ställning till när det gäller placering i ett HVB är att boendet kan ha olika inriktningar. Barn kan bara placeras i ett skyddat boende om

¹⁰⁵ 9 kap. 2 § SoL.

¹⁰⁶ 9 kap. 4 § SoL.

¹⁰⁷ 9 kap. 3 § SoL.

¹⁰⁸ 9 kap. 6 § SoL.

¹⁰⁹ 4 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende.

barnet placeras där tillsammans med en vårdnadshavare som är myndig och som också beviljas insatsen.¹¹⁰

Motivera barnet

I vissa fall har barnet en nära koppling till sin förövare och det kan vara svårt för barnet att bryta den kontakten. Barnet kan uppleva en trygghet i det liv som hen lever och har kanske vänner som lever samma slags liv. Barnet kan också själv vara både offer och förövare. Socialtjänsten behöver då hitta ett sätt att motivera barnet att bryta sig ur den tillvaron.

Barn som avviker från sin placering

Det är vanligt att barn som har blivit utsatta för människohandel och blir placerade i ett hem avviker från sin placering.¹¹¹ En grupp som har uppmärksamats i detta avseende är de ensamkommande barnen.¹¹² Eftersom barnen utgör en viktig ekonomisk investering för förövarna kan barnen bli upphämtade och tvingade, ibland med våld, till att följa med sina förövare. Barnen kan också rymma för att mer eller mindre på eget initiativ återvända till sina förövare. De kan ha isolerats socialt, frångått möjligheter till utbildning och känslomässigt knutits till förövarna. Barnen saknar också ofta tilltro till myndigheter, särskilt polisen, och ser sig inte heller alltid som offer för ett brott.¹¹³ Det kan också handla om att tillvaron på en institution känns outhärdlig, att barnen inte är vana att göra som det blir tillsagda eller inte tror att det kan få skydd där det är. Det kan då kännas säkrare att ge sig av och få ett visst beskydd av de personer som utsatt barnet för människohandel.¹¹⁴ Barnen kan också ha skulder att betala av eller känna försörjningsansvar för familjemedlemmar.

En varaktig lösning utifrån barnets bästa

Barn som är utsatta för människohandel eller exploatering kommer från många olika länder och har olika bakgrund. Ibland kan barnets föräldrar ha varit aktiva i att utnyttja barnet men föräldrarna kan också ha blivit tvingade eller lurade till att sälja sitt barn. Barnet kan ha med sig egna barn eller ha

¹¹⁰ 21 kap. 5 § första stycket SoL och 1 kap. 1 § första stycket lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende.

¹¹¹ Människohandel med barn – Nationell kartläggning 2012-2015. Rapport 2015:30. Länsstyrelsen 2015, De kan alltid hitta mig – Studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor. Rapport 2018:3. Länsstyrelsen Stockholm, Policies, practices and data on unaccompanied minors in the EU Member States and Norway. Synthesis Report: May 2015. European Migration Network. Se även Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 23. Rapport 2021. Polismyndigheten.

¹¹² Ensamkommande barn som försvinner. 2017. Barnombudsmannen.

¹¹³ Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 18. Rapport 2017. Polismyndigheten.

¹¹⁴ Study on high-risk groups for trafficking in human beings – Final report. 2015. European commission.

egna barn kvar i hemlandet. Vad som är barnets bästa är en bedömning i varje enskild situation och behöver utgå ifrån de alternativ som står till buds. De beslut som fattas av behöriga myndigheter behöver inriktas på att hitta en hållbar lösning som säkerställer det individuella barnets grundläggande behov och rättigheter över tid och dessutom tar till vara barnets egna förmågor och resurser.¹¹⁵ För att kunna avgöra vad som är barnets bästa i ett gränsöverskridande ärende behöver myndigheter i olika länder som regel samarbeta med varandra. Läs mer under rubriken *Informationsutbyte och kontakt med utländska myndigheter*.

Återvända hem

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel

Artikel 16 – Brottsoffrens repatriering och återvändande

Artikel 16.2

När en part återsänder ett brottsoffer till en annan stat ska detta ske med vederbörlig hänsyn till personens rättigheter, säkerhet och värdighet och till läget i eventuella rättsliga förfaranden knutna till den omständigheten att personen är ett offer för människohandel, och återvändandet ska helst ske frivilligt.

Artikel 16.7

Brottsoffer som är barn ska inte återsändas till en stat om en risk och säkerhetsbedömning tyder på att ett sådant återvändande inte skulle vara bäst för barnet.

När personer som har utsatts för människohandel återvänder hem står de ofta inför stora utmaningar, som ekonomiska problem, sociala orättvisor, diskriminering eller konflikter och oroligheter. Dessa faktorer ökar risken för att på nytt hamna i människohandel. Denna risk är som störst upp till två år efter att en person har flytt ifrån eller räddats ur utnyttjandesituationen. Barn, kvinnor och unga vuxna är mest utsatta, särskilt om de saknar stöd eller stöts bort av sin familj eller lokalsamhället vid hemkomsten.¹¹⁶

För barn som är aktuella hos Migrationsverket sköter myndigheten som regel återvändandet. För att ett barn ska kunna sändas till sitt hemland efter

¹¹⁵ Se vidare Transnational child protection: Practical guide for caseworkers and case officers. Council of the Baltic Sea States (CBSS). Se även The Oslo Conclusions on Identifying Children at Risk of Exploitation and Trafficking, 2017. CBSS.

¹¹⁶ ÄMP Återvändandeprogrammet Människohandel – Prostitution, Manual för frivilligt återvändande och återintegrering för personer utsatta för människohandel och prostitution i Sverige. 3:e utgåvan.

avslag på ansökan om uppehållstillstånd krävs det att det finns ett ordnat mottagande i hemlandet.¹¹⁷ Ibland kan ett barn behöva återvända till det land där hen först ansökte om uppehållstillstånd, i enlighet med Dublinförordningen¹¹⁸, för att få sin ansökan prövad där. Om tillfälligt uppehållstillstånd för reflektionsperiod eller till bevisperson i brottmål meddelats i enlighet med 5 kap. 15 § UtL gäller detta emellertid framför Dublinförordningen.

För barn som inte är aktuella hos Migrationsverket kan socialtjänsten behöva kontakta hemlandets sociala myndigheter för att planera och samordna återvändandet. Socialtjänsten behöver inför barnets hemresa säkerställa att det finns ett lämpligt mottagande för barnet i hemlandet där barnet kan få sina behov och rättigheter tillgodosedda och att barnet är skyddat under resan. Det finns annars en risk att barnet försvinner och på nytt hamnar i utsatthet. Om Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonventionen är tillämplig kan UD bistå socialtjänsten. UD kontaktar det andra landets centralmyndigheter, som i sin tur vidarebefordrar socialtjänstens begäran om samarbete med sociala myndigheter i det andra landet.

Återvändandeprogrammet

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel

Artikel 16 – Brottsoffrens repatriering och återvändande

Artikel 16.5

Varje part ska anta lagstiftning eller vidta andra åtgärder som kan behövas för att inrätta repatrieringsprogram under medverkan av berörda nationella eller internationella institutioner och icke-statliga organisationer. Syftet med dessa program är att förebygga att personer åter blir brottsoffer.

Om barnet ska återvända till sitt hemland kan det ske genom det svenska Återvändandeprogrammet Människohandel Prostitution (ÅMP). Programmet finansieras av Jämställdhetsmyndigheten och genomförs av FN:s migrationsorgan International Organization for Migration (IOM) i

¹¹⁷ 12 kap. 3 a § UtL.

¹¹⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandssmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat. Ensamkommande barn är som huvudregel undantagna från Dublinförordningen. Det betyder att deras ansökningar som utgångspunkt ska prövas i det land barnet befinner sig och inte i det land barnet till exempel först kom till. Dublinförordningen gäller i Europeiska unionen samt Island, Norge, Lichtenstein och Schweiz.

Helsingfors. Ansökan om deltagande i programmet görs av regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel. Kontaktuppgifter till regionkoordinatorer finns på NSPM:s webbplats.¹¹⁹

Återvändandeprogrammet syftar till att säkerställa ett tryggt och ordnat återvändande och att bidra till en hållbar återintegration i återvändandelandet. ÅMP består av stöd före återvändandet, under själva återvändandet, och efter ankomsten till det land personen återvänder till. Stödet som erbjuds inom ÅMP utformas individuellt och anpassas efter stödmottagarens behov, önskemål, och de förutsättningar för stöd som finns i återvändarlandet. Stödet kan exempelvis bestå i rådgivning angående tillgängligt stöd inför och efter ett potentiellt återvändande, att genomföra praktiska arrangemang kring resan såsom att boka biljetter och ledsaga ett barn under resan, gör upp en realistisk plan för återintegration i återvändandelandet och att följa upp återvändande- och återintegrationsprocessen. Deltagande i programmet är frivilligt.¹²⁰ Exploateringen behöver inte ha skett i Sverige, men barnet ska befinna sig i Sverige när barnet identifieras och ansöker om stödet. Återvändandet kan ske antingen till hemlandet eller till ett tredje land där barnet har permanent uppehållstillstånd. Även medföljande barn och barn till förövare har erhållit stöd genom programmet vid återvändande till sitt hemland.

Läs mer om återvändande

[ÅMP Återvändandeprogrammet Människohandel – Prostitution. Manual för frivilligt återvändande och återintegration för personer utsatta för människohandel och prostitution i Sverige](#)

[Placerade barn som ska eller eventuellt kommer att utvisas eller avvisas – en genomgång av ansvar, rättsläge och samverkan](#)

Stanna i Sverige

Människohandel är i sig inte grund för uppehållstillstånd

Om barnet kommer från ett annat land behöver barnet ha uppehållstillstånd, alternativt ha rätt att vistas här i egenskap av EU/EES-medborgare, för att barnet ska vistas lagligen i Sverige.

¹¹⁹ [Kontaktuppgifter till regionkoordinatorerna](#), på NSPM:s webbplats nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se. Hämtad 2025-05-20.

¹²⁰ [Återvändandeprogrammet för personer utsatta i människohandel och prostitution](#), på NSPM:s webbplats nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se. Hämtad 2025-05-20.

Att ha varit utsatt för människohandel eller exploatering är i sig inte grund för uppehållstillstånd i Sverige. De omständigheter som framkommer kan emellertid leda till att personen får uppehållstillstånd som flykting eller alternativt skyddsbehövande¹²¹ eller på grund av synnerligen ömmande omständigheter.¹²² Faktorer som ska beaktas vid bedömningen av huruvida det föreligger synnerligen ömmande omständigheter är hälsotillstånd, anpassning till Sverige och situationen i hemlandet. Barn får beviljas uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter även om de omständigheter som kommer fram inte har samma allvar och tyngd som krävs för att tillstånd ska beviljas vuxna personer.

EU/EES-medborgare och deras familjemedlemmar har rätt att vistas tillfälligt i Sverige i upp till tre månader. Därefter krävs att villkoren för uppehållsrätt är uppfyllda.¹²³ Upphållsrätt föreligger för en EES-medborgare om hen är arbetstagare, egenföretagare, arbetssökande samt deras familjemedlemmar. För övriga personer krävs att de har möjlighet att försörja sig samt har en heltäckande sjukförsäkring.

Personer som inte har uppehållsrätt och vistas i Sverige mer än tre månader behöver ha uppehållstillstånd.¹²⁴ Personer från EU/EES-området aktualiseras oftast hos Migrationsverket i samband med att det görs en ansökan om tillfälligt uppehållstillstånd för betänketid eller för att delta i en rättsprocess. Asyl beviljas inte till EU-medborgare eftersom det i Europa anses finnas tillräckligt väl fungerande rättsvårdande myndigheter som kan bereda enskilda skydd.¹²⁵

Om ett barn behöver vårdas med stöd av LVU kan barnet beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.¹²⁶

Ett barn som placeras i Sverige av myndigheterna i en annan stat med stöd av 22 kap. 17 § SoL och som behöver uppehållstillstånd för sin vistelse beviljas uppehållstillstånd om minst ett år.¹²⁷ Ansökan om uppehållstillstånd görs av socialnämnden.

Begära samarbete med annat lands sociala myndigheter

Socialtjänsten kan behöva inhämta information från de sociala myndigheterna i barnets hemland, exempelvis om det råder oklarhet om

¹²¹ 4 kap. 1 och 2 §§ UtL.

¹²² 5 kap. 6 § UtL.

¹²³ 3 a kap. 1 § UtL.

¹²⁴ Se 2 kap.5 UtL.

¹²⁵ Protokoll som fogas till Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen – Protokoll (nr 29) om asyl för medborgare i Europeiska unionens medlemsstater (1997).

¹²⁶ 5 kap. 12 § UtL.

¹²⁷ 5 kap. 15 c § UtL.

barnets identitet och vem som är vårdnadshavare eller andra uppgifter om barnets hemförhållanden. Om barnet ska återvända hem behöver socialtjänsten också upprätta kontakt med myndigheterna på plats.

I regel sker den initiala kontakten via utrikesdepartementet (UD).¹²⁸ UD är centralmyndighet i Sverige för bland annat Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention. Både förordningen och konventionen ger myndigheter i ett land juridiskt stöd att under vissa förutsättningar utbyta information och samarbeta med myndigheterna i ett annat land där förordningen eller konventionen är tillämplig; bland annat i ärenden gällande skydd av barn.

Om socialnämnden vill samarbeta med ett annat lands myndighet i ett ärende med stöd av Bryssel II förordningen eller 1996 års Haagkonvention kan nämnden skicka en begäran via UD. Det finns inga formkrav. Begäran skickas på svenska tillsammans med en översättning till det andra landets språk, alternativt på engelska. Begäran kan skickas till UD via e-post, fax eller vanlig post.

- E-post: ud.kc@gov.se
- Fax: 08-723 11 76 (Skriv UD KC IC som mottagare på försättsbladet)
- Postadress: Utrikesdepartementet, KC IC Centralmyndigheten, 103 39 Stockholm

Om varken Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är tillämplig kan det istället vara aktuellt att kontakta det aktuella landets ambassad eller konsulat för information om vart och till vem socialtjänsten kan vända sig.

¹²⁸ E-post: ud.kc@gov.se, telefonnummer: 08-405 10 00 (Regeringskansliets växel). Centralmyndigheten har även ett gruppnummer, 08-405 53 04, som är öppet kl. 13–16.

5. Socialnämndens roll vid insamling och utbyte av information i internationella situationer

Socialnämnden är på begäran skyldig att rapportera om ett barns situation

En utländsk myndighet kan, med stöd av Bryssel II-förordningen, genom UD¹²⁹, begära att få information om ett barns situation. En sådan begäran kan bli aktuell om barnet har eller har haft hemvist i Sverige eller om barnet befinner sig eller har befunnit sig här.¹³⁰ Det är socialnämnden som är behörig myndighet att samla in den begärda informationen.¹³¹ Det innebär att socialnämnden på begäran av myndigheten i det andra landet, via UD, är skyldig att

- tillhandahålla eller ta fram en *rapport om ett barns situation*¹³²
- samla in upplysningar eller underlag och *lämna information om situationen för en förälder* eller annan anhörig eller någon annan person som kan vara lämplig att ta hand om barnet¹³³

Informationen ska översändas till den utländska myndigheten inom tre månader.¹³⁴

En liknande möjlighet för socialnämnden att lämna uppgifter gäller också vid ärenden enligt 1996 års Haagkonvention.¹³⁵

Socialtjänstens handläggning

Socialtjänstens handläggning sker på samma sätt som andra liknande ärenden enligt SoL som rör barn. Det innebär att socialtjänsten kan behöva hämta in barnets åsikter och att utredningen inte ska göras mer omfattande

¹²⁹ UD är centralmyndighet i Sverige.

¹³⁰ Se artikel 80.1 a i Bryssel II-förordningen.

¹³¹ Se artikel 87.3 i Bryssel II-förordningen och 12 § lagen (2022:948) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen.

¹³² Se Bryssel II-förordningens artikel 80.1 a i och 12 § lagen med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen.

¹³³ Se artikel 80.1 b i Bryssel II-förordningen och 12 § lagen med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen.

¹³⁴ Se artikel 80.4 Bryssel II-förordningen. Vid exceptionella omständigheter kan tidsfristen utsträckas.

¹³⁵ 4 § lag (2012:318) om 1996 års Haagkonvention och artiklarna 32 och 35.2 1996 års Haagkonvention.

än vad som är motiverat av omständigheterna. Utgångspunkten är att socialtjänsten ska kunna använda sig av den information som den redan har tillgång till. Socialtjänsten kan dock beroende på förhållandena i det enskilda ärendet behöva inhämta viss ytterligare information. Så kan till exempel vara fallet om socialtjänsten helt saknar uppgifter eller om de uppgifter som socialtjänsten har tillgång till är inaktuella. Även om socialtjänsten inte är skyldig att uttala sig om en persons lämplighet att ta hand om barnet, hindrar inte förordningen att socialtjänsten lämnar sådana uttalanden.¹³⁶

Begäran om att socialnämnden ska överväga skyddsåtgärder för ett barn

Utländska myndigheter kan utifrån Bryssel II-förordningen göra framställningar om att svenska myndigheter ska vidta åtgärder. UD får efter en motiverad framställning från en utländsk myndighet begära att socialnämnden i Sverige överväger om åtgärder måste vidtas till skydd för ett barn. På samma sätt som om nämnden tagit emot en anmälan från en svensk myndighet eller en privatperson får nämnden vid en sådan begäran ta ställning till om barnets situation kräver att åtgärder vidtas.¹³⁷ Regler om när en utredning ska inledas finns i 14 kap. 2 § första stycket SoL.

På ett liknande sätt får UD enligt 1996 års Haagkonvention begära att den behöriga myndigheten (socialnämnden) överväger huruvida åtgärder måste vidtas till skydd för bl.a. barnets person.¹³⁸

Exempel

Ett barn med hemvist i Sverige reser med en förälder till Italien, där barnet tvingas sitta utanför en affär och tigga. Barnet omhändertas av sociala myndigheter i Italien med stöd av ett avgörande om interimistiska åtgärder till skydd för barnet. Barnet och föräldern återvänder till Sverige. Den italienska myndigheten underrättar sin centralmyndighet om avgörandet och begär via centralmyndigheten i Sverige (UD) att svenska myndigheter ska vidta eventuella efterföljande åtgärder som de anser vara lämpliga.

¹³⁶ Proposition 2021/22:189 Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål s. 100.

¹³⁷ Se artikel 80.1 c Bryssel II-förordningen och prop. 2021/22:189 s. 75.

¹³⁸ Se artikel 32 1996 års Haagkonvention.

Socialnämnden ska lämna information om ett barn utsätts för allvarlig fara

Under vissa förutsättningar är socialnämnden enligt Bryssel II-förordningen skyldig

- att *förmedla information* till en annan medlemsstats myndigheter om att ett barn är i fara.¹³⁹
- att i förekommande fall också informera om *vilka skyddsåtgärder* som nämnden har vidtagit i fråga om barnet.¹⁴⁰

Det finns en motsvarande skyldighet enligt 1996 års Haagkonvention.¹⁴¹ Skyldigheten kan liknas vid anmälningsskyldigheten i 19 kap. 1 § SoL men har ett snävare område genom att den är begränsad till att gälla när barnet utsätts för allvarlig fara.¹⁴²

Som utgångspunkt ska socialnämnden vända sig till UD för att få hjälp med att vidarebefordra informationen enligt förordningen till behörig myndighet i den andra medlemsstaten. I brådskande fall får nämnden dock överföra informationen direkt till myndigheten i det andra landet.¹⁴³ Eftersom socialnämnden är skyldig att lämna över informationen till UD i egenskap av centralmyndighet utgör sekretess inget hinder.¹⁴⁴

Exempel

Socialnämnden har fattat ett beslut om att omedelbart omhänderta ett barn och ansökt om att förvaltningsrätten bereder barnet vård enligt LVU. Medan förfarande pågår flyttar föräldrarna tillsammans med barnet till Ungern. Socialnämnden underrättar via UD behöriga myndigheter i Ungern om faran och om de åtgärder som nämnden har vidtagits.

Behörig socialnämnd

Enligt de nationella behörighetsreglerna i 29 kap. SoL är det som utgångspunkt socialnämnden i den kommun där barnet är bosatt eller i annat

¹³⁹ Artikel 80.2 Bryssel II-förordningen.

¹⁴⁰ Artikel 80.2 Bryssel II-förordningen.

¹⁴¹ Artiklarna 34 och 36 1996 års Haagkonvention.

¹⁴² Jfr prop. 2021/22:189 s. 75.

¹⁴³ Se artikel 78.3 och 80.2 Bryssel II-förordningen samt prop. 2021/22:189 s. 75.

¹⁴⁴ Se 10 kap. 28 § OSL samt prop. 2021/22:189 s. 76. Jfr även prop. 2010/11:120 s. 33 och 34.

fall vistas som ytterst ansvarar för ett ärende.¹⁴⁵ Behörighetsreglerna i 29 kap. 1 § SoL är normalt tillräckliga för att avgöra vilken nämnd som ska handlägga en fråga enligt Bryssel II-förordningen.¹⁴⁶ Om tillämpningen av Bryssel II-förordningen innebär att en fråga ska prövas av en socialnämnd i Sverige och det inte finns någon behörig nämnd, tas frågan upp av socialnämnden i Stockholms kommun.¹⁴⁷

Barns delaktighet

Bryssel II-förordningen ställer krav på barns delaktighet i ärenden som omfattas av förordningen. När socialnämnden utövar sin behörighet enligt förordningen i frågor om föräldraansvar ska den ge barn som är i stånd att bilda egna åsikter en verklig och faktisk möjlighet att uttrycka dem, antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ. Det ska ske i enlighet med nationell lag och nationella förfaranden.¹⁴⁸

Om barnet inte får komma till tals i tillräcklig utsträckning kan det utgöra skäl för att vägra erkänna ett svenskt avgörande eller verkställighet enligt Bryssel- II-förordningen. Det gäller dock inte om det fanns starka skäl med hänsyn till ärendets brådskande natur.¹⁴⁹ Brister när det gäller barns delaktighet kan även enligt 1996 års Haagkonvention utgöra skäl att inte erkänna en dom, om det inte är fråga om brådskande fall.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Se 2 kap. 1 § och 2 a kap. 1 och 3 §§ SoL, artikel 87.3 Bryssel II-förordningen och prop. 2021/22:189 s. 100. Se också proposition Stärkt skydd för barn i internationella situationer 2011/12:85 s. 36. Om ärendet rör situationen där barnet ska tas om hand av en förälder eller någon annan lämplig person i Sverige, men barnet inte är bosatt i landet och vistas inte heller här, handläggs ärendet dock istället av den kommun där föräldern eller den tilltänkte personen är bosatt. Om socialnämnden i någon annan kommun, t.ex. där barnet eller föräldern tidigare har varit bosatt, har sådan information som nu avses ska även den socialnämnden ska översända information på begäran av UD, jfr prop. 2021/22:189 s. 100.

¹⁴⁶ Jfr prop. 2021/22:189 s. 36, prop. 2011/12:85 s. 36 och proposition 2007/08:98 Kompletterande bestämmelser till den nya Bryssel II-förordningen s. 42.

¹⁴⁷ 5 § lagen (2022:948) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen.

¹⁴⁸ Artikel 21.1 Bryssel II-förordningen.

¹⁴⁹ Se artiklarna 39.2 och 41 Bryssel II-förordningen. Se även skäl 57 i ingressen. Sådana starka skäl kan exempelvis anses föreligga då det råder en överhängande fara för barnets fysiska eller psykiska integritet eller liv och ytterligare dröjsmål skulle kunna medföra en risk för att denna fara förverkligas.

¹⁵⁰ Se artikel 23.2 b) 1996 års Haagkonvention.

6. Behörighet i internationella situationer

Beakta internationella regelverk

Vilket lands myndigheter och domstolar som är behöriga att fatta beslut i internationella situationer framgår av Bryssel II-förordningen¹⁵¹ och 1996 års Haagkonvention¹⁵². Utgångspunkten enligt dessa regelverk är att *det land där barnet har sin hemvist vid den tidpunkt när talan väcks är behörigt att fatta beslut om barnet*.¹⁵³

UD är en viktig samarbetspartner

Utrikesdepartementet, UD, är svensk centralmyndighet för både Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention.¹⁵⁴ Om det uppstår frågor kring tillämpningen av de ovannämnda regelverken kan socialnämnden kontakta UD, enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden.¹⁵⁵

Kontaktuppgift UD

ud.kc@gov.se

Vxl 08-405 10 00

Direkt 08-405 53, kl 13–16

¹⁵¹ [Rådets förordning nr 2019/1111](#) av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen). Förordningen finns på eur-lex.europa.eu. Hämtad 2025-12-10.

¹⁵² Den i Haag den 19 oktober 1996 dagtecknade konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn (1996 års Haagkonvention). Genom EU-domstolens dom den 27 november 2007 i mål C 435/06 C har det klargjorts att Bryssel II-förordningen regler även omfattar omhändertagande enligt LVU. Se även prop. 2007/08:98 s. 17 och proposition. 2018/19:102 Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer s. 16. Den nya Bryssel II-förordningen är – liksom 2003 års Bryssel II-förordning – tillämplig på civilrättsliga frågor om äktenskapsskillnad och föräldraansvar. Det anges uttryckligen att civilrättsliga frågor bör ses som ett självständigt begrepp som ska tolkas i enlighet med fast rättspraxis från EU-domstolen. Begreppet tolkas mot bakgrund av såväl förordningens syfte och systematik som allmänna principer i de nationella rättsordningarna. Det kan även omfatta åtgärder som enligt en medlemsstats rättssystem anses vara offentlig rätt, se skäl 4 i förordningen. Vad gäller 1996 års Haagkonvention framgår av artikel 1 och 3 att konventionen gäller alla avgöranden om föräldraansvar, vilket bl.a. omfattar beslut om omhändertagande av barn, se prop. 2011/12:85 s. 22.

¹⁵³ Se artikel 7 och skälen 20 och 21 i Bryssel II-förordningen.

¹⁵⁴ Se artikel 76 i Bryssel II-förordningen och artikel 29 i 1996 års Haagkonvention samt 2 och 3 §§ förordningen (2022:959) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen och förordningen (2012:826) med kompletterande bestämmelser till 1996 års Haagkonvention.

¹⁵⁵ E-post: ud.kc@gov.se, telefonnummer: 08-405 10 00 (Regeringskansliets växel).

Bryssel II-förordningen¹⁵⁶

- Bryssel II-förordningen är i egenskap av EU-förordning direkt tillämplig i alla EU:s medlemsstater utom Danmark.¹⁵⁷
- När barnet har hemvist i en EU-stat ska i regel Bryssel II-förordningen tillämpas före 1996 års Haagkonvention.¹⁵⁸

Huvudregeln i Bryssel II-förordningen är att domstolarna och myndigheterna i den medlemsstat där barnet har sin hemvist vid den tidpunkt då talan väcks är behöriga att besluta om åtgärder till skydd för barnet.¹⁵⁹

Läs mer

Stöd för tillämpningen av Bryssel II-förordningen finns i [Handledning för tillämpningen av Bryssel IIb-förordningen](#), på Europeiska unionens webbplats e-justice.europa.eu.

1996 års Haagkonvention¹⁶⁰

1996 års Haagkonvention

- utgör lag i Sverige¹⁶¹
- gäller i förhållande till de stater som har tillträtt konventionen

Förutom flertalet EU-stater (även Danmark) har bland andra Norge, Storbritannien, Serbien, Schweiz, Albanien, Australien, Marocko, Turkiet, Ryssland och Ukraina tillträtt konventionen.¹⁶²

Även enligt 1996 års Haagkonvention är det myndigheterna i den stat där barnet har sin hemvist som är behöriga att vidta åtgärder som syftar till skydd för barnets person eller egendom.¹⁶³

¹⁵⁶ [Bryssel II-förordningen](#). Förordningen finns på Europeiska unionens webbplats eur-lex.europa.eu.

¹⁵⁷ Se skäl 96 i Bryssel II-förordningen. Då gäller i stället 1996-års Haagkonvention.

¹⁵⁸ Se artikel 97 i Bryssel II-förordningen. Av artikel 97.2 framgår tre situationer där 1996 års Haagkonvention har företräde.

¹⁵⁹ Artikel 7 i Bryssel II-förordningen. Begreppet domstol kan även syfta på myndigheter enligt artikel 2.

¹⁶⁰ [1996 års Haagkonvention](#). Konventionen finns på Haagkonferensens webbplats hcch.net.

¹⁶¹ 1996 års Haagkonvention har genom lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention inkorporerats i svensk rätt.

¹⁶² För aktuell information om anslutna stater, se [HCCH | #34 – Status table](#), på hcch.net.

¹⁶³ Artikel 5 i 1996 års Haagkonvention.

Läs mer

Stöd vid tillämpningen av 1996 års Haagkonvention finns att tillgå i [Practical Handbook on the Operation of the 1996 Hague Child Protection Convention](#), på Haagkonferensens webbplats hcch.net.

Om behörighet varken föreligger enligt Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention

Om barnet inte kan anses ha hemvist i Sverige och inte har anknytning till ett land som är anslutet till Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention uppstår frågan om vilket av regelverken som ska tillämpas. I ett avgörande i en kammarrätt gjorde domstolen bedömningen att det är 1996 års Haagkonvention som ska tillämpas i dessa fall. Detta eftersom det framgår av Bryssel II-förordningen att behörigheten ska bestämmas enligt svensk lag (1996 års Haagkonvention utgör svensk lag) om ingen av medlemsstaterna är behörig att fatta beslut för barnet.¹⁶⁴

Hemvistbedömningen görs dock på i princip samma vis enligt båda regelverken, se nedan, vilket medför att det inte gör så stor skillnad för hemvistbedömningen vilket av regelverken som tillämpas.

Vilket lands lag som ska användas

När socialnämnden i ett ärende med internationell anknytning har kommit fram till att den har behörighet att fatta beslut gällande ett barn kan det uppstå frågor om vilket lands lagstiftning som ska tillämpas i ärendet (lagval). Bryssel II-förordningen saknar bestämmelser om vilket lands lag som ska användas i frågor om föräldraansvar. Frågan om vilket lands lag som ska användas fastställs enligt artiklarna 15–22 i 1996 års Haagkonvention.¹⁶⁵ Huvudregeln enligt dessa regler är att domstolar och myndigheter ska tillämpa *sitt lands egen lag*.¹⁶⁶ Det innebär att socialnämnden har möjlighet att tillämpa t.ex. SoL och LVU när nämnden har behörighet.

¹⁶⁴ Högsta domstolen har tidigare i NJA 2011 s. 499 bedömt att Bryssel-II förordningens domsrättsregler ska tillämpas även när det saknas anknytning till någon annan EU-medlemsstat. Se även EU-domstolens dom i mål C-393/18. Efter Högsta domstolens dom har 1996 års Haagkonvention inkorporerats i svensk rätt, vilket ansetts kunna ha påverkat frågan om Bryssel II-förordningen ska tillämpas även när det saknas anknytning till en medlemsstat (detsamma torde gälla domsrättsreglerna i lagen om 1996 års Haagkonvention), se Ds 2017:49 s. 26–27 samt fotnot 4. Jfr Bogdan, M. (2014) s. 202. Av artikel 14 i Bryssel II-förordningen framgår att om ingen medlemsstats domstol är behörig enligt artiklarna 7–11, ska behörigheten i varje medlemsstat bestämmas enligt lagen i den medlemsstaten. Kammarrätten i Göteborg ansåg i mål nr 5452-19 att domstolen var behörig med stöd av reglerna om domsrätt i 1996 års Haagkonvention, som gäller som svensk lag. Se även kammarrätten i Stockholm, mål nr 6956-22.

¹⁶⁵ Av skäl 92 i Bryssel II-förordningen framgår att tillämplig lag i frågor om föräldraansvar bör fastställas i enlighet med bestämmelserna i kapitel III i 1996 års Haagkonvention.

¹⁶⁶ Se artikel 15 i 1996 års Haagkonvention.

Bedöma hemvist enligt Bryssel II-förordningen

Bryssel II-förordningen ska tillämpas före 1996 års Haagkonvention. Det innebär att en medlemsstat (alla EU-länder förutom Danmark) i princip alltid behöver undersöka om barnet har anknytning till en medlemsstat. Det kan vara aktuellt att göra även om barnet har en anknytning till ett land som omfattas av 1996 års Haagkonvention.¹⁶⁷

Hemvist fastställs av den nationella myndigheten

Bryssel II-förordningen innehåller inte någon definition av begreppet hemvist. Det ankommer på den nationella domstolen eller myndigheten att fastställa barnets hemvist mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet.¹⁶⁸

Tolkas mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter

EU-domstolen har i två domar uttalat sig om hemvistbegreppets innebörd i förhållandet mellan två medlemsstater. Enligt EU-domstolen ska begreppet hemvist enligt artikel 7.1 i förordningen tolkas mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet.¹⁶⁹

Avspegla att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och familjehänseende

Hänsyn ska tas till barnets *fysiska närvaro* i en medlemsstat men även till andra omständigheter som kan visa att denna närvaro på inget sätt är tillfällig eller sporadisk. Vidare ska barnets hemvist avspegla det förhållandet att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och i familjehänseende.¹⁷⁰ I det sammanhanget ska den nationella domstolen eller myndigheten enligt EU-domstolen ta hänsyn till

- hur varaktig och regelbunden vistelsen i en medlemsstat är

¹⁶⁷ EU-domstolen har konstaterat att tillämpning av artikel 7.1 (då artikel 8.1) inte förutsätter att det föreligger ett rättsförhållande som inbegriper flera medlemsstater. Dom den 17 oktober 2018 i mål C-393/18.

¹⁶⁸ EU-domstolens dom den 2 april 2009 i mål C-523/07, punkt 44.

¹⁶⁹ EU-domstolens dom i mål C-523/07 punkt 37 och dom den 22 december 2010 i mål C-497/10, punkt 47. Artikel 7.1 motsvarades då av artikel 8.1.

¹⁷⁰ EU-domstolens dom i mål C-523/07 punkt 38 och i mål C-497/10, punkt 47 och 49.

- förhållandena för vistelsen
- skälen till vistelsen
- förhållandena och skälen till att familjen flyttat till den andra medlemsstaten
- barnets nationalitet
- platsen och förutsättningarna för barnet skolgång
- barnets språkkunskaper
- familjeförhållanden och sociala band i staten¹⁷¹
- barnets ålder¹⁷²

EU-domstolen har i de ovanstående domarna därutöver uttalat följande vad gäller tolkning av begreppet hemvist.

- *Föräldrars avsikt visas genom konkreta omständigheter*
Föräldrars avsikt att tillsammans med barnet bosätta sig i en annan medlemsstat kan visa sig genom vissa konkreta omständigheter, såsom att de förvärvar eller hyr en bostad i den medlemsstat som de flyttat till.¹⁷³
- *Omständigheter som visar att närvaron inte är tillfällig eller sporadisk*
Vid fastställandet av ett barns hemvist ska hänsyn, förutom till barnets fysiska närvaro i en medlemsstat, hänsyn även tas till andra omständigheter som kan visa att närvaron inte är tillfällig eller sporadisk.¹⁷⁴
- *Önskan etablera centrum för sina intressen permanent eller stadigvarande*
För att hemvisten ska kunna skiljas från en endast tillfällig närvaro måste vistelsen vanligtvis vara en viss tid för att den ska anses tillräckligt stadigvarande. För att hemvisten ska anses flyttat till den mottagande medlemsstaten har det framför allt betydelse att vederbörande har önskat, permanent eller stadigvarande, etablera centrum för sina intressen i denna medlemsstat, med avsikt att denna situation ska hålla sig stabil. Vistelsens varaktighet är således endast en indikation vid bedömningen av huruvida det är fråga om en stabil hemvist.¹⁷⁵

¹⁷¹ Se EU-domstolens dom i mål C-523/07, punkterna 37–44 och den 22 december 2010 i mål C-497/10, punkterna 44–56. Se även prop. 2018/19:102 s. 16–17.

¹⁷² EU-domstolens dom i mål C-497/10, punkt 52.

¹⁷³ EU-domstolens dom i mål C-523/07, punkt 40 och C-497/10, punkt 50.

¹⁷⁴ EU-domstolens dom i mål C-523/07, punkt 38.

¹⁷⁵ EU-domstolens dom i mål C-497/10, punkt 51.

- *Barnets sociala förhållanden och familjeförhållanden – faktorer varierar beroende på barnets ålder*

Barnets sociala förhållanden och familjeförhållanden, som är grundläggande vid fastställandet av barnets hemvist, innefattar olika faktorer som varierar beroende på barnets ålder. De faktorer som ska beaktas när det gäller ett barn i skolåldern skiljer sig således från de faktorer som ska beaktas när det gäller en minderårig som har avslutat sina studier.¹⁷⁶ Normalt är det, när det gäller ett litet barn, framför allt familjeförhållandena som är relevanta, vilka fastställs av den eller de personer som barnet bor tillsammans med, som rent faktiskt tar hand om barnet och sörjer för dess omvårdnad.¹⁷⁷ Detta gör sig än mer gällande när det rör sig om ett spädbarn. Ett spädbarn lever nödvändigtvis under samma sociala förhållanden och familjeförhållanden som den personkrets som det står i ett beroendeförhållande till. När spädbarnet rent faktiskt tas om hand av modern ska det företas en prövning av moderns integration i socialt hänseende och familjehänseende, såsom skälen till att barnets mor flyttat till en annan medlemsstat, hennes språkkunskaper samt geografiska ursprung och familjeursprung.¹⁷⁸

Ytterligare stöd vid bedömning av barns hemvist, utöver de ovannämnda målen, kan fås genom att ta del av övrig rättspraxis från EU-domstolen om tolkning av begreppet hemvist.¹⁷⁹

Bedöma hemvist enligt 1996 års Haagkonvention

Hemvistbegreppet har inte definierats i konventionen, men det anses stå klart att begreppet ska tolkas på samma sätt som i Bryssel II-förordningen. Ett barns hemvist bestäms utifrån var barnets primära intressen finns, som var barnet exempelvis har sin förskola eller skola, varaktig bostad, och sin närmaste familj. Semester eller tillfällig vistelse i ett annat land är inte tillräckligt för att grunda hemvist där.¹⁸⁰ Liksom är fallet i 2019 års Bryssel II-förordning finns det även i 1996 års Haagkonvention undantag från huvudregeln om att behörighet beror på barnets hemvist.¹⁸¹

¹⁷⁶ EU-domstolens dom i mål C-497/10, punkt 53.

¹⁷⁷ EU-domstolens dom i mål C-497/10, punkt 54.

¹⁷⁸ EU-domstolens dom i mål C-497/10, punkt 55.

¹⁷⁹ Se EU-domstolens mål C-512/17, C-501/20, C-376/14, C-499/15, C-111/17 och C 393/18.

¹⁸⁰ Se prop. 2018/19:102 s. 18 med hänvisning till Förklarande rapport till 1996 års Haagkonvention s. 538–539.

¹⁸¹ Se artiklarna 6–10 i 1996 års Haagkonvention.

Barnets hemvist avgör som huvudregel vilket land som är behörigt

Grundprincipen är att domstolar och myndigheter i ett land får fatta beslut (pröva målet i sak) i en fråga som rör föräldraansvar om ett barn om barnet har sin hemvist i landet.¹⁸²

Om barnet har hemvist i exempelvis Sverige har svenska domstolar och myndigheter normalt en *obegränsad behörighet* i förhållande till andra stater. Det innebär att myndigheter och domstolar i Sverige har behörighet att *både fatta brådskande beslut och avgöra frågan i sak*, t.ex. besluta om omedelbart omhändertagande och beredande av vård enligt LVU.¹⁸³

Exempel

Ett barn som har hemvist i land A behöver skydd och stöd av sociala myndigheter. Myndigheten i land A har rätt att fatta beslut om vård av barnet.

Kammarrättsavgöranden rörande hemvistbedömning

Hemvist i Sverige

Familjen hade flyttat utomlands för att undvika vård enligt LVU. Barnen bedömdes ha hemvist i Sverige.

Familjen hade flyttat utomlands för att undvika vård enligt LVU. Barnen bedömdes ha hemvist i Sverige. Barnen A och B hade bott hela sitt liv i Sverige när de lämnade Sverige för EU-landet C tillsammans med sina föräldrar. Socialnämnden beslutade att omhänderta barnen med stöd av LVU. Beslutet underställdes förvaltningsrätten, men vården kunde inte verkställas eftersom barnen inte längre befann sig i Sverige. Familjen hade inga släktingar eller någon annan anknytning till land C dit de flyttat till. Av utredningen framgick vidare att en av föräldrarna uppgivit att de

¹⁸² Se exempelvis artikel 7.1 i Rådets förordning nr 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen) och artikel 5 i den i Haag den 19 oktober 1996 dagtecknade konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn (1996 års Haagkonvention).

¹⁸³ Prop. 2018/19:102 s. 17.

beslutade sig för att flytta utomlands för att hålla ihop och rädda familjen. Förvaltningsrätten kom fram till att syftet med flytten torde vara att undkomma eventuell vård enligt LVU och bedömde att barnen hade hemvist i Sverige. Kammarrätten konstaterade att Bryssel II-förordningen var tillämplig i målet och instämde i förvaltningsrättens bedömning att barnet hade sin hemvist i Sverige vid tidpunkten för socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande och att svensk domsrätt förelåg.¹⁸⁴

Pojke som befunnit sig utomlands i flera år bedömdes ha hemvist i Sverige när han återkom hit

En pojke med svenskt medborgarskap blev omhändertagen med stöd av LVU. Därefter förde hans mamma mot hans vilja honom ut ur landet. Vården upphörde ett år senare. Drygt tre år senare återvände pojken till Sverige. Samma dag beslutade socialnämnden att pojken skulle omhändertas med stöd av 6 § LVU. Han var då 16 år gammal. Det framkom att pojken hade vistats i ett flertal olika länder under utlands-vistelsen. Senast ca ett år i ett land utanför EU som inte omfattades av 1996 års Haagkonvention, land A. Han var frihetsberövad på en ungdomsanstalt i land A några månader innan han utvisades till Sverige med eskort av svenska myndigheter. Pojkens mor avtjänade ett fängelsestraff i landet A. Utöver modern hade han inga släktingar i landet A som han hade någon relation till. Pojken ville bo i Sverige där han hade sin styvmamma, som han hade en nära relation till, flera syskon på moderns sida samt ytterligare släktingar. Kammarrätten konstaterade att han var svensk medborgare, befann sig i Sverige vid tidpunkten för det omedelbara omhändertagandet och alltjämt befann sig här. Vid en helhetsbedömning talade det enligt kammarrätten för att han hade hemvist i Sverige i den mening som avses i nuvarande artikel 7.1 i Bryssel II-förordningen. Svensk domstol var därmed behörig att fatta beslut enligt LVU.¹⁸⁵

En 17-årig pojke med danskt medborgarskap som var bosatt i Sverige sedan några år och som saknade vårdnadshavare här ansågs ha hemvist i Sverige

Socialnämnden ansökte om att en 17-årig pojke skulle beredas vård enligt LVU. Pojkens pappa hade nyligen utvisats till Danmark (omfattas av 1996 års Haagkonventionen men inte av Bryssel II-

¹⁸⁴ Kammarrätten i Sundsvalls dom meddelad den 5 januari 2022 i mål 1-22.

¹⁸⁵ Kammarrätten i Stockholms dom meddelad den 9 juli 2021 i mål 5198-21.

förordningen) och belagts med utreseförbud. Hans mamma bodde i ett land utanför EU som inte omfattades av 1996 års Haagkonvention, land A. Pojken hade en bristfällig skolgång och det framgick att han inte fått något känslomässigt stöd under uppväxten. Den släkting han bodde hos ansågs inte lämplig. Vidare ansåg förvaltningsrätten att orosanmälningar som svensk polis hade gjort styrkte att pojkens uppväxtmiljö var präglad av allvarlig kriminalitet och normöverskridande värderingar. Släktingen utgjorde en del av denna miljö. Mot bakgrund av att pojken bott i Sverige sedan ett antal år tillbaka bedömde förvaltningsrätten att han hade hemvist här. Kammarrätten instämde i bedömningen att pojken hade hemvist i Sverige.¹⁸⁶

Inte hemvist i Sverige

17-årig flicka från en EU-stat som tvingats tigga i Sverige bedömdes inte ha hemvist i Sverige

Socialnämnden ansökte om att en 17-årig flicka från EU-staten A skulle beredas vård enligt LVU. Bakgrunden var att det pågick en förundersökning om människoexploatering eftersom polisen misstänkte att hennes svärfar tvingat henne att tigga. Flickan hade vistats i Sverige i drygt 1 år och bodde hos sina svärföräldrar tillsammans med sin make och deras barn. Flickan var medborgare i land A. Hon uppgav att hon rest till land A vid flera tillfällen men lämnade inte några konkreta uppgifter till stöd för det. Hon hade sin uppväxt och bakgrund i landet A, där hon även hade sin mamma och övriga släkt. Hennes mamma hade dock, av vad som kommit fram, inte varit delaktig i den praktiska omsorgen eller den faktiska vårdsnaden efter att hon gift sig som 14-åring. Enligt flickan var det initiala skälet till vistelsen i Sverige säsongsarbete i form av bärplockning för att sedan åka hem till landet A när säsongen tog slut. Av utredningen framgick dock inget annat än att hon uteslutande ägnat sig åt att tigga och samla pant. Hon talade inte svenska och varken hon eller hennes släktingar hade någon anknytning till Sverige sedan tidigare. Det framgick inte heller att hon hade för avsikt att etablera sig i det svenska samhället.

Kammarrätten ansåg att den tid flickan bott i Sverige tillsammans med sin make talade för att hemvisten flyttats från landet A till Sverige. Samtidigt talade det straffrättsliga förfarandet mot svärfadern och omständigheterna för vistelsen i övrigt mot att hon

¹⁸⁶ Kammarrätten i Göteborgs dom meddelad den 10 november 2020 i mål 4988-20.

permanent eller stadigvarande avsett att etablera sina intressen i Sverige. Vid tidpunkten för kammarrättens prövning vistades flickans make och deras gemensamma barn i land A (vilket inte var fallet vid förvaltningsrättens prövning av omedelbart omhändertagande), dit hon själv uppgav att hon ville återvända. Kammarrätten bedömde att flickan vid tidpunkten för kammarrättens prövning hade hemvist i land A. Svenska myndigheter eller domstolar var då inte behöriga att pröva frågan om vård enligt LVU. Vare sig med stöd av nuvarande artikel 7 (hemvist) eller nuvarande artikel 11 (oklar hemvist) i Bryssel II-förordningen. Kammarrätten noterade dock att det under vissa förutsättningar finns en möjlighet att medge tillfälligt vård i avvaktan på åtgärder av behörig utländsk myndighet eller domstol när svensk domstol saknar behörighet att besluta om beredande av vård enligt LVU, men att nämndens ansökan inte omfattade detta. Kammarrätten upphävde förvaltningsrättens dom och avvisade nämndens ansökan. Ett kammarrättsråd var skiljaktig.

Förvaltningsrätten gjorde en annan bedömning och ansåg att flickans hemvist var oklar. Om barns hemvist inte går att fastställa är, enligt nuvarande art. 11.1 Bryssel II-förordningen, domstolarna i det land barnet befinner sig behöriga i mål om föräldraansvar. Förvaltningsrätten fastställde därför socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande och biföll därefter nämndens ansökan om vård enligt LVU.¹⁸⁷

16-årig flicka med dubbelt medborgarskap som flyttat från Sverige flera år tidigare men som vistats här tillfälligt vid flera tillfällen ansågs inte ha hemvist i Sverige

Socialnämnden ansökte om att en 16-årig flicka skulle beredas vård enligt LVU pga. omsorgsbrister och hedersförtryck. Flickan var svensk medborgare. Sedan flera år tillbaka bodde hon med sin familj i ett land utanför EU som inte omfattades av 1996 års Haagkonvention, land A. Hon hade återvänt till Sverige flera gånger efter flytten till land A tillsammans med sin pappa. Pappan uppgav att syftet med den aktuella vistelsen i Sverige var att söka adekvat läkarvård för dottern och att någon hemresebiljett inte var bokad. Av utredningen framgick att flickan var medborgare i Sverige och i land A. Hon var uppvuxen i Sverige men flyttade med sin familj till land A där hon bott och gått i skola fram till dess att hon återvände till Sverige för att få sjukvård här. Hon har tillfälligt vistats i Sverige efter att hon flyttat. Familjen har dock ingen permanent bostad kvar i

¹⁸⁷ Kammarrätten i Göteborg dom meddelad den 28 oktober 2021 i mål 5517-21.

Sverige och inte heller någon väsentlig anknytning hit. Vid tidpunkten för det omedelbara omhändertagandet hade flickan vistats i Sverige i 15 dagar.

Kammarrätten ansåg vid en sammantagen bedömning att hon inte hade hemvist i Sverige vid tidpunkten för det omedelbara omhändertagandet i den mening som avses i Bryssel II-förordningen. Svensk domstol var därför inte var behörig att pröva ansökan om vård enligt LVU. Av artikel 14 i Bryssel II-förordningen framgår att om ingen medlemsstats domstol är behörig ska behörigheten i varje medlemsstat bestämmas enligt lagen i den medlemsstaten. 1996 års Haagkonvention utgör svensk rätt (vilket innebär att Sveriges behörighet ska bestämmas enligt konventionen). Visserligen var land A inte anslutet till 1996 års Haagkonventionen, men kammarrätten resonerade att domsreglerna i konventionen ändå borde tillämpas. Hemvistbegreppet i 1996 års Haagkonventionen tolkas på motsvarande sätt som enligt Bryssel II-konventionen. Behörighet förelåg därför enligt kammarrätten inte heller enligt 1996 års Haagkonvention. Kammarrätten upphävde förvaltningsrättens dom och avvisade nämndens ansökan.

Förvaltningsrätten gjorde en annan bedömning. Förvaltningsrätten noterade att flickan sedan det omedelbara omhändertagandet börjat integrera sig, förbereda sig på att leva i det svenska samhället och gå i skolan här. Flickan uppgav att hon levt isolerat i landet A och såvitt framkom var hennes enda anknytning dit hennes föräldrar och syskon. Förvaltningsrätten fastställde socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande och biföll därefter nämndens ansökan om vård enligt LVU. Förvaltningsrätten ansåg att hon hade sin hemvist i Sverige och att domstolen därför (även) var behörig att pröva ansökan om vård enligt LVU och förordnade om beredande av vård.¹⁸⁸

Vistelse är grund för behörighet i vissa fall

Under vissa förutsättningar har ett lands myndigheter eller domstolar behörighet att fatta beslut i sak även när barnet inte har sin hemvist i landet.¹⁸⁹ Vidare kan myndigheter och domstolar som saknar behörighet i brådskande internationella situationer vidta intermistiska åtgärder i

¹⁸⁸ Kammarrätten i Stockholm dom meddelad den 15 februari 2023 i mål 6956-22.

¹⁸⁹ Se artiklarna 9–14 i Bryssel II-förordningen.

föräldraskapsfrågor i avvaktan på att den medlemsstat som är behörig att pröva målet har vidtagit de åtgärder den anser lämpliga.¹⁹⁰ Undantagen beskrivs nedan.

När barnets hemvist inte kan fastställas

Om det inte går att avgöra var ett barn har hemvist framgår det av artikel 11.1 i Bryssel II-förordningen att det land där barnet befinner sig är behörig att fatta beslut som gäller skydd av barnet.¹⁹¹

Exempel

Ett barn som påträffas i land A behöver skydd och stöd av sociala myndigheter. Det visar sig omöjligt att få fram information om barnet, bland annat hur länge barnet vistats i landet, barnets bakgrund, sociala förhållanden och familjeförhållanden. Eftersom barnets hemvist är okänt är det de sociala myndigheterna i land A där barnet befinner sig som är behörig att fatta beslut om vård av barnet.

När barnet är flykting eller har fördrivits på grund av oroligheter i hemlandet

Av artikel 11.2 i Bryssel II-förordningen framgår det att det land där ett barn som är flykting, eller som har fördrivits på grund av oroligheter i ursprungslandet, befinner sig i är behörig att fatta beslut som gäller skydd av barnet.¹⁹² Detsamma gäller enligt artikel 6.1 i 1996 års Haagkonvention.

Behörighet grundad på barnets närvaro enligt Bryssel II-förordningen bör bara tillämpas på barn som hade hemvist i en medlemsstat före fördrivningen. Om barnet före fördrivningen hade hemvist i ett annat land blir istället behörighetsregeln enligt 1996 års Haagkonvention tillämplig.¹⁹³

¹⁹⁰ Av artikel 15.1 i Bryssel II-förordningen framgår att domstolar och myndigheter i brådsnande fall kan vidta interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder för personer i den staten enligt den nationella lagstiftningen, även om en domstol eller myndighet i en annan medlemsstat är behörig att pröva målet i sak.

¹⁹¹ Se artikel 11.1 i Bryssel II-förordningen.

¹⁹² Se artikel 11.2 i Bryssel II-förordningen.

¹⁹³ Se artikel 11.2 i Bryssel II-förordningen och artikel 6.2 i 1996 års Haagkonvention jämförd med skäl 25 i Bryssel II-förordningen.

Exempel

Ett barn flyr från ett krigsdrabbat land utanför EU till land A där 1996 Haagkonvention är tillämplig. I land A ansöker barnet om asyl. Barnet behöver stöd och skydd av sociala myndigheter i land A. Myndigheterna i land A är behöriga att fatta beslut om vård av barnet.

När barn är olovligt bortförda behåller det ursprungliga hemvistlandet sin behörighet

Om ett barn förts bort olovligen, eller olovligt hålls kvar, i ett medlemsland behåller det ursprungliga hemvistlandet normalt behörighet att fatta beslut om barnet. Det gäller både enligt regler i Bryssel II-förordningen (artikel 9) och 1996 års Haagkonvention (artikel 7).¹⁹⁴ Bestämmelserna aktualiseras oftast i vårdnads- och umgängestvister mellan föräldrar men de kan också bli tillämpliga i LVU-mål.

Exempel

En förälder för olovligen bort barnet från hemlandet A till land B. I land B behöver barnet skydd och stöd av sociala myndigheter. Myndigheterna i land A behåller behörighet att fatta beslut om barnet eftersom barnet är olovligt bortförd.

Brådskanie åtgärder kan vidtas även om en annan stat är behörig

Såväl Bryssel II-förordningen (artikel 15) som 1996 års Haagkonvention (artikel 11) innehåller särskilda regler som ger utrymme för myndigheter och domstolar som saknar behörighet att pröva målet i sak, att vidta intermistiska åtgärder i brådskanie fall.¹⁹⁵ Åtgärderna ska upphöra så snart domstolen i den medlemsstat som är behörig att pröva målet i sak har vidtagit de åtgärder den anser lämplig.¹⁹⁶ För att myndigheten/domstolen ska kunna vidta brådskanie åtgärder trots att de inte är behöriga i sak ska enligt EU-domstolen följande villkor ska vara uppfyllda:

- åtgärden är brådskanie

¹⁹⁴ Artikel 9 Bryssel II-förordningen och artikel 7 i 1996 års Haagkonvention.

¹⁹⁵ Av artikel 15.1 i Bryssel II-förordningen framgår att domstolar och myndigheter i brådskanie fall kan vidta intermistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder för personer i den staten enligt den nationella lagstiftningen, även om en domstol eller myndighet i en annan medlemsstat är behörig att pröva målet i sak.

¹⁹⁶ Artikel 15.3 Bryssel II-förordningen.

- åtgärden vidtas mot personer i den berörda medlemsstaten
- åtgärden är interimistisk.¹⁹⁷

I 1996 års Haagkonvention finns en motsvarande domsrättsregel gällande barn som tar sikte på nödvändiga skyddsåtgärder i alla brådskande fall.¹⁹⁸

Förutsatt att barnet befinner sig här och åtgärden är brådskande har socialnämnden, även när nämnden inte är behörig att ansöka om vård enligt LVU eller ansöka om beslut om utreseförbud vid förvaltningsrätten, möjlighet att fatta beslut om

- omedelbart omhändertagande enligt 6 a § LVU eller
- tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § LVU.

Behörighet kan i undantagsfall överföras efter att talan väckts

Som framgått tidigare bedöms frågan om behörighet utifrån förhållandena vid den tidpunkt då talan väcks vid myndigheten eller domstolen. När talan har väckts vid en behörig domstol fortsätter denna domstol att vara behörig även om barnet får hemvist i en annan medlemsstat under domstolsförfarandet. Att barnets hemvist ändras under målets gång innebär alltså inte i sig att behörigheten förändras.¹⁹⁹ Om det är till barnets bästa finns det dock enligt artiklarna 12 och 13 i Bryssel II-förordningen en möjlighet att under vissa förutsättningar överföra målet, eller delar av det, från den domstol som är behörig att pröva målet i sak till en domstol i den medlemsstat dit barnet har flyttat.²⁰⁰

Överföra behörighet till en annan medlemsstat som barnet har en särskild anknytning till

En förutsättning för att överföra behörigheten till en annan medlemsstat efter det att talan väckts är att barnet har särskild anknytning till den medlemsstaten och myndigheten/domstolen är bättre lämpad att pröva målet.²⁰¹ Överföringen av behörigheten ska också vara till barnets bästa.²⁰² De olika möjligheterna beskrivs nedan, men först beskrivs i vilka situationer

¹⁹⁷ EU-domstolens dom den 2 april i mål C-523/07.

¹⁹⁸ Artikel 11 i 1996 års Haagkonvention.

¹⁹⁹ EU-domstolens mål 497/10, p. 42. Detta gäller dock inte om barnet byter hemvist under förfarandet från en medlemsstat till ett tredjeland som är part i 1996 års Haagkonvention, se EU-domstolens mål C-572/21.

²⁰⁰ Jfr skäl 21 i Bryssel II-förordningen.

²⁰¹ Se artikel 12.1 i Bryssel II-förordningen.

²⁰² Se artiklarna 12.2 och 13.2 i Bryssel II-förordningen. Se även EU-domstolens mål C-428/15.

ett barn kan anses ha en särskild anknytning till en annan medlemsstat än den stat där målet väcktes.

Vad som är särskild anknytning

Ett barn ska enligt artikel 12.4 anses ha en särskild anknytning till en medlemsstat om den medlemsstaten

- a) har blivit barnets hemvist efter det att talan väckts,
- b) var barnets tidigare hemvist,
- c) är den stat där barnet är medborgare, eller
- d) är hemvist för någon av personerna med föräldraansvar.²⁰³

Enligt EU-domstolen är uppräknningen av vad som ska anses som särskild anknytning uttömmande.²⁰⁴

Även 1996 års Haagkonvention innehåller bestämmelser som gör det möjligt att i undantagsfall överföra behörigheten till en annan medlemsstat.²⁰⁵

En behörig domstol kan medverka till att behörigheten överförs till en annan medlemsstat

I undantagsfall (under exceptionella omständigheter) får en domstol/myndighet i en medlemsstat som är behörig att pröva ärendet/målet i sak, på ansökan från en part eller självant, medverka till att behörigheten överförs till en annan medlemsstat som *barnet har en särskild anknytning till* (se ovan) och myndigheterna eller domstolarna där är bättre lämpade att bedöma barnets bästa i det enskilda fallet²⁰⁶ Det framgår av artikel 12 i Bryssel II-förordningen.

En domstol som inte är behörig kan begära att behörigheten överförs till domstolen

Enligt artikel 13 i Bryssel II-förordningen får en domstol/myndighet som inte är behörig i undantagsfall (under exceptionella omständigheter) begära att behörigheten överförs till domstolen från en medlemsstat som är behörig. Det förutsätter att barnet har särskild anknytning till medlemsstaten (se ovan) och att domstolen anser sig bättre lämpad att bedöma barnets bästa i

²⁰³ Se artikel 12.4 i Bryssel II-förordningen. Bestämmelsen kan också tillämpas när tvisten rör egendom som tillhör barnet. Särskilda skäl kan då vara att egendomen finns i det landet och tvisten rör åtgärder till skydd för barnet i samband med förvaltning eller bevarande av eller förfogande över den egendomen.

²⁰⁴ Se EU-domstolens dom den 4 oktober 2018 i mål C-478/17.

²⁰⁵ Se artikel 8 och 9 i 1996 års Haagkonvention.

²⁰⁶ Se artikel 12.1 i Bryssel II-förordningen.

det enskilda fallet. Det förutsätter också att den behöriga domstolen/myndigheten är överens om att behörigheten ska överföras.²⁰⁷ Överföring av behörigheten kan ske även om parterna motsätter sig det.²⁰⁸

Val av domstol

Enligt Bryssel II-förordningen finns även en möjlighet för parterna i ett mål eller ärende om föräldraansvar avtala om behörig domstol eller myndighet genom ett s.k. prorogationsavtal. Detta gäller under förutsättning att barnet har en nära anknytning till medlemsstaten och det är till barnets bästa. Parterna kan också efter det att talan har väckts uttryckligen godta en domstols behörighet, trots att den inte är behörig enligt förordningen.²⁰⁹ I praktiken torde det främst bli aktuellt i vårdnadsmål eller barnbortförandeärenden mellan föräldrar.

²⁰⁷ Artikel 13 Bryssel II-förordningen.

²⁰⁸ Se prop. 2021/22:189 Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål s. 34.

²⁰⁹ Artikel 10 i Bryssel II-förordningen.

7. Socialnämndens handläggning när barnet inte har hemvist här eller har oklar hemvist

Socialnämnden behöver ta ställning till sin behörighet i internationella situationer

Om socialnämnden överväger att fatta beslut i ett ärende med internationell anknytning behöver nämnden först ta ställning till sin egen behörighet, det vill säga sin rätt att fatta beslut i förhållande till andra länders myndigheter.

Eftersom Bryssel II-förordningen ska tillämpas före 1996 års Haagkonvention behöver nämnden i princip alltid i första hand undersöka om barnet kan ha hemvist i Sverige eller en annan medlemsstat som omfattas av förordningen. Detta kan vara aktuellt att göra även om barnet har en anknytning till ett land som omfattas av 1996 års Haagkonvention.²¹⁰

Att göra en bedömning av barnets hemvist för att ta reda på om svenska myndigheter och domstolar är behöriga (har domsrätt) kan liknas vid när socialnämnden bedömer vilken kommun som är ansvarig enligt reglerna i 29 kap. SoL. I Del 6 kan du läsa om behörighet och hur man bedömer hemvist i internationella situationer.

Stöd vid tillämpning av konventionen och förordningen

[Practical Handbook on the Operation of the 1996 Hague Child Protection Convention](#), på Haagkonferensens webbplats hcch.net.

[Handledning för tillämpningen av Bryssel IIb-förordningen](#), på Europeiska unionens webbplats op.europa.eu.

²¹⁰ EU-domstolen har konstaterat att tillämpning av artikel 7.1 (då artikel 8.1) inte förutsätter att det föreligger ett rättsförhållande som inbegriper flera medlemsstater. Dom den 17 oktober 2018 i mål C-393/18.

Samarbete med sociala myndigheter i utlandet är ofta nödvändigt

Socialtjänsten kan behöva inhämta information från de sociala myndigheterna i barnets hemland, exempelvis om det råder oklarhet om barnets identitet och vem som är vårdnadshavare eller andra uppgifter om barnets hemförhållanden. Om barnet ska återvända hem behöver socialtjänsten också upprätta kontakt med myndigheterna på plats.

I regel sker den initiala kontakten via utrikesdepartementet (UD).²¹¹ UD är centralmyndighet i Sverige för bland annat Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention. Både förordningen och konventionen ger myndigheter i ett land juridiskt stöd att under vissa förutsättningar utbyta information och samarbeta med myndigheterna i ett annat land där förordningen eller konventionen är tillämplig; bland annat i ärenden gällande skydd av barn. Om socialnämnden vill samarbeta med ett annat lands myndighet i ett ärende med stöd av Bryssel II förordningen eller 1996 års Haagkonvention kan nämnden skicka en begäran via UD. Det finns inga formkrav. Begäran skickas på svenska tillsammans med en översättning till det andra landets språk, alternativt på engelska. Begäran kan skickas till UD via e-post, fax eller vanlig post.

- E-post: ud.kc@gov.se
- Fax: 08-723 11 76 (Skriv UD KC IC som mottagare på försättsbladet)
- Postadress: Utrikesdepartementet, KC IC Centralmyndigheten, 103 39 Stockholm

Om varken Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är tillämplig kan det istället vara aktuellt att kontakta det aktuella landets ambassad eller konsulat för information om vart och till vem socialtjänsten kan vända sig.

Behörighet på annan grund än hemvist i Sverige

Som framgått tidigare är huvudregeln enligt Bryssel II-förordningen att barnets hemvist avgör vilket lands myndigheter som är behöriga att fatta beslut om barnet.²¹² *Läs om hemvistbedömning i avsnittet Bedöma hemvist*

²¹¹ E-post: ud.kc@gov.se, telefonnummer: 08-405 10 00 (Regeringskansliets växel).

Centralmyndigheten har även ett gruppnummer, 08-405 53 04, som är öppet kl. 13–16.

²¹² Se exempelvis artikel 7.1 i Rådets förordning nr 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen) och artikel 5 i den i Haag den 19 oktober 1996 dagtecknade konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn (1996 års Haagkonvention).

enligt Bryssel II-förordningen i Del 6. Från huvudregeln finns några undantag. Så är fallet

- när barnets hemvist inte kan fastställas.²¹³
- när barnet är flykting eller har fördrivits p g a oroligheter i hemlandet.²¹⁴
- när parterna i målet eller ärendet godkänner att domstolar och myndigheter i en stat som barnet har en nära anknytning till kan bli behöriga om det är till barnets bästa.²¹⁵
- behörigheten i ett ”exceptionellt fall” överförs till Sverige från en domstol/myndighet i en medlemsstat som är behörig. Det förutsätter bland annat att barnet har särskild anknytning till Sverige och myndigheterna eller domstolarna här är bättre lämpade att bedöma barnets bästa i det enskilda fallet.²¹⁶
- Att en domstol eller myndighet i Sverige, som inte är behörig, i ett ”exceptionellt fall” begär att behörigheten överförs från en medlemsstat som är behörig till Sverige. Det förutsätter att barnet har särskild anknytning till Sverige och att domstolen anser sig bättre lämpad att bedöma barnets bästa i det enskilda fallet. Det förutsätter också att den behöriga domstolen/myndigheten är överens med domstolen/myndigheten i Sverige.²¹⁷

Om svenska myndigheter saknar behörighet att fatta beslut i saken finns det ett utrymme för att vidta interimistiska åtgärder i brådskande internationella situationer.²¹⁸

Även i 1996 års Haagkonvention finns vissa undantag från huvudregeln om hemvisten där svenska domstolar och myndigheter kan vara behöriga även om barnet inte kan anses ha sin hemvist i Sverige. Flera av dem sammanfaller med reglerna i Bryssel II-förordningen.²¹⁹

Behörighet när barnets hemvist inte kan fastställas

Om det inte går att avgöra var ett barn har hemvist framgår det såväl av Bryssel II-förordningen (artikel 11.1) som av 1996 års Haagkonvention (artikel 6.2) att det land där barnet befinner sig är behörigt att fatta beslut som gäller skydd av barnet.²²⁰ Så kan vara fallet om socialnämnden inte får

²¹³ Artikel 11.1 i Bryssel II-förordningen.

²¹⁴ Artikel 11.2 i Bryssel II-förordningen.

²¹⁵ Artikel 10 i Bryssel II-förordningen.

²¹⁶ Artikel 12 i Bryssel II-förordningen.

²¹⁷ Artikel 13 i Bryssel II-förordningen.

²¹⁸ Artikel 15 i Bryssel II-förordningen. I artikel 11 i lagen om 1996 års Haagkonvention finns en motsvarande domsritsregel gällande barn som tar sikte på nödvändiga skyddsåtgärder.

²¹⁹ Se artiklarna 6-10 i 1996 års Haagkonvention.

²²⁰ Se artikel 11.1 i Bryssel II-förordningen och artikel 6.2 i 1996 års Haagkonvention. Se även Europadomstolens dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07 p.48. Om barnet hade hemvist i en

fram tillräcklig information om barnets bakgrund och situation för att kunna bedöma var barnet har sin hemvist. Då kan nämnden inte bara besluta om tillfälligt omhändertagande enligt 6 a § LVU utan även ansöka om beredande av vård enligt LVU.

Svenska myndigheter behöriga då hemvist för en 16-årig pojke som befann sig här var oklar

En 16-årig pojke påträffades av polisen med narkotika. Polisen misstänkte att han var utsatt för människohandel. Enligt egen uppgift hade han befunnit sig i Sverige i cirka sex månader när nämnden ansökte hos förvaltningsrätten om beredande av vård med stöd av LVU.

Kammarrätten konstaterade att det saknades stöd för att han i någon utsträckning var integrerad i landet i socialt hänseende och familjehänseende. Han ansågs därför inte ha sin hemvist i Sverige i den mening som avses i nuvarande 7.1 i Bryssel II-förordningen när talan väcktes. Svensk domstol var därför inte behörig på grund av den artikeln. Frågan blev då om svensk domstol var behörig på någon annan grund. Pojken var medborgare i EU-staten A men uppgav att han bodde permanent i ett land utanför EU, land B. som inte omfattades av 1996-års Haagkonvention. Sedan åtta år tillbaka pendlade han mellan land B och land A. Enligt pojken var hans föräldrar också medborgare i land A. Hans pappa bodde växelvis i land A och B. Mamma bodde i land B. Mot den bakgrunden ansåg kammarrätten att pojkens hemvist var oklar. Eftersom hans hemvist inte kunde fastställas, men befann sig i Sverige, kom domstolen fram till att svenska myndigheter var behöriga att fatta beslut om vård enligt LVU enligt nuvarande artikel 11.1 i Bryssel II-förordningen.²²¹

Behörighet när barnet är flykting eller har fördrivits på grund av oroligheter i hemlandet

Av Bryssel II-förordningen (artikel 11.2) och 1996 års Haagkonvention (artikel 6.1) framgår det att det land där ett barn som är flykting, eller som på grund av oroligheter i deras land är internationellt fördrivna, är myndigheterna i det land där barnet befinner sig behörigt att fatta beslut som gäller skydd av barnet.²²² Syftet med bestämmelserna är att myndigheter och

medlemsstat har regelverket i Bryssel II-förordningen företräde framför 1996 års Haagkonvention. Hade barnet hemvist i en tredjestat, har behörighetsreglerna i 1996 års Haagkonvention företräde, se skäl 25 i förordningen och artikel 52.2 i konventionen.

²²¹ Kammarrätten i Stockholm dom meddelad den 2 juni 2020 i mål 2593-20.

²²² Se artikel 11.2 i Bryssel II-förordningen och artikel 6.1 i 1996 års Haagkonvention.

domstolar i det land där barnet vistas ska vara behöriga även när barnet inte har etablerat sig i vistelselandet och barnets hemvist därför inte har ändrats.

Om barnet är flykting eller internationellt fördrivet på grund av oroligheter i en medlemsstat har Bryssel II-förordningen företräde. Om barnet istället har hemvist i en tredjestat, dvs. ett land utanför EU, har istället behörighetsreglerna i 1996 års Haagkonvention företräde.²²³

Svenska myndigheter behöriga när barn som befann sig här fördrivits på grund av Rysslands invasion i Ukraina

En mamma och barnen A och B kom till Sverige från Ukraina i april 2022 och fick uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet. Mamman var då höggravid och födde några månader senare barnet C i Sverige. Nämnden beslutade att omedelbart omhänderta barnen några månader därefter. Senare kom även barnens pappa till Sverige och ansökte om uppehållstillstånd. Föräldrarna uppgav att de hade för avsikt att återvända till Ukraina där de hade sin hemvist.

Kammarrätten konstaterade inledningsvis att Bryssel II-förordningen inte är tillämplig på flyktingbarn eller barn som har fördrivits på grund av oroligheter i en stat utanför EU (Ukraina är inte medlem i EU men omfattas av 1996 års Haagkonvention) där de har hemvist. För barn som före fördrivningen hade hemvist i Ukraina blir då behörighetsreglerna i 1996 års Haagkonvention tillämpliga. Enligt artikel 6.1 i Haagkonventionen krävs inte hemvist, utan det är tillräckligt att barnen vistas i den fördragsslutande stat som barnet flytt till, dvs. Sverige. Kammarrätten konstaterade att barnen A och B alltså befann sig i Sverige och att grunden för svenska myndigheters behörighet enligt artikel 6.1 därför inte upphört. Mot denna bakgrund kunde föräldrarnas avsikt att återvända till Ukraina inte ges någon avgörande betydelse för bedömningen av svenska myndigheters behörighet. När det gällde barnet C som fötts i Sverige och därför inte fysiskt befunnit sig i Ukraina menade förvaltningsrätten att bestämmelsen, med hänsyn till Haagkonventionens grundläggande mål och syften, borde tolkas som tillämplig även för det barnet.²²⁴

²²³ Se artikel 11.2 och 97 läst tillsammans med punkten 25 i intressen till Bryssel II-förordningen och artikel 52.2 i 1996 års Haagkonvention.

²²⁴ Kammarrätten i Göteborgs dom meddelad den 7 december 2022 i mål 5032-22.

Interimistiska åtgärder kan vidtas i brådskande internationella situationer

Socialnämnden har möjlighet att vidta interimistiska åtgärder i brådskande fall för ett barn som vistas här *även när svenska myndigheter saknar behörighet att avgöra frågan i sak*. Det framgår såväl av artikel 15.1 i Bryssel II-förordningen som av artikel 11 i 1996 års Haagkonvention.²²⁵

För att socialnämnden ska få vidta interimistiska åtgärder ska enligt EU-domstolen följande villkor vara uppfyllda:

- åtgärden är brådskande
- åtgärden vidtas mot personer i den berörda medlemsstaten
- åtgärden är interimistisk.²²⁶

En sådan interimistisk åtgärd som socialnämnden kan fatta kan vara

- att omedelbart omhänderta ett barn för tillfällig vård med stöd av 6 a § LVU
- att besluta om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § LVU.²²⁷

Att åtgärden är *brådskande* kan hänföra sig såväl till barnets situation som till det förhållandet att det är praktiskt omöjligt att få frågan om föräldrans ansvar prövad vid den domstol som är behörig i sak.²²⁸

EU-domstolen har uttalat att brådskande åtgärder ska bedömas med hänsyn till barnets situation, hur denna situation förväntas utvecklas och hur effektiva de interimistiska åtgärder eller säkerhetsåtgärder som ska vidtas är. I detta avseende är en situation brådskande där barn med hemvist i en medlemsstat, som tillfälligt eller sporadiskt vistas i en annan medlemsstat, befinner sig i en situation som sannolikt och allvarligt skulle kunna äventyra deras välbefinnande, inbegripet deras hälsa eller utveckling.²²⁹ Åtgärderna ska *upphöra så snart den behöriga myndigheten eller domstolen i den*

²²⁵ Av artikel 15.1 i Bryssel II-förordningen framgår att domstolar och myndigheter i brådskande fall kan vidta interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder för personer i den staten enligt den nationella lagstiftningen, även om en domstol eller myndighet i en annan medlemsstat är behörig att pröva målet i sak. I artikel 11 i lagen om 1996 års Haagkonvention finns en motsvarande domsrättsregel gällande barn som tar sikte på nödvändiga skyddsåtgärder i alla brådskande fall.

²²⁶ Europadomstolens dom den 2 april i mål C-523/07.

²²⁷ Se 31 d § LVU och prop. 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet s. 79–82 och 112–113 och prop. 2021/22:189 s. 38. Det ska dock noteras att en tillämpning av artikel 15 bara blir aktuell i sådana fall då en svensk myndighet inte är behörig att pröva ärendet i sak, vilket normalt torde vara fallet vid utreseförbud, se prop. 2021/22:189 s. 38.

²²⁸ EU-domstolens dom av den 22 december 2009 i mål C-403/09, p. 42.

²²⁹ EU-domstolens dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07, p. 48 och 60.

medlemsstat som är behörig att pröva målet i sak har *vidtagit de åtgärder den anser lämplig*.²³⁰

Socialnämnden är skyldig att utan dröjsmål underrätta den behöriga myndigheten eller domstolen i en annan medlemsstat om att den fattat ett interimistiskt beslut i den mån det krävs för att tillvarata barnets bästa.²³¹ Underrättelsen kan ske genom UD.²³²

Brådskande beslut enligt artikel 15 Bryssel II-förordningen (som fattas när socialnämnden eller domstolen saknar behörighet) kan *inte verkställas i andra medlemsstater*.²³³

Exempel

Ett barn som befinner sig i land A behöver omedelbart omhändertas på grund av brister i omsorgen. Barnet har sin hemvist i land B. Eftersom beslutet är brådskande får myndigheter i land A omedelbart omhänderta barnet för tillfällig vård (trots att land A saknar behörighet att avgöra frågan i sak).

Om barnet befinner sig i Sverige och situationen inte är brådskande kan socialnämnden inte vidta interimistiska åtgärder. I dessa situationer kan nämnden behöva upprätta kontakter med myndigheter i barnets hemvistland.

Besluta om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård i internationella situationer – 6 a § LVU

I brådskande internationella situationer får socialnämnden besluta att ett barn omedelbart omhändertas med stöd av 6 a § LVU även fast svensk domstol inte är behörig att besluta om beredande av vård enligt LVU.

Till skillnad från omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU handlar ett omedelbart omhändertagande enligt 6 a § LVU inte om ett omhändertagande inför beredande av vård enligt LVU, utan enbart om omhändertagande för ”tillfällig vård”, eftersom svenska myndigheter enbart är behöriga att besluta om åtgärder som är brådskande (inte kan avvaktas).²³⁴

²³⁰ Artikel 15.3 Bryssel II-förordningen.

²³¹ Artikel 15.2 Bryssel II-förordningen. Se även EU-domstolens dom i mål C-523/07.

²³² Se artikel 86 i Bryssel II-förordningen.

²³³ Se prop. 2021/22:189 s. 92, med hänvisning till artikel 2.1 b och skäl 59 i ingressen till Bryssel II-förordningen; jfr EU-domstolens dom den 15 juli 2010 i mål C-256/09.

²³⁴ Se prop. 2018/19:102 Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer s. 22–23.

Förutsättningar för omedelbart omhändertagande

Socialnämnden får besluta att ett barn omedelbart ska omhändertas, om

1. åtgärder av behörig utländsk myndighet (eller utländsk domstol) *inte kan avvaktas* med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras, och
2. det är *sannolikt* att den unge tillfälligt behöver vård som avses i LVU.²³⁵

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omedelbart omhändertagande enligt 6 a § LVU. Ett sådant beslut ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.²³⁶ Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar i ärenden som rör omhändertagande enligt 6 a § LVU får endast delegeras åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden (dvs. utskott).²³⁷

Att den *fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras* syftar på situationer då ett omedelbart omhändertagande krävs för att socialnämnden ska kunna genomföra en utredning enligt 14 kap. 2 § SoL. Om det är grunden för omhändertagandet bör det, enligt förarbetsuttalanden, finnas starka skäl att anta att vård med stöd av LVU blir nödvändigt. I dessa fall måste vårdnadshavarnas och barnets inställning till behovet av vård tillmätas särskild betydelse.²³⁸

Med formuleringen *vidare åtgärder hindras* avses exempelvis situationer då det finns en påtaglig risk att barnet avviker och håller sig undan nödvändiga insatser.²³⁹

Med formuleringen *vård som avses i denna lag* avses samma vårdbehov som enligt 6 § LVU. Det innebär att det ska vara sannolikt att barnet behöver vård till följd av sådana förhållanden eller beteenden som avses i 2 eller 3 § LVU samt att det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke.²⁴⁰

I 6 a § fjärde stycket LVU uppmärksammas Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention. Reglerna om t.ex. samarbete mellan behöriga myndigheter och upphörande av skyddsåtgärd ska tillämpas vid sidan av LVU.²⁴¹ Socialnämnden kan alltså i handläggningen av ett ärende enligt denna bestämmelse även behöva titta närmare på reglerna i förordningen och konventionen för att handlägga ärendet på ett korrekt sätt.

²³⁵ 6 a § LVU och prop. 2018/19:102 s. 24.

²³⁶ 6 a § andra stycket och 6 § tredje stycket LVU.

²³⁷ Se 30 kap. 7 § 2 SoL.

²³⁸ Prop. 2018/19:102 s. 24.

²³⁹ Prop. 2018/19:102 s. 24.

²⁴⁰ Prop. 2018/19:102 s. 23.

²⁴¹ Prop. 2018/19:102 s. 27–28.

Vården anses påbörjad när barnet har placerats utanför sitt hem på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande.²⁴² Socialnämnden ska ta ställning till vårdens innehåll och utformning utifrån barnets behov och situation. Om omhändertagandet pågår en längre tid, behöver vården anpassas därefter. Även om omhändertagandet är en tillfällig åtgärd i avvaktan på att behörig utländsk myndighet vidtar åtgärder, ska utgångspunkten för vårdens innehåll och utformning alltid vara vad som är bäst för barnet.²⁴³

Underrätta behörig myndighet i utlandet om beslutet

Om socialnämnden fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande är nämnden skyldig att underrätta den behöriga myndigheten eller domstolen i en annan medlemsstat om detta, i den mån det krävs för att tillvarata barnets bästa.²⁴⁴ Underrättelsen kan ske genom UD.

Hur lång tid ett beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård behöver pågå beror på när den behöriga utländska myndigheten tar ställning i ärendet. Även om socialnämnden ska hantera denna typ av ärenden skyndsamt kan det ta tid att identifiera den behöriga utländska myndigheten och upprätta kontakt. En brådskande åtgärd upphör när den behöriga utländska myndigheten har vidtagit de åtgärder den anser lämpliga.²⁴⁵ Den utländska myndigheten kan också bedöma att det inte behöver vidtas några åtgärder.²⁴⁶ I många fall kan socialtjänsten behöva samverka med UD, som under vissa förutsättningar kan bistå i samarbete med andra länder när ett barn har lämnat Sverige. Nämndens beslut i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård får överklagas till förvaltningsrätten.²⁴⁷

Beslutet ska underställas förvaltningsrätten

Socialnämnden ska underställa beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 a § LVU till förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten. Har beslutet inte underställts förvaltningsrätten i tid, upphör omhändertagandet.²⁴⁸

²⁴² 10 § andra stycket LVU och 11–20 §§ LVU.

²⁴³ Prop. 2018/19:102 s. 38.

²⁴⁴ Artikel 15.2 Bryssel II-förordningen. Se även EU-domstolens dom i mål C-523/07.

²⁴⁵ Se artikel 15.3 i Bryssel II-förordningen och artikel 12 i 1996 års Haagkonvention.

²⁴⁶ Prop. 2018/19:102 s. 37 och 53.

²⁴⁷ 41 § första stycket 7 LVU.

²⁴⁸ Se vidare 7 § fjärde stycket LVU och prop. 2018/19:102 s. 31. Om socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande, efter att nämnden har ansökt om vård, ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Enligt förarbetena torde denna bestämmelse inte bli aktuell i ärenden om omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer. I enstaka fall kan det dock förekomma att socialnämnden vid tidpunkten för ansökan om vård gjort en annan bedömning i frågan om allmän

Ansöka om fortsatt omhändertagande

Om barnet fortsatt behöver tillfällig vård, och den utländska myndigheten inte har tagit över det formella ansvaret, har socialnämnden möjlighet att *inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes* ansöka om att förvaltningsrätten ska medge ett fortsatt omhändertagande *om högst två månader* från dagen då domstolen meddelar beslut i frågan (i de situationer då en ansökan om vård inte är aktuell på grund av att svenska myndigheter och domstolar saknar behörighet att fatta beslut).²⁴⁹ Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.²⁵⁰

Av ansökan ska det framgå hur lång tid barnet behöver vara omhändertagen och vilka omständigheter som utgör grund för ett fortsatt omhändertagande. Nämnden ska överlämna ansökan och handlingarna i ärendet till förvaltningsrätten.²⁵¹ Förvaltningsrätten ska ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård kom in. Förvaltningsrätten får förlänga tiden om det är nödvändigt på grund av att ytterligare utredning behövs eller om det finns någon annan särskild omständighet.²⁵² Ett fortsatt omhändertagande får pågå under högst ett år i följd, om inte fortsatt tillfällig vård är nödvändig.²⁵³

Exempel

Ett barn som har hemvistlandet B befinner sig i land A och har omhändertagits för tillfälligt vård på grund av brister i omsorgen (se exemplet ovan). Myndigheterna i land A har inte lyckats identifiera eller fått kontakt med behörig myndighet i land B. Åtgärder av behörig utländsk myndighet kan inte avvaktas. Myndigheterna i land A är behöriga att besluta om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

domsrätt än vid tidpunkten för sitt beslut om omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer. I ett sådant läge bör nämnden återkalla sin ansökan om vård.

²⁴⁹ Se 8 § första stycket 2 och 9 a § första och fjärde stycket LVU.

²⁵⁰ 8 § andra stycket LVU. Av förarbetena framgår att förvaltningsrätten bör vara restriktiv med att medge förlängning, se prop. 2018/19:102 s. 51 med hänvisning till prop. 1989/90:28 Om vård i vissa fall av barn och ungdomar s. 77–78 och 111. Se även Kammarrätten i Göteborgs dom meddelad den 28 maj 2020 i mål 2226-20 och Kammarrätten i Stockholms dom den 18 juli 2023 i mål 3884-23.

²⁵¹ 9 a § andra stycket LVU.

²⁵² 34 § LVU.

²⁵³ 9 a § fjärde stycket LVU.

När ett beslut om omedelbart omhändertagande upphör

Som framgått tidigare upphör ett beslut om omedelbart omhändertagande när en behörig utländsk myndighet vidtagit de åtgärder som den anser lämpliga.²⁵⁴

Ett omedelbart omhändertagande upphör också

- om ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § LVU inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § (fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes) om förlängning av tiden i 8 § LVU inte har begärts, eller
- när rätten avgör frågan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § LVU.²⁵⁵

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande enligt 6 a § LVU ska socialnämnden genast besluta att det ska upphöra. Ett sådant beslut får också meddelas av den rätt som prövar en fråga om fortsatt omhändertagande enligt 9 a § LVU.²⁵⁶

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om barnet är häktad.²⁵⁷

Besluta om tillfälligt utreseförbud i brådskande internationella situationer

Även om barnet har hemvist i ett annat land kan förutsättningarna för att socialtjänsten ska kunna fatta ett beslut om tillfälligt utreseförbud vara uppfyllda eftersom socialtjänsten har möjlighet att vidta intermistiska åtgärder i brådskande internationella situationer till skydd för ett barn.²⁵⁸

Förutsättningar för att socialnämnden ska få besluta om tillfälligt utreseförbud är om

- det är *sannolikt* att ett utreseförbud behövs, och
- rättsens beslut om utreseförbud *inte kan avvaktas* med hänsyn till risken för att den unge förs utomlands eller lämnar Sverige.²⁵⁹

²⁵⁴ Se artikel 15.3 i Bryssel II-förordningen respektive artiklarna 11.2–11.3 och 12.2–12.3 i 1996 års Haagkonvention.

²⁵⁵ 9 § första stycket LVU.

²⁵⁶ 9 § tredje stycket LVU.

²⁵⁷ Se 9 § andra stycket LVU.

²⁵⁸ Se artikel 15.1 i Bryssel II-förordningen och artikel 11 i 1996 års Haagkonvention samt prop. 2021/22:189 s. 38.

²⁵⁹ 31 d § första stycket LVU.

Nämndens beslut om tillfälligt utreseförbud gäller omedelbart.²⁶⁰ Om socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.²⁶¹ Beslut om tillfälligt utreseförbud är inte överklagbart (men ska underställas rättens prövning).²⁶² Det är straffbart att föra ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud.²⁶³

För att socialnämnden ska kunna bedöma om det finns grund för att besluta om ett tillfälligt utreseförbud behöver nämnden känna till förutsättningarna för utreseförbud. Ett utreseförbud ska enkelt uttryckt meddelas om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och

- barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av omständigheter som kan föranleda vård enligt LVU eller
- i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse.²⁶⁴

Den första punkten motsvarar kriterierna för att besluta om vård enligt LVU med den skillnaden att det är *riskerna i boendemiljön under en utlandsvistelse* som ska bedömas i stället för riskerna i hemmet när det gäller brister i omsorgen (jfr 2 § LVU). När det gäller barnets *eget beteende* är *riskerna under utlandsvistelsen* som ska bedömas (jfr 3 § LVU).²⁶⁵

Uttrycket *boendemiljön* ska förstås på så sätt att det avser alla de situationer då barnet direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens eller en annan fostrares inflytande.²⁶⁶ När det gäller situationer relaterade till förhållanden i boendemiljön ska ett barn förbjudas att lämna Sverige om det finns en påtaglig risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige och att barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen pga. fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i boendemiljön.²⁶⁷ Så kan exempelvis vara fallet om det finns en påtaglig risk för att barnet förs utomlands för att där utsättas för människohandel, andra brott eller om barnet kan komma att befinna sig i en miljö där det begås allvarliga brott. Ett annat exempel är om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att könsstympas eller förs till ett krigsområde.²⁶⁸

²⁶⁰ 40 § LVU.

²⁶¹ 31 d § andra stycket LVU.

²⁶² Jfr 41 § första stycket LVU.

²⁶³ 45 § LVU.

²⁶⁴ Se 31 a § första stycket LVU.

²⁶⁵ Prop. 2023/24:72 Ett utvidgat utreseförbud s.13.

²⁶⁶ Se prop. 2023/24:72 s. 47 med hänvisning till prop. 1989/90:28 s. 108.

²⁶⁷ Se 31 a § LVU.

²⁶⁸ Prop. 2023/24:72 s. 47–48.

Ett beslut om utreseförbud kan fattas oberoende av samtycke från den eller dem som har vårdnaden om barnet eller, när barnet har fyllt 15 år, från barnet själv.²⁶⁹

Läs mer

Om grunderna för utreseförbud i [LVU – handbok för socialtjänsten](#) och [Meddelandeblad Nr 5/2024 – Ett utvidgat utreseförbud för barn](#).

Underrätta behörig myndighet i utlandet om beslutet

Om socialnämnden fattat ett beslut om tillfälligt utreseförbud är nämnden skyldig att underrätta den behöriga myndigheten eller domstolen i en annan medlemsstat om detta, i den mån det krävs för att tillvarata barnets bästa.²⁷⁰ I många fall kan socialtjänsten behöva samverka med UD, som under vissa förutsättningar kan bistå i samarbete med andra länder när ett barn har lämnat Sverige.

Hur lång tid det tillfälliga utreseförbudet behöver pågå beror på när den behöriga utländska myndigheten tar ställning i ärendet (förutsatt att det tillfälliga utreseförbudet inte har upphört, exempelvis för att det inte längre finns skäl för det). Även om socialnämnden ska hantera denna typ av ärenden skyndsamt kan det ta tid att identifiera den behöriga utländska myndigheten och upprätta kontakt. En brådskanie åtgärd upphör när den behöriga utländska myndigheten har vidtagit de åtgärder den anser lämpliga.²⁷¹

Beslutet ska underställas förvaltningsrätten

Socialnämnden ska underställa förvaltningsrätten beslutet om tillfälligt utreseförbud *inom en vecka* från den dag då nämnden fattade beslutet. Om nämnden inte gör det upphör det tillfälliga utreseförbudet.²⁷² I så fall får nämnden inte fatta ett nytt beslut om tillfälligt utreseförbud på samma grunder (som föranledde det tidigare beslutet).²⁷³ Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.²⁷⁴

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt utreseförbud, ska socialnämnden inom fyra veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut ansöka om ett utreseförbud. Förvaltningsrätten får medge förlängning av

²⁶⁹ Se prop. 2023/24:72 s. 48–49, jfr prop. 2019/20:131 s. 111.

²⁷⁰ Artikel 15.2 Bryssel II-förordningen. Se även EU-domstolens dom i mål C-523/07.

²⁷¹ Se artikel 15.3 i Bryssel II-förordningen och artikel 12 i 1996 års Haagkonvention

²⁷² Se 31 e § första och tredje styckena LVU.

²⁷³ Se prop. 2019/20:131 s. 114.

²⁷⁴ 31 e § andra stycket LVU.

denna tid, om ytterligare utredning gör det nödvändigt.²⁷⁵ I situationer då svenska myndigheter inte har behörighet att pröva målet i sak i frågor om föräldraansvar medför det att socialnämnden inte kan ansöka om utreseförbud. Om nämnden inte etablerat kontakt med den utländska myndigheten eller den myndigheten inte tagit ställning i frågan behöver nämnden ansöka om förlängning av tidsfristen. Om nämnden inte gör det upphör det tillfälliga utreseförbudet. Finns det inte längre finns skäl för ett tillfälligt utreseförbud ska socialnämnden genast besluta att det ska upphöra.²⁷⁶

Informera genast polisen

För att ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud ska få effekt behöver Polismyndigheten få kännedom om vad som beslutats. Om socialnämnden beslutar om tillfälligt utreseförbud ska nämnden därför genast skicka en kopia av beslutet till Polismyndigheten.²⁷⁷ Utreseförbudet kan skickas med e-post till registrator.kansli@polisen.se alternativt fax 010-56 344 44. Ange ”Utreseförbud barn” i ämnesraden på mejlet/faxet.

Nämnden ska även skicka en kopia av beslut eller informera Polismyndigheten om utreseförbudet har upphört. Ett nytt svenskt pass kan inte utfärdas så länge utreseförbudet gäller.

Ett utreseförbud medför passhinder, passåterkallelse och spärrmarkering i SIS

Uppgifter om ett beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud *registreras i passregistret* som är en del av Polismyndighetens resehandlingssystem (RES). Ett utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud innebär *hinder för att utfärda ett svenskt pass*. Det innebär att en ansökan om att utfärda ett pass för barnet avslås. Om barnet redan har ett svenskt pass ska Polismyndigheten *återkalla* passet.²⁷⁸

När socialnämnden har beslutat om *tillfälligt utreseförbud* har Polismyndigheten möjlighet att *omhänderta* barnets svenska pass (i och med att frågan om återkallelse har uppkommit) *om* det finns risk för att barnet reser ut ur landet innan ett beslut om passåterkallelse hinner meddelas.²⁷⁹ Ett sådant beslut förutsätter dels att Polismyndigheten har fått en kopia på beslutet om tillfälligt utreseförbud och dels information om de förhållanden som gör att nämnden anser att Polismyndigheten behöver omhänderta passet i avvaktan på beslut om passåterkallelse.

²⁷⁵ 31 f § LVU.

²⁷⁶ 31 g § LVU.

²⁷⁷ 23 c § passförordningen (1979:664).

²⁷⁸ Se 7 a och 12 §§ passlagen (1978:302).

²⁷⁹ Se 12 och 18 §§ passlagen.

När Polismyndigheten återkallat ett svenskt pass läggs det in en *spärrmarkering* i RES, Schengens informationssystem (SIS) och Interpols databas.²⁸⁰ En kontroll i SIS sker både vid inresa till Sverige från ett land utanför Schengenområdet och vid utresa från Schengenområdet. Dessutom kan en kontroll i SIS ske i Sverige i samband med polisingripanden här, t.ex. i anslutning till gränsen till ett land i Schengenområdet.²⁸¹ Spärrmarkeringen innebär att det finns en möjlighet att upptäcka och hindra ett barn som har utreseförbud att lämna Sverige.

Om barnet inte är svensk medborgare eller har dubbelt medborgarskap

Polismyndigheten kan bara återkalla eller omhänderta svenska pass. Om barnet (även) har ett annat medborgarskap och därmed en resehandling från ett annat land kan Polismyndigheten vare sig återkalla resehandlingen eller förhindra att en utländsk resehandling utfärdas.

Förebyggande efterlysning

För att förhindra att ett barn som har fått beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud från att resa utomlands kan polisen registrera en efterlysning både internationellt och nationellt i förebyggande syfte.²⁸² En förebyggande efterlysning är möjlig även när barnet inte är svensk medborgare eller har ett svenskt pass. Efterlysningen är kopplad till personen (barnet) som efterlysningen gäller, vilket innebär att ett utreseförbud kan uppmärksammas även om barnet använder en annan resehandling än ett svenskt pass.

²⁸⁰ Spärrmarkeringen avser resehandlingen.

²⁸¹ Prop. 2023/24:72 s. 25–26.

²⁸² Se 13 b § efterlysningskungörelsen (1969:293). Se även artikel 32 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1862 av den 28 november 2018 om inrättande, drift och användning av SIS på området polissamarbete och straffrättsligt samarbete, om ändring och upphävande av rådets beslut 2007/533/RIF och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1986/2006 och kommissionens beslut 2010/261/EU.

8. Socialtjänstens handläggning när barn med svensk hemvist befinner sig utomlands

Socialnämnden behöver ta ställning till sin behörighet

Socialnämnden kan i flera olika situationer ha ansvar att så långt det är möjligt agera till skydd för utsatta barn och unga som har hemvist i Sverige men som befinner sig utanför landets gränser. Det kan handla om att barn som förs ut ur landet av olika skäl, t.ex. för att könsstympas eller för att barnets föräldrar vill undkomma beslut om vård enligt LVU. Vissa av barnen kan vara utsatta för eller riskera att bli utsatta för människohandel eller exploatering genom till exempel barnäktenskap, sexuell exploatering, hushållsslaveri eller tvångsrekrytering. De kan ha frångått resehandlingar och sakna medel för hemresa. De kan också ha en begränsad rörelsefrihet.

Ibland är det de sociala myndigheterna i vistelselandet som kontaktar svenska myndigheter. Socialtjänsten kan också få information om att ett barn som befinner sig utomlands kan behöva skydd eller stöd genom en anmälan om oro från exempelvis skolan, elevhälsan eller hälso- och sjukvården om barnet har uteblivit därifrån. Det kan också vara UD som informerar socialtjänsten om att ett barn med hemvist i kommunen befinner sig i utlandet och behöver hjälp.

Kommunens yttersta ansvar

Om ett barn med hemvist här befinner sig utomlands är det i första hand vårdnadshavaren som ska se till att barnet kommer hem till Sverige. Socialnämnden har dock det yttersta ansvaret för de som bor och vistas i kommunen.²⁸³ Enligt praxis upphör inte nämndens ansvar för att en person tillfälligt vistas utomlands, om avsikten är att återvända till Sverige.²⁸⁴ Socialnämndens närmare möjligheter att agera beror dock på omständigheterna i det enskilda fallet och vilket land som är behörigt att fatta beslut om barnet. Ofta blir det viktigt att agera skyndsamt, särskilt om det är möjligt att vidta åtgärder när ett barn fortfarande befinner sig i ett land där det finns etablerade former för samverkan. Samarbete med UD samt Polismyndigheten är ofta nödvändig i dessa situationer.

²⁸³ Se 4 kap. 1 § och 29 kap. SoL.

²⁸⁴ Se RÅ 1987 ref. 174.

Om ett barn kontaktar ambassaden i vistelselandet för att få hjälp med att resa hem mot vårdnadshavarens vilja, till exempel på grund av hot om giftermål eller könsstympning, kontaktar UD socialtjänsten i barnets hemvistkommun. Det gäller även om vårdnadshavaren inte går att nå. Socialtjänsten behöver då utreda om barnet har rätt till ekonomiskt bistånd enligt 12 kap. 1 § SoL för eventuella kostnader för uppehälle och hemresa. Om barnet inte har något pass kan det även bli aktuellt för socialtjänsten att yttra sig om förutsättningar finns för att utfärda ett pass. Utifrån den information som socialtjänsten får del av behöver socialtjänsten även ta ställning till om de ska inleda utredning av om den behöver ingripa till barnets skydd och stöd vid hemkomsten till Sverige.²⁸⁵

Beakta internationella regelverk

I internationella situationer behöver socialnämnden förhålla sig till internationella regelverk, bl.a. Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention. Regelverken innehåller bl.a. regler om informationsutbyte och samverkan och vilket lands myndigheter som är behöriga att vidta åtgärder. De innehåller även regler om erkännande av beslut som meddelats i ett annat land, liksom förutsättningarna för att kunna verkställa ett utländskt beslut. Utgångspunkten enligt dessa regelverk är att det land där barnet har sin hemvist är behörigt att fatta beslut om barnet.

Stöd vid tillämpning av konventionen eller förordningen

[Practical Handbook on the Operation of the 1996 Hague Child Protection Convention](#), på Haagkonferensens webbplats hcch.net.

[Handledning för tillämpningen av Bryssel IIb-förordningen](#), på Europeiska unionens webbplats op.europa.eu.

Vid internationella bortföranden och kvarhållanden kvarstår nämndens behörighet

Som framgått ovan är socialnämnden ytterst ansvarig för att alla barn som bor och vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Det ansvaret upphör inte om barn blir bortförda till eller kvarhållna i utlandet.

²⁸⁵ För en utförligare redogörelse för möjligheterna att hjälpa utsatta vilka förts utomlands samt innebörden av UD:s ansvar att ge konsulär hjälp och råd till nödställda i utlandet se SOU 2018:69, Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet, avsnitt 6.3.2.

Socialnämndens reella möjligheter att utöva det ansvaret avgörs dock i stor utsträckning av vilket land barnet har bortfört till eller kvarhållits i.²⁸⁶

Om ett barn förts bort olovligen, eller olovligt hålls kvar, behåller det ursprungliga hemvistlandet normalt behörighet att fatta beslut om barnet. Det gäller både enligt regler i Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention.²⁸⁷ Det innebär att om ett barn som har hemvist här förs bort från Sverige behåller socialnämnden och svenska domstolar sin behörighet att fatta beslut om barnet. Även om dessa bestämmelser oftast aktualiseras i vårdnads- och umgängestvister kan de också bli tillämpliga i LVU-mål.

UD kan bistå i egenskap av centralmyndighet

UD bistår som centralmyndighet när bortförandet eller kvarhållandet sker i ett land där 1980 års Haagkonvention om bortförda barn, 1996 års Haagkonvention om skydd för barn eller Bryssel II-förordningen är tillämplig. UD bistår även vid bortföranden eller kvarhållanden i länder utan konventionsreglering men möjligheterna är som regel då mer begränsade.

En flicka som olovligen fördes utomlands när hon vårdades med stöd av LVU ansågs inte längre ha hemvist i Sverige eftersom nämnden beslutat att vården skulle upphöra

En flicka var svensk medborgare och hade bott i Sverige i över 10 år när hon omhändertogs för vård enligt LVU på grund av omsorgsbrister. Efter ett halvår beslutade nämnden att hon skulle vårdas i det egna hemmet. Redan efter någon vecka lämnade familjen landet. Pappan meddelade att de befann sig i land A och att de skulle bo där permanent. Efter ett par månader beslutade nämnden att vården skulle upphöra. Ett par år senare beslutade nämndens ordförande om ett omedelbart omhändertagande på grund av brister i omsorgen och då flickan ansågs kvarhållen mot sin vilja i land B, där hon vistades tillsammans med sin familj. Land B omfattades vare sig av Bryssel II-förordningen eller av 1996 års Haagkonvention.

Kammarrätten gjorde inledningsvis bedömningen att den allmänna behörighetsregeln i nuvarande 7.1 Bryssel II-förordningen är tillämpligt även när det gäller ett barn som befinner sig i ett tredje land. Domstolen ansåg med beaktande av vistelsens längd (ungefär två år sedan de lämnade Sverige) och den omständigheten att hela

²⁸⁶ Se 29 kap. 1 § SoL.

²⁸⁷ Artikel 9 Bryssel II-förordningen och artikel 7 i 1996 års Haagkonvention. Av ordalydelsen i bestämmelsen följer dock att artikel 9 i Bryssel II-förordningen endast gäller om barnet har förts från en medlemsstat till en annan medlemsstat.

familjen tillsammans flyttat till land B att familjen har haft för avsikt att och faktiskt etablerat centrum för sina intressen i land B. Att pappan behållit sin lägenhet i Sverige påverkande inte denna bedömning. Kammarrätten konstaterade vidare att nämnden, även om det fanns anledning att tro att hon inte lämnat Sverige frivilligt, beslutat att LVU-vården skulle upphöra. Det hade inte framkommit några uppgifter om att flickan befunnit sig i en utsatt situation förrän drygt 1 år efter flytten och nämnden beslutade om ett omedelbart omhändertagande först flera månader därefter. Kammarrätten bedömde därför att även flickan etablerat centrum för sina intressen i land B. Att familjen lämnade in en anmälan om flytt till Sverige i tiden före det omedelbara omhändertagandet innebar enligt domstolen inte att familjen åter etablerat hemvist i Sverige. Det förelåg därför inte svensk domsrätt enligt artikel 7.1 i förordningen. Frågan vara då om svenska myndigheter var behörig på någon annan grund. Enligt artikel 14 i Bryssel II-förordningen framgår att om inte stats domstol är behörig bestäms behörigheten enligt medlemsstatens lag. 1996 års Haagkonvention har inkorporerats i svensk rätt. Land B är visserligen inte ansluten till konventionen men kammarrätten bedömde att konventionen borde kunna tillämpas även i situationer där en annan fördragsslutande stat inte är berörd. Kammarrätten ansåg att socialnämnden, genom att besluta att LVU-vården skulle upphöra, fick anses ha godtagit bortförandet (jfr artikel 7 om olovligt bortförande eller kvarhållande som hade kunnat tillämpas om LVU-beslutet hade bestått). I den aktuella situationen innebar detta att svenska myndigheter därefter inte ansågs behöriga att fatta något nytt beslut enligt LVU. Svenska myndigheter ansågs därför inte behöriga att fatta något nytt beslut enligt LVU.²⁸⁸

Samverkan med myndigheter

Samverkan med svenska myndigheter

När barnet befinner sig utomlands kan socialnämnden behöva samverka med sociala och andra myndigheter både i Sverige och i det land där barnet befinner sig. Nämnden behöver i regel samarbeta med UD, exempelvis för att få hjälp att ta reda på var barnet befinner sig och hur barnets sociala situation ser ut.

Om socialtjänsten misstänker att barnet har utsatts för brott bör nämnden vid vissa typer av brott, exempelvis människohandel eller

²⁸⁸ Kammarrätten i Göteborgs dom meddelad den 11 oktober 2019 i mål 5452-19.

människoexploatering, skyndsamt göra en polisanmälan såvida det inte strider mot barnets bästa.²⁸⁹ Socialtjänsten kan också behöva kontakta polisen om barnet har avvikit eller blivit bortförd när barnet vårdas med stöd av LVU. Om barnet fortfarande befinner sig inom EU eller ett land som omfattas av 1996 års Haagkonvention kan det underlätta om det framgår om det finns ett beslut om vård enligt LVU, eftersom ett sådant beslut som utgångspunkt erkänns i länder som omfattas av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention. Om barnet blir efterlyst nationellt som försvunnen och det finns misstankar om att barnet kan befinna sig eller vara på väg utomlands kan efterlysningen läggas ut internationellt av polisen. Det gör det möjligt för polisen att få information om den unge påträffas utomlands. Även internationell samverkan kan bli möjlig för att återföra barnet. JO har i ett beslut framhållit att det fortfarande är socialtjänstens ansvar att söka efter barnet, även om de begärt handräckning från polisen. Socialtjänsten ska göra egna ansträngningar för att hitta barnet och hålla sig uppdaterade om hur polisens eftersökningar går.²⁹⁰

Om det finns en påtaglig risk att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av omständigheter som kan föranleda vård enligt LVU, eller i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas, ska barnet förbjudas att lämna Sverige genom ett utreseförbud.²⁹¹

Samverkan med utländska myndigheter

Den initiala kontakten sker i regel via UD

I regel sker den initiala kontakten via utrikesdepartementet (UD).²⁹² UD är centralmyndighet i Sverige för bland annat Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention. Både förordningen och konventionen ger myndigheter i ett land juridiskt stöd att under vissa förutsättningar utbyta information och samarbeta med myndigheterna i ett annat land där förordningen/konventionen är tillämplig; bland annat i ärenden gällande skydd av barn.

Om socialnämnden vill samarbeta med ett annat lands myndighet i ett ärende med stöd av Bryssel II förordningen eller 1996 års Haagkonvention kan nämnden skicka en begäran via UD. Det finns inga formkrav. Begäran skickas på svenska tillsammans med en översättning till det andra landets

²⁸⁹ Se allmänt råd i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga. Socialnämnden har då möjlighet att lämna ut sekretessbelagda uppgifter, se 15 kap. 1 § SoL och 10 kap. 21 § OSL.

²⁹⁰ JO dnr 3760-2018

²⁹¹ Se 31 a § första stycket LVU.

²⁹² E-post: ud.kc@gov.se, telefonnummer: 08-405 10 00 (Regeringskansliets växel). Centralmyndigheten har även ett gruppnummer, 08-405 53 04, som är öppet kl. 13–16.

språk, alternativt på engelska. Begäran kan skickas till UD via e-post, fax eller vanlig post.

- E-post: ud.kc@gov.se
- Fax: 08-723 11 76 (Skriv UD KC IC som mottagare på försättsbladet)
- Postadress: Utrikesdepartementet, KC IC Centralmyndigheten, 103 39 Stockholm

UD kan under vissa omständigheter vara behjälplig även om varken Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är tillämplig. Annars kan det vara aktuellt att kontakta det aktuella landets ambassad eller konsulat för information om vart och till vem socialtjänsten kan vända sig.

Socialnämndens verksamhet omfattas av en stark sekretess.²⁹³ Om sociala myndigheter i utlandet efterfrågar information från socialtjänsten i Sverige behöver socialtjänsten göra en sekretessprövning. Så kan även vara fallet när socialtjänsten vill inhämta information från utlandet och i samband med det behöver lämna information om det aktuella barnet. *Du kan läsa mer om Sekretess gentemot utländska myndigheter i Del 4.*

Lämna information om ett barn utsätts för allvarlig fara

Vid kännedom om att ett barn befinner sig i ett annat medlemsland i förordningen eller konventionen och utsätts för allvarlig fara kan socialnämnden ha en direkt skyldighet att överföra information om detta till landets domstolar eller behöriga myndigheter.²⁹⁴ Detta görs normalt via UD. Skyldigheten kan liknas vid anmälningsskyldigheten i 19 kap. 2 § SoL men har ett snävare område genom att den är begränsad till att gälla när barnet utsätts för allvarlig fara.²⁹⁵ *Du kan läsa mer om socialnämndens roll vid internationell samverkan i Del 5.*

Framställan om att utländsk myndighet ska vidta skyddsåtgärder

Socialnämnden kan också genom UD göra framställningar om att utländska myndigheter ska vidta åtgärder till skydd för barnet i det land det befinner sig.²⁹⁶ Det skulle exempelvis kunna bli aktuellt om ett barn har förts ur

²⁹³ Se 26 kap. 1 § OSL.

²⁹⁴ Av artikel 80.2 i Bryssel II-förordningen framgår att i fall då barnet utsätts för allvarlig fara ska den domstol eller den behöriga myndighet som överväger att vidta eller har vidtagit åtgärder till skydd för barnet, om den är medveten om att barnets vistelseort har ändrats till, eller att barnet befinner sig i, en annan medlemsstat, underrätta domstolarna eller de behöriga myndigheterna i den andra medlemsstaten om den fara som råder och de åtgärder som vidtagits eller övervägs. I artiklarna 34 och 36 1996 års Haagkonvention finns en liknande skyldighet.

²⁹⁵ Jfr prop. 2021/22:189 s. 75.

²⁹⁶ Se artikel 80.1 c Bryssel II-förordningen och prop. 2021/22:189 s. 75 och artikel 32 1996 års Haagkonvention.

landet och reser eller förs genom länder som är anslutna till Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention, men där misstanken är att barnet ska föras vidare till ett land där det saknas etablerade former för samverkan. Det är i dessa situationer angeläget att agera snabbt eftersom möjligheterna att bistå som regel är betydligt sämre i ett land utan etablerade former för samverkan. För det fall barnet är omhändertaget enligt LVU kan det vara viktigt att det framgår vid en efterlysning till Polismyndigheten och att ett sådant beslut som utgångspunkt ska erkännas i anslutna länder som barnet kan komma att resa igenom. *Du kan läsa mer om socialnämndens roll vid internationell samverkan i Del 5.*

Verkställa LVU-beslut när barnet befinner sig utomlands

För att kunna verkställa ett LVU-beslut i Sverige behöver barnet föras till Sverige. Det förutsätter att svenska myndigheter och domstolar har behörighet att fatta beslut, t.ex. för att barnet har hemvist i Sverige eller att barnet olovligt har förts bort. Det land där barnet befinner sig behöver också erkänner domen eller beslutet.

Om barnet befinner sig ett land som omfattas av Bryssel II-förordningen

Om barnet befinner sig i en annan medlemsstat som omfattas av Bryssel II-förordningen är huvudregeln att en dom som har meddelats i Sverige, t.ex. beslut om vård enligt LVU, ska erkännas i de andra medlemsstaterna.²⁹⁷

Erkännande och verkställighet av ett avgörande kan dock vägras i vissa specifika fall som anges i förordningen. Förenklat handlar det om situationer då det finns allvarliga brister i avgörandet eller förfarandet, t.ex. om barnet inte getts möjlighet att uttrycka sina åsikter på det sätt som krävs enligt Bryssel II-förordningen.²⁹⁸

Hur verkställigheten ska gå till regleras huvudsakligen av lagen i det land där verkställigheten söks.²⁹⁹ UD kan i egenskap av centralmyndighet bistå med information och hjälp.³⁰⁰

²⁹⁷ Artikel 30.1 i Bryssel II-förordningen.

²⁹⁸ Se artikel 39 Bryssel II-förordningen och prop. 2021/22:189 s. 50.

²⁹⁹ Se artikel 51.1 i Bryssel II-förordningen.

³⁰⁰ 2 och 3 §§ förordningen (2022:959) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen.

Verkställa beslut inom Norden

Inom Norden respekterar länderna varandras lagar om vård och behandling. Det är möjligt att få beslut verkställda inom ramen för nordisk samverkan vid utlämning för verkställighet av beslut om vård eller behandling. Det finns fyra lagar om detta i Norge, Sverige, Danmark och Finland som är harmoniserade.³⁰¹ Lagarna medger ett förenklat förfarande för verkställighet för beslut gällande vård eller behandling, exempelvis vid vård enligt LVU.³⁰²

En förutsättning är att beslutet är verkställbart i den stat där det har meddelats. En medborgare får bara utlämnas om hen har sin hemvist i den stat där beslutet har meddelats och det är mest ändamålsenligt att vården ges i den staten.³⁰³ Det finns också regler som anger hur framställningar ska göras och hanteras inom ramen för dessa bestämmelser.³⁰⁴

Framställning om utlämnande och transport

Om socialnämnden vill få tillstånd ett utlämnande behöver nämnden kontakta Polismyndigheten som är behörig myndighet att göra en framställning om utlämnande till myndigheter i de nordiska länderna.³⁰⁵ Polismyndigheten behöver få tillgång till beslutet om vård enligt LVU och även få information om att beslutet (beslutet om omedelbart omhändertagande eller domen från förvaltningsrätten) är verkställbart i det aktuella landet.³⁰⁶

Polismyndigheten ansvarar för transporten i Sverige när en utländsk myndighet har beslutat om utlämning till Sverige för vård eller behandling.³⁰⁷ Utlämningsförfarandet har utformats som en slags handräckning, då den beslutande myndigheten i huvudsak ska begränsa sin prövning till att konstatera att vissa formella förutsättningar är uppfyllda. Någon överprövning av om det andra landets beslut om omhändertagande är sakligt motiverat bör därför i princip inte komma i fråga. Det finns dock ett

³⁰¹ Den svenska lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, finska lagen (761:1970) om utlämning till Danmark, Island, Norge eller Sverige för verkställighet av beslut om vård eller behandling, danska Lov nr 498 af 23/12/1970 (Lov om udlevering til andet nordisk land i anledning af visse beslutninger om forsorg eller behandling), samt norska LOV-1970-06-05-35 (Lov om utlevering mellom nordiske land).

³⁰² Se 2 § lagen om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

³⁰³ 3 § lagen om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

³⁰⁴ Kungörelse om utlämning till eller från Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

³⁰⁵ 10 § kungörelsen om utlämning till eller från Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

³⁰⁶ Jfr 2 § första stycket och 12 § kungörelsen om utlämning till eller från Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

³⁰⁷ 12 a § andra stycket lagen om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

begränsat utrymme för att beakta omständigheter som talar för att det utländska beslutet ändå inte bör leda till utlämning.³⁰⁸

Om barnet befinner sig i en stat som omfattas av 1996 års Haagkonvention

Om ett barn som vårdas enligt LVU befinner sig i en stat som omfattas av 1996 års Haagkonvention kan socialnämnden begära att vården ska verkställas i Sverige. Beslutet om vård behöver som regel först erkännas i utlandet och förklaras verkställbart för att barnet ska kunna föras till Sverige. I konventionen finns bestämmelser om erkännande och verkställighet i artikel 23–28. LVU-beslutet ska som huvudregel erkännas direkt i övriga konventionsstater.³⁰⁹ UD ansvarar för att bistå vid tillämpningen av konventionen.³¹⁰

Återlämnande av olovligt bortförda barn enligt 1980 års Haagkonvention³¹¹

Om ett barn under 16 år som vårdas enligt LVU förs bort eller hålls kvar i utlandet kan socialnämnden vända sig till UD med en ansökan om återförande i enlighet med 1980 års Haagkonvention om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn. Detta under förutsättning att konventionen gäller mellan Sverige och vistelslandet. Ett stort antal stater som varken omfattas av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är anslutna till konventionen.

Syftet med konventionen är att barnet så snabbt som möjligt ska föras tillbaka till det land där det har sin hemvist.³¹² Varje person, institution eller annat organ som påstår att ett barn har förts bort eller kvarhållits i strid mot en vårdnadsrätt kan ansöka om biträde för att säkerställa att barnet återlämnas. Ansökan görs antingen hos centralmyndigheten i den stat där barnet har sin hemvist eller hos centralmyndigheten i någon annan fördragsslutande stat.³¹³ Ett beslut om vård enligt LVU kan ligga till grund

³⁰⁸ Prop. 1970:30 med förslag till lag om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, m. m. s. 36.

³⁰⁹ Artikel 23 i 1996 års Haagkonvention. I artikel 23 finns även undantag om huvudregeln om direkt erkännande.

³¹⁰ Detta framgår av 2 och 3 §§ förordningen med kompletterande bestämmelser till 1996 års Haagkonvention.

³¹¹ 1980 års Haagkonvention [HCCH | #28 – Full text](#). Anslutna stater [HCCH | #28 – Status table](#). Konventionen finns på Haagkonferensens webbplats [hccch.net](#).

³¹² Artikel 1 i 1980 års Haagkonvention.

³¹³ Artikel 8 i 1980 års Haagkonvention.

för en socialnämnd att ansöka om återförande.³¹⁴ En ansökan enligt dessa bestämmelser är endast möjlig i fråga om barn under 16 år.³¹⁵

Om inga internationella regelverk är tillämpliga

Om barnet vistas i ett land som inte omfattas av ett internationellt regelverk kompliceras verkställigheten av att det som regel inte finns någon gemensam lagstiftning eller etablerade strukturer för samverkan mellan myndigheterna i Sverige och i det land där den unge vistas. Situationen kan också kompliceras av att barnet har anknytning till vistelselandet, som kanske är den barnets eller familjens ursprungsland. I det landet kan gällande lagstiftning skilja sig mycket från den svenska.

För svenska myndigheter gäller behörighetsreglerna i Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention ändå. Förutsatt att barnet har sin hemvist i Sverige eller att svenska myndigheter är behöriga på någon annan grund är utgångspunkten att svenska myndigheter har rätt att fatta beslut till skydd för barnet och att socialtjänsten, med bistånd av UD, försöker agera för att barnet ska kunna återföras till Sverige. Svenska myndigheter har dock ingen möjlighet att hämta hem den unge för att kunna verkställa exempelvis ett LVU-beslut i strid med vistelselandets lagstiftning så länge barnet vistas i det andra landet. UD och ambassaden i vistelselandet kan dock ofta bistå med information och undersöka förutsättningarna för att barnet ska kunna återvända. I vissa fall kan samarbete mellan socialnämnden i Sverige och myndigheterna i vistelselandet komma till stånd, trots att det saknas etablerade former för det.

När barnet behöver ett pass

När barnet ska återföras till Sverige från utlandet kan barnet vara i behov av ett pass, eller i vissa fall ett främlingspass.³¹⁶ Om barnet befinner sig i en situation där det finns risk för att dess hälsa eller utveckling skadas eller det annars finns särskilda skäl kan pass utfärdas utan vårdnadshavarens medgivande.³¹⁷ Socialnämnden kan skyndsamt behöva yttra sig i ett ärende om att utfärda pass om vårdnadshavares medgivande inte finns. Det är passmyndigheten som begär nämndens yttrande.³¹⁸ Eftersom yttrandet ska avges skyndsamt kan nämnden ofta inte genomföra någon omfattande

³¹⁴ Jfr artikel 5 i 1980 års Haagkonvention och prop. 1988/89:8 s. 29.

³¹⁵ Artikel 4 i 1980 års Haagkonvention.

³¹⁶ Se 5 § tredje stycket passlagen (1978:302) och 2 kap. 1 a § UtIL.

³¹⁷ 11 § passlagen.

³¹⁸ Det är den socialnämnd i den kommun där barnet är folkbokfört eller, om folkbokföring saknas, där barnet har starkast anknytning som avses enligt 3 § passförordningen (1979:644). Se 2 kap. 14–15 b §§ utlänningsförordningen (2006:97) angående yttrande i ärende om främlingspass.

utredning. Ett sådant yttrande får därför i regel grunda sig på de uppgifter som barnet och/eller passmyndigheten kan lämna, de uppgifter om barnet eller dess familj som socialnämnden redan har samt det utredningsunderlag i övrigt som kan inhämtas på kort tid. Nämnden bör särskilt noga överväga vad som bör skrivas i yttrandet eftersom en uppgift som lämnas i ett yttrande kan komma att sakna sekretesskydd hos passmyndigheten.³¹⁹

³¹⁹ Prop. 2005/06:144 Utfärdande av provisoriska pass för barn för direkt resa till Sverige s. 15. Se även 36 kap. 7 § OSL om sekretess hos Utrikesdepartementet och inom utrikesrepresentationen.

Referenser

Propositioner

Prop. 1970:30 med förslag till lag om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, m.m.

Prop. 1981/82:186 om ändring i sekretesslagen (1980:100) m.m.

Prop. 1988/89:8 om olovligt bortförande av barn i internationella förhållanden

Prop. 1989/90:28 Om vård i vissa fall av barn och ungdomar

Prop. 2001/02:124 Straffansvaret för människohandel

Prop. 2003/04:35 Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m.

Prop. 2005/06:46 Mottagande av ensamkommande barn

Prop. 2005/06:68 Försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi – Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter

Prop. 2005/06:144 Utfärdande av provisoriska pass för barn för direkt resa till Sverige

Prop. 2006/07:53 genomförande av EG-direktivet om offer för människohandel

Prop. 2006/07:129 Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.

Proposition 2007/08:98 Kompletterande bestämmelser till den nya Bryssel II-förordningen

Prop. 2009/10:152 Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel

Prop. 2010/11:120 Kompletterande bestämmelser till EU:s underhållsförordning

Prop. 2011/12:85 Stärkt skydd för barn i internationella situationer

Prop. 2012/13:10 Stärkt stöd och skydd för barn och unga

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter

Prop. 2017/18:123 Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering

Prop. 2018/19:102 Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer

Prop. 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet

Prop. 2021/22:189 Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål

Prop. 2021/22:224 Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål

Prop. 2023/24:72 Ett utvidgat utreseförbud

Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 2009:68 Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)

SOU 2018:69 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet

Föreskrifter och allmänna råd

SOSFS 2012:11 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård och boende

SOSFS 2014:6 Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga

Socialstyrelsens handböcker

Ensamkommande barn och unga – handbok för socialtjänsten (2020)

Ensamkommande barn och unga som försvinner. Samverkansplan och rutiner för Stockholms län. Uppdaterad maj 2021

Handläggning och dokumentation – handbok för socialtjänsten (2021)

LVU – handbok för socialtjänsten (2023)

Placerade barn och unga – handbok för socialtjänsten (2023)

Utreda barn och unga – handbok för socialtjänsten (2023)

Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården (2023)

Socialstyrelsens meddelandeblad

Meddelandeblad Nr 5/2024 Ett utvidgat utreseförbud för barn

Övriga publikationer från Socialstyrelsen

Att samtala med barn – kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården (2018).

Placerade barn som ska eller eventuellt kommer att utvisas eller avvisas – en genomgång av ansvar, rättsläge och samverkan (2013).

Barnrättskommitténs allmänna kommentarer

Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 6

Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 12

Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 14

Övrig litteratur

Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning. Rapport 2012:27. Länsstyrelsen Stockholm.

”De kan alltid hitta mig” – Studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor. Rapport 2018:3. Länsstyrelsen Stockholm.

Ensamkommande barn som försvinner. 2017. Barnombudsmannen.

[Handledning för tillämpningen av Bryssel IIb-förordningen](#), Europeiska unionens publikationsbyrå, 2023, på Europeiska unionens webbplats op.europa.eu.

Manual för frivilligt återvändande och återintegrering för personer utsatta för människohandel och prostitution i Sverige. 3:e utgåvan. eISBN 978-92-9068-778-8.

[Manual vid misstanke om människohandel](#), på NSPM:s webbplats nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se.

Meyer IH. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. Psychol Bull 2003; 129:674–697.

Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 18. Rapport 2017. Polismyndigheten.

Människohandel med barn – Nationell kartläggning 2012–2015. Rapport 2015:30. Länsstyrelsen Stockholm.

Policies, practices and data on unaccompanied minors in the EU Member States and Norway. Synthesis Report: May 2015. European Migration Network.

[Practical Handbook on the Operation of the 1996 Hague Child Protection Convention](#), på Haagkonferensens webbplats hcch.net.

Profits and poverty: the economics of forced labour / International Labour Office. – Geneve: ILO, 2014, ISBN: 9789221287810; 9789221287827 (web pdf). International Labour Office.

[Regionkoordinatorernas statistik om människohandel och människoexploatering 2022](#). Jämställdhetsmyndigheten och Nationella samordningen mot prostitution och människohandel. Finns på Jämställdhetsmyndighetens webbplats jamstalldhetsmyndigheten.se.

Study on high-risk groups for trafficking in human beings – Final report. 2015. European commission.

UNODC. Global Report on Trafficking in Persons 2020. (United Nation publication, Sales No. E.20.IV.3).

Webbplatser

hcch.net

migrationsverket.se

manniskohandel.se

eur-lex.europa.eu

nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se

unicef.se

Barn i internationell människohandel och exploatering (artikelnr 2025-12-9953)
kan laddas ner från socialstyrelsen.se/publikationer.